

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Ribe 1842.

Efterretninger

angaaende

B y e n R i b e ,

udgivne

som Indbydelseskrift til den offentlige Examen
i Ribe Cathedralskole

1842.

Ottende Samling.

Af

Peter Adler,
Adjunkt.

R i b e 1 8 4 2 .

Trykt hos Christine sal. Hyyhoff.

Forord.

Da Skolens Rektor, Hr. Professor Dr. Thorup, anmodede mig om at forfatte Programmet til denne Examen, opfordrede han mig venfabeligen til at indfri et i Programmet for 1836 Publikum givet Løfte om en Skildring af Nibes Forfatning i ældre Tider. Ved samme Lejlighed gjorde Hr. Professoren mig opmærksom paa, at jeg vilde finde vigtige Materialier blandt en Del gamle Dokumenter, Raadstuarkivet tilhørende, som han nu havde ordnet, og for hvis Restaurering og Bevaring, han med uførtroden Iver og sjældent Held nu har sørgt. Flere af de hidtil Utrykte blandt disse ere vel anførte i danske Atlas med en kort Angivelse af Indholdet, men dels er dette i adskillige Tilfælde stet mindre nøjagtigen, dels forlanger man nu slige Dokumenter fuldstændigen aftrykte, hvorfor Hr. Professoren anmodede mig om, at lade de af disse Dokumenter, som jeg maatte afbenytte til min Skildring, aftrykke nøjagtigen og fuldstændigen, hvorhos han tilsagde, og siden rigeligen ydede mig sin virksomme Bistand til den stundem meget vanskelig Læsning af dem, hvorfor jeg her maa bringe ham min hjerteligste Taksigelse. — De af disse Originaldokumenter, som ere benyttede i dette Ufsnit af Skildringen af Nibes ældre Forfatning, findes, ordnede efter Tidfølgen, aftrykte som Bilag I til 12.

Hvad dette lidet Arbejde iøvrigt angaaer, vil jeg kun bemærke, at mit Hovedformaal har været det samme, som ved mine tidligere Arbejder af samme Art, det nemlig, af Arkivets Dokumenter og Protokoller at uddrage og samle saameget historisk Stof, som det var mig muligt; at forøge vort historiske Materiale fra de Tider med Samtidiges Bemærkninger og Efterretninger om det daglige Livs Færd, gjengivne med deres egne Ord, og derved bidrage til at oplyse Folkets indre Historie i forgangne Dage. Det Bifald, som sagkyndige Dommere have stænket de historiske og topografiske Undersøgelser, som nu i en Række af Aar ere udgaaede herfra Skolen, har opmuntret mig til at skride videre frem ad den begyndte Bane, og jeg haaber derfor, at den velvillige Læser vil tage til Takke med det Givne, som det er, og bære over med, at Ubetydeligheder ere løbne ind med, som uden Skade kunde have været udelukkede, og at Udbyttet af det Hele ikke giver noget betydeligt Resultat.

Hvis det falder i min Lod at fortsætte disse Skizzer, vil det næste Hefte komme til at indeholde en Skildring af Byens Bestyrelse, Kommunalforhold, Retsspleje, Politii og deslige, i det 15. og 16. Aarhundrede, foruden Fortsættelsen af Handelshistorien.

Sluttelig maa jeg bemærke, at i Pengeberegningerne betyder Daler stedsen en Sletdaler til 64 s. d. (1 Rbd. $6\frac{2}{3}$ s. i Rigsbankp.) og en Rigsdaler er derimod 96 s. dansk (9 Mk. $9\frac{2}{3}$ s. i Rigsb.)

Ribe, d. 1ste September 1812.

Forfatteren.

A.

**Skibsfarten til Ribe i det 15., 16. og til ind
i det 17. Aarhundrede.**

I.

Ribe var, som bekjendt, fra de ældste Tider, fra hvilke Efterretninger eller kun Sagn ere komne til os, berømt som Hoved-Udsfibningsstedet for Jylland, som den By, hvortil og hvorfra den meste Samfærse med fremmede Lande, (Holland, England, Frankrig) fra Danmark skete. Vel synes den i den Periode, hvis nøjere Belysning i denne Henseende efter Dokumenter, Protokoller og Regnskabsbøger er disse Blades Hensigt, at være passeret sit højeste Punkt og alt være begyndt at dale, dog skildres den endnu i denne Tid, efter samtidige eller kort efter levende Skribenters Vidnesbyrd, som den anseeligste i Jylland, og næst Kbhavn den betydeligste i hele Danmark, og den, som de Handlende mest besøgte. I gamle, saavel danske som fremmede, Geografer finde vi den altid nævnet, hvor ufuldstændige endog de Efterretninger ere, de sidste meddele om Norden¹⁾ Om dens Anseelse vidner det fremde-

1) I en gl. forfattet fransk Geogr. paa Skolebib. nævnes allene Kbhavn og Ribe som Stæder i Danmark, og i en noget udførligere tilføjes ved Ribe: port de mer, où les Hollandois font un grand commerce.

sees, at Ribe i det 16de Aarhundrede og ind i det 17de var blandt de Byer, derattes højest i Skat næst efter København. Saaledes har jeg et andet Sted vist, at Ribe og Halsborg i 1618 maatte udrede Dinkostninger o.s.v. for 47 Konstabler¹⁾, medens Aarhus og Randers kun vare tarerede for 21, og de andre jydskke Stæder for end færre. Smidlertid var Handelen nu bleven mere fordelt mellem Stæderne, Halsborg havde hævet sig op ved Siden af Ribe, og Tilførselen til og Udsfibningen fra Jylland drevs ikke længere saa udelukkende eller saa fortrinnsvis over den sidstnævnte By, som tidligere skal have været Tilfælde.

Ribes Strøm- og Forstrands=Ret. Blandt de Privilegier, som Ripenserne synes at have anseet som fortrinlig virksomme til at befordre og betrygge deres Sejlads og Søhandel, anføres oftere de kongelige Bevillinger eller Gavebreve paa Ribes Forstrand, Lyst, Mandø og de mellemiggende Strandbredder med deres Dyb (Indsejlingerne til dem). Det ældste Dokument, man har eller som nævnes herom, er af Erik Menved dat. Nyberg 1292²⁾, men deri siges udtrykkelig, at det kun er

1) Se Programmet for 1831. (Ribe under de Keiserliges Indfald) Pag. 6. I en Fortegnelse fra Frederik d. 1stes Tid (c. 1523) i Ny Danske Magaz. 6 Bind 317. — er Ribe Bortat ansat til 237½ Mk.; Halsbergs kun til 200; Malmø og Odense til 300; alt foruden Told, Sagefald, „Siise“,: Betøbet af diisse er ikke anført for Ribe, som for nogle af de andre Byer. Men denne Angivelse synes mig ikke at afgive nogen ganske sikker Maalestok for Byernes respective Betydning.

2) In crastino Barthol. Apost. in præsentia nostra et dilectæ maris: det er aftrykt hos Terp. Pag. 690; en Oversættelse findes i en Protokol, begyndt 1618, hvori den daværende Byfoged

en Stadsfæstelse paa tidligere Bevillinger, eller dog en kgl. Konfirmation paa gamle, hævede Rettigheder¹⁾. Foruden at dette Gavebrev maa anses indbefattet under de samtlige Riber Privilegier, som ere bekræftede af alle senere Konger, er det særskilt stadfæstet af Kong Christian den 1ste Mar 1450.²⁾

Disse Gavebreve eller Bevillinger, mente Ripenserne indbrømmede dem Eneret til Sejlsads paa Strømmene mellem Sønderho og Rist og til Udskibning fra alle Steder ved Kysten, inden dette Distrikt. De have endog med Magt haandthævet disse deres Rettigheder, angrebet og anholdt Overtræderne, og det om disse endog vare af de højere Myticiteter. Saaledes havde i Slutningen af det 15de Marh. Hans v. Ahlesfeldt³⁾, Lænsmand i det Slesvigske villet udfere en Ladning Korn gjennem en af de nævnte Strømme, men Ripenserne anholdt Skibet, bortførte dette og Ladningen til Ribe, hvorhen de ogsaa bragte og indsatte i Fængsel⁴⁾ en af Ahlesfeldts Folk, som synes at have sat sig til Modværg. Ahlesfeldt klagede og indstevnede Borgem. og Raad, og 1483 affagde Kong Hans Dom i Sagen i Graabrødre Kloster i Kbhvn., i Nærværelse af Erkebispem. i Lund, Biskopperne af Roskild, Odense, Viborg og Aarhus, Provsterne af Roskild og Hultver-

Dettef. Hansen har affrevet Riber-Ret og en Mængde Demme og kgl. Breve Byen angaaende.

- 1) Sigaesom de dennem haffue haft af Kristis Tid (sicur ea habere assueverunt ab antiquo.
- 2) Datum in castro Ripensi vigilia Ascensionis. Bilag 2.
- 3) Denne ogsaa i vere Doc. hyppigt forekommende Slægt skrives her, som andensteds, afvertende Ahlesfeldt og Ahlesfeldt, s. Er.: giffuet N. for hendis Wogn og Godste von Ahlesfeldts Jomfruer till Rabsstedt efter Frue Jugeborg Altbret friffits besalning, (af et Reguizab for 1590.)
- 4) De havde „støket oc bloket“ ham.

skov, Landsdommerne i Sjælland, Skaane og Nørre-Jylland, hvori han kjendte de af Kong Erik givne og af hans Fader Christian den 1ste stadfæstede Privilegier for endnu gjeldende og virksomme, saa at ingen hvosomhelst maa udfibe eller indføre noget Gods ad de nævnte Strømme og fra det omtalte Distrikt uden Tilladelse fra Born. og Raad i Ribe, og dette berettiges til at dømfælde og straffe Overtræderne efter Byens Stads-Ret. Hvad den omtvistede Sag angik, da dømte Kongen, at hvad de havde gjort ved det anholdte Skib, Kornet og Manden, de havde grebet, det havde de gjort med fuld Ret og enhver, der havde havt Deel i denne „Raad og Gjærning“ erklæredes fri og angerløs¹⁾.

Noget senere bemyndigede (1491) Kong Hans Borg. og R. i Ribe til at anholde og standse (hindre og tøffue) alle Skibe med Korn og andet Gods, som bleve trufne paa deres Strømme i den Hensigt at udføre samme, samt ligeledes alle Varer, som i samme Hensigt fandtes oplagte i Distriktet.²⁾ Regnskaberne vise ogsaa nu og da, at Raad det endog langt senere med Iver holdt over denne Ret, opsogte og anholdt Overtræderne.³⁾

- 1) Rettertingsdommen findes aftrykt in extenso efter Originalen som Bilag 4. Læsningen af Navnene er blevet mig meget lettet ved at sammenholde denne med en Afskrift i ovenomtalte Protokol af Ditlef Hansen, som har givet den, Erik Menveds Forordning og Christian den 1stes Stadfæstelse den fældes Overskrift: de tre Privilegier paa Ribes Byes Strømme.
- 2) Dok. aftrykt efter Orig. under Bilag 6.
- 3) F. Cr. 1624. Søndag (6te Sept.) gaff jeg N. M. af Vesteruedsted for hand med hans buod satte Byens Tjennere vd fra Vesteruedsted oc till en schiper som hadde indfibet noget Kuorn deypaa strømmen icke at udføre forne Kuorn efter Kong. Maiestadts Mandatte, efter Borgemeester oc Raads Befalling der for 3 $\frac{1}{2}$ Mk. Denu Johanni Dag daa gaff jeg disse eff-

Søtønder og Kaber. Herfer var Byen ogsaa forpligtet til at bekoste, vedligeholde og udlægge Søtonder for at betegne Indløbene og Grundene, og sætte Kaber (Somarker) paa passende Steder, hvilket man skulde synes, at allerede egen Interesse og Erkjendelse af Sagens Bigtighed for Byen maatte paalægge dem at gjøre. Imidlertid klagede dog Raadet over den betydelige Bekostning, det medførte at vedligeholde disse Søtonder „for den mienige sefarende Mandes Lary“, som om det var en Dpoffrelse af Byen til Bedste for det Almindelige. Det erholdt ogsaa af Kong Kristian den 3die 1545 Tilladelse til at oppebære af enhver Udlænder (vdtlændiske mandt) 2 sd. af hver Læst Gods, de indførte til eller udførte fra Byen.¹⁾

Ogsaa Byens Indvaanere vare forpligtede til at erlægge en Afgift til Søtonder og Kaber (Thyudpeng), men denne synes ikke at være dem paalagt ved nogen kongelig Befaling, men den er paabudet af Raadet i Forening med de 24 Borgere, som ved slige Anledninger deltog i Forhandlingerne. Afgiften verledte noget, skøndt ikke meget til forskjellige Lider. Den ældste Bestemmelse, jeg har truffet, er fra²⁾ Anno 1550 Mandag næst efter S. Pauli³⁾ Dag

terschreffne Som vor vdforen paa Byens Næ om Noget Kuern Som Carsten Ogsen havde indschibet efter B. Hans Friises Befalning; (følger 7 Navne) giffuen for en buod, som førte dennem til schiben o. s. v. den 12te Juli daa gaff jeg N. C. for hand haffde veritt vde att forfare om Nogett Noe som schulle haffne bleffuet vdsendt, efter Ver. oc Raadts Befall.

- 1) Dok. efter Orig. under Bilag 11.
- 2) Det Følgende er Ord for Ord efter Raadstubbogen med forandret Orthografi til Lettelse for Ulevede, men iøvrigt aldeles uden Forandring.
- 3) Pauli Omvendelses Dag er 26 Januar.

paa Ribes Raadhus med B. og R. og 24 af menige Menn og desligeste med fleste Part af Skipperne her i Byen udi deres Rærværelse blev da vedtaget, bevilget og samtykt, disse efterskrevne Punkter og Artikel at ubredelig holdes skal, ligervis som herefterstæn stander og som indskrevet er udi Ribes Stads-Bog.

Først at hvilken Skipper, som efter denne Dag sejler ud af Ribes-Dyb med noget Kjøbmandskab eller Orne, da skal han være forpligtet til at efter 14 Dage eller inden 14 Dage, efter han er hjemkommen og ind udi Havne, at gjere der Skrивeren Rede og Regnskab for hvad (hvis) Gods, han havde inde paa samme Rejse og desligeste paa hvis Gods han har igjen hjemført paa samme Rejse ved ti Dalers Brode.

Og hvilken Kjøbmand, Lydst eller Danst, ikke vil da redeligen udgive strax samme hans Part Lønd-Pendinge, da skal han have forbrudt 5 Daler. Desligeste skal to Skipperne være forpligtet til hvert Aar den ene efter den Anden at lægge samme Lønder ved fire Dalers Brode, og dertil Hjælp skal hver Skipper lade en Mand til, under en Dalers Brode, og dertil skal lejes en Skude for disse Pendinge.

Sameledes hvilken Skipper, som forsømmer og ikke sætter sin Kabe S. Pedersdag¹⁾ skal bryde²⁾ en Daler, og hvilke Baadmænd³⁾ ikke sætter deres Kabe inden den

1) Den 22de Febr.: Denne Dag spiller i det Hele en vigtig Rolle i Byens Anliggender, paa den udlejes endnu Byens Enge og Ejendomme, paa den aflægges og afsjortes for Byens Regnskaber o. s. v.

2) o: bøde. Ordet bruges endnu i daglig Tale især i den sønderjydske Mundart.

3) Skipperne, som førte de større Skibe, have nok sat og passet Kaberne ved Dybet og i Indløbet, og Baadmændene, som

forne Tid og holder den ved Magt hele Aaret igjennem, om den bliver afløbet og hendreven, da skal han sætte en anden igjen eller og bryde en Daler, saa det som han ikke dette gjør."

Derefter følger Tarten med Overskrift:

Lønd Pendinge at holde Lønder færdige med.

Af hver Læst Gods 2 β . dansk ligel. af en Pafke Klæde, en Kramfiste, en stor Kramfad, en stor Fad Bin; af en Ane Bin en Hvid. Af et Tusend Skuller og Hvil-ling her fra Byen 1 Alb. og desligeste fra Sønderho, Mando, eller andensteds paa Byens Strømme; et Tusend Samraff¹⁾ 2 Pending, 1 Læst Lønborg (Lyneborg) Salt 1 β .; af hver Læst „Baye (?) groffue Læst"²⁾ 2 β .; hver Par Drne 5 Hvid³⁾, hver Læst (12 Tdr.) Hamburger Dl 2 β . af en Topetsfad og Mommesfad 1 β .⁴⁾

item hvad der skibes ind eller ud her for Byen, der skal gange Lønd-Pendinge af, undtagen Tommer, Steen og Kalk.

Jeg har ladet denne Anordning indrykke i sin Helhed, fordi den synes mig at indeholde flere Oplysninger og jeg nok senere vil komme til at beraabe mig paa den. Imid- lertid har man snart fundet denne Bestemmelse ufuldstæn-

førte Waadene og Smaaafibene (Skuderne) der kunde løbe lige indtil Byen, dem i Vaen.

- 1) Et Slags mindre vindtørrede Hlynder. (Moth. Dial. Lexicon, hvor Terpager citeres som Autoritet.)
- 2) Skulde „bave" være det Slags Løj, som endnu kaldes saaledes? Grov Læst er vel stor Læst = 18 Tdr.
- 3) Jeg ved ikke, om der var nogen Forskjel paa Benævnelserne Hvid og Albun i Mynt; i denne Tart bruges begge Be- nævnelser.
- 4) Hvad Topet skal være, ved jeg ikke; Momme er et eget Slags stærkt Dl, som især bryggedes fortrinligt i Brunsvig.

dig. Mange baade Ind- og Udførsels-Artikler vare slet ikke nævnte, og dette har oftere givet Anledning til Brynderier, da der udtrykkelig siges, at enhver Vare skal erlægge Afgift. Endelig bekendtgjorde Raadet en ny og fuldstændigere Tært i 1583¹⁾, hvilken jeg vil anføre noget forkortet, da man deraf ser, hvilke Artikler der den Gang var Gjenstand for Ind- og Udførsel. Hver Læst Rug, Byg, Malt, Meel, Havre, Smør, Hal, Eild, Salt, Fisk, Tran, Kjed, Honning²⁾ og Hamborger Ol betalttes 2 fl. ; ligel. af en hel Paffe Klæde en Paffe Lærred, en Kramtiste, Kramfab og et Fad Vin. Et Drehooved (hochshoffusit) et „Pind Sun,³⁾ en Ame Vin, et Skippund Bly, et Skp. Stang Jern, et Skp. Flest, Hamp (Hammop) Hør eller Blaar $\frac{1}{2}$ fl. ; en Slibesten erlagde 1 fl. Et Tusind „Hvidling“ 2 Alb., et Tusend Tal Skuller 2 Alsbum, et Tus. Meel Skuller⁴⁾ $\frac{1}{2}$ fl. , et Tus. Samrast 1 Alb., 10 Dægger Faarekind, Lamme- eller Kalveskind $\frac{1}{2}$ fl. hver Dægger tørre Huder 1 Alb., hvert saltede do. $\frac{1}{2}$ fl. , og endelig et Par Dren 2 fl.

Man ser, at Afgiften var kun ubetydelig i Forhold

-
- 1) Forordning och Stik vðaff Borgemeestere och Raadt och xxiv Mændt Endelig giort och samtycht att opkrefue Thøndpendinge effther, som her effther følger, och thet besluttet och giordt vðj May Raaned Nar mdrtrriii (1583).
 - 2) At der fastsættes Afgift for 1 Læst (12 Tdr.) Honning, viser at den ikke har været nogen ubetydelig Handels-Artikel, mere herom længere hen.
 - 3) Pind-Sun, et Slags Fustage har det været. Ordet er mig ganske ubekjendt.
 - 4) Disse Benævnelser paa de forskjellige Arter Skuller eller tørre Kyndere forekomme ikke mere, saavidt mig bekjendt. Meel Skull. findes i Dial. Ver. blandt de af Terpager Moth. opgivne Ord. Den bedste Sort, i Terten Tal Skulle, kaldes nu Præsteskulle.

til de Ophævelser, jeg oftere kan spore, at den har foranlediget.

Endnu gjordes der ingen Forskjel mellem Byens Borgere og Fremmede¹). Men 1595 bestemte Raadet og de 24 „at Alt det fornævnte Gods, som Borgerne give 1 $\text{\$}$. danst ud af, der skulle fremmede Mænd give 1 $\text{\$}$. lybst²)“. Ved Fremmede forståes her, som overalt i mine Kilder, Ikke-Nipensere, alle Bestemmelser angaaende Paalæg og Afgifter til Havnen, Bropenge osv. gjøre aldrig Forskjel mellem Landsmænd og Udlændere, kun mellem Byens Børn og Udenbyes. En Vardenser var i Ribernes Dine ligesaa vel fremmed som en Hollænder, han maatte, ligesaa vel som denne, betale sine to Skilling „Løndpenge“ af hver Dre, han udførte.

Aarligen forhandlede denne Lønd=Sag i Raadet, hvor da de to Skipperer udnævntes, som skulde lægge Sø=Lønder for det Aar. Saaledes i Marts 1599, da Raadet havde, formodtl. som sædvanlig, tilkaldet Skipperne, af hvilke ogsaa 13 navngivne Mænd³) havde indfundet sig. Disse sidste forpligtede sig til, aarligen at aflægge Regnskab for Lønd=Penge af de Drer, de udførte i deres Skibe, at indestaa derfor og holde Drerne tilbage, hvis Købmændene vægrede sig for at betale⁴). Denne Forpligtelse

-
- 1) Med Udlændere har man vel rettet sig efter den før omtalte fgl. Forordning af 1545.
 - 2) Her synes denne Raadets Bestemmelse at komme i Strid med den nævnte Forordning.
 - 3) Alle Skipperere och Borgere her sammesteds. At ikke alle Byens Skipperere vare tilstede, ses blandt andet deraf, at netop de to, som valgtes til at lægge Lønderne, ikke findes blandt de Nærværende, lige saa lidt som 2 af de 6, som i Forsamlingen paalagdes, at give dem hver en Karl, Bodzmand, til Hjælp.
 - 4) Och ther høes forpligtedt alle forne schipperethennem, att the

for Skipperne, som de selv underkastede sig, som vi her igjen stede paa, og som oftere gjentoges og altsaa er tilslagt nogen Betydenhed, beviser klarligen, at en Del, og det ingen ubetydelig, af de Skibe, som aarligen førte 2 Dreue over til Holland, har været hjemmehørende her i Byen, thi ellers var jo Forpligtelsen uden al Betydning.

I Raadstubbogen anføres endnu 1602 de to Skippere navnlig, som for det Nar skulde lægge Tonderne, men senere ikke, saa at Skipperne ikke længere have opfyldt denne Forpligtelse, men Raadet maatte lade det gjøre ved betalte Folk under Ræmmerens Tilsyn. Men kjed heraf, indgik Raadet 1630 en Kontrakt med en Mand paa Sønderho, at denne skulde lægge Sotonderne for Dybene ved Reden og Rakken og sætte Kaberne paa Korresand for 50 Daler aarlig¹⁾. Det er formodentlig de betydelige Beskostninger, der vare uundgaelige, da jo Storm og Flod meget ofte maatte gjøre det nødvendigt, at befordre Folk og Redskaber til Stedet, den Vanskelighed og de Bryderier, der var forbundet med at faa Folk til at arbejde der²⁾,

aarligen skall giøre Claus Vardscher Regenskab for Thønd. Pendinge aff huius Dreue, the haffue Ende vdi theis Skibe, och beholde thennem huos thennem, om Kiøbmanden vil thennem icke vdgiffue.

- 1) 1630 d. 18 Decembris Meruerendis B. oc R. oc de 24 Mend som tilstede wor bleff forligt oc fordraget medt Poffuel Jesøn aff Sønderhuøed, att han Nartlig schall lege Siøtynderne for Dybene, som er for Reden oc Rakken oc desligeste for Kaberne adt sette paa Korresand, oc schall derfor Nartlig haffue till Ven 50 Slette Daler adt betale halffpartten Naar tynderne leges oc Kaberne Settes och den halffpart Naar the optages, oc forpligther forskreffne P. J. sig same tynder adt lege, saa the schulle vere uden faare oc Byen uden schaade i alle mader. (Raadstubbogen).
- 2) Item gaff Jeg Nis Gierøn paa sonderhuo for Nis och Andet

der have bevæget Raadet til at indgaa denne Afford¹⁾. I 1647 fik en Mand 80 Daler for at lægge og optage Lønder og Kaber. Endnu i 1646 finde vi en Sønderhoer meget ivrig med at redde Kjedder og Kaber fra Flod, Is, og, som det synes, fra Faningers Kloor²⁾. Romeboere brugtes ogsaa undertiden til slige Hverv³⁾.

Foruden disse, nu vel snart nok omtalte, Løndepenge af Ind- og Udførsels-Gods vare nogle andre Indtægter

Hand Afgitt till Kab, som Landfæll Ikie wiclle Afgie och sieden med Buck och Andertt hand Afgiet fraa Kab y Skud. H. Lassen for hand vor vde medt hans schude oc Fokk oc schulle hendte Siestunder op oc sich doch icke vden en tynd op, derfor 6 D. it. schall H. Beck betalles for Sestunder at optage 20 Daler. (Af Mads Vimes Regnskab for 1621) flere Uddrag af dette og andre lignende Regnskaber længere hen.

- 1) Sønderho egner sig ogsaa bedre hertil end Ribe, hvorfor ogsaa i den seneste Tid hele Lønde og Kabvæsenet er overdraget denne Del af Fane, nu saameget pænseligere, som den Søfart nu drives derfra, som før drevs her fra Byen.
- 2) Giffuct Pouel Jessen Sønderhoend som Borg. oc R. bleff for-
tigt med hannem om, for Kjedder at schille fra Sie-Lønder oc
Plutvordet hans Vech dennem. derfor 2 Mk., Saa tog Hans
B. dennem med sig till Fane og kaste dem i Fane Laa (?),
saa leyde Pouel Wogn och tog Fokk med sig og tog dem op
under Isen og lod dennem agge till Sønderhoue igien kostedt
hannem Pennge 2 Dal. Siden haffner hand fornaret dennem
paa adskillige steder saa de ere endnu beholden, Gud were
loffuit, derfor 2 D. Siden haffner weret vde wgd den uder
Kabe och Bierget: trey Ringe och Bollter, ochaget der hjem
till hans Hus, fortjent 3 Mk. siden haffner Pouel Siels vden
weret med heste och Wogn wed den Jyderste Kabe ochaget
tang till den, derfor fortjent 2 Dr.
- 3) 1624. it. gaff jeg (2 Navne) paa Rem for 2 Siestunder at
hiente her och for dennom att liege till gauen och for Kabber
ath opsettie paa Korrefand och vdi høst for see-stunder att thagie
op och føre hied och kabter att thagie nier och forvare them
paa Rom Ind till vdy for Nar,

anviste til Omkostningerne ved Lønder og Kaber, men af hvilke ogsaa Skibbroen skulde vedligeholdes, og ligeledes Prammene paa Aaen¹⁾. Disse Indtægter oppebares af en egen Kæmmer, som ogsaa besørger det nødvendige Tilsyn og lod udføre hvad Arbejde, der udkrævedes, holdt Regnskab over Indtægt og Udgift og indbetalte Overtskuddet til Byens Rentemester (Pengeimester)²⁾ eller modtog det Manglende af ham, naar undertiden Udgifterne ved de nævnte Arbejder oversteg hans Indtægter³⁾.

Disse bestode, foruden Lønde-Pengene af Varer, i Bejerpenge, 2 fl. af hvert Skpd. og af hver Lønde 2 fl. og saaledes Andet i samme Forhold, af alt Gods, som vejedes paa Byens Bejerbod⁴⁾, (Becthus). Hermed gjordes ingen Forstjæl mellem Indens og Udenbyes⁵⁾, Længere hen i 16de Aarhundrede forhøjedes Bejerpengene til det dobbelte⁶⁾. Videre Kranpenge af Varer, oplagte baade af

- 1) Disse anskaffedes derimod af Byens Kasse, som ogsaa udredede Omkostningerne ved Aaens Opvinding o. s. v.
- 2) Byens øverste Regnskabsfører, under hvem Kæmmerne hørte, var en af Raadmændene, sædvanlig en Kobmand (se mine tidligere Programmer, navnlig det om Keisertiden).
- 3) Af Havne-Kæmmerens Regnskaber har jeg ikke fundet noget fra det 16de Aarh., skøndt der ikke findes saa faa af de andre Kæmmeres. De ikke ubetydelige Oplysninger, jeg har øst af dette Slags Regnskaber, henhøre derfor til det 17de Aarh. det ældste er fra 1616. De ere ikke alle lige udførlige, idet nogle ikke specificere enkelte Indtægtsposter, f. Ex. 1624: fanget af Skib paa Nid denne Aar 28 D. 8 fl.
- 4) Betøb sig aartlig til 15 a 23 D. (1624 f. Ex. 23 D. 3 Mk. 9 fl. 1616 kun 9 D. 3 Mk. 10 fl.
- 5) F. Ex. af Regnsk. for 1821: Vier Virkløff 2 secker hommet 1111 fl. wor hommetmand 10 secker hommet 1 Mk. 4 fl. , Enu husumier 5 Skipund stift 10 fl. , hauf Lauerßen 1 Skipund stift 2 fl. , en Silderling 2 Skp. 4 fl. v. s. v.
- 6) F. Ex. af Regnskab for 1617 28 Decbr.: weiget 1 schip. 8 fl.

Borgere og Fremmede paa Byens Kran;¹⁾ Leje af Byens Pramme²⁾, af dens Skruer³⁾, Bropenge af alle Varer, som lossedes eller ladedes paa Skibbroen af Skuder eller Pramme af Fremmede); en Afgift af fremmede Skibe, som laa paa Rheden (Ry) først 2 Mk. 5 β . siden 3 Mk. hvert Skib; en noget større af dem, som laa paa „Nak“ denne afverlede noget, først 4 Mk. 8 β ., mest 5 Mk. 12 β ., en Tid 1 Rd. og en Tid 1 Pjaster (Stück v. Achten, spansk Daler) Skibet⁴⁾; en lille Afgift af hver Baad fra udenbyes Steder, og af hvert lille Fartoi (Smache), som kom ind til Skibbroen. Denne Afgift kaldtes Kabpenge, og var vel især bestemt til Kaber og Ris paa Naen. Af Byens egne Fartøjer (Skuder), som besøgte Naen betales en aarlig Afgift hertil af 12 β . af de mindre; og 24 β ell. 2 Mk. af nogle enkelte større (stor Smache,

for Jenns Lauridzen hommelmand for 8 β ., weiget 3 schip. Stang Iern for Clemendz Wagen 12 β . o. s. v. For hele Aaret er det dog kun 17 D. 1 β .

- 1) F. Cr.: Niels Pedersen i Koldingh till Krandspenge af Hollands goeds En liden Pache, en losse (tillaaset) tonnd, tou Fad Am-dam, en tønde Allund, 2 tønd Sæbe, 50 staal Gryder, Otte Dusin Utkaarer (Karter) tilhaabe xx β .; betalt af Kremer i Kolding for hollandsgoeds, et stycke Ry, 6 Dusin Kaarer, tre Tønder Valnedder, en Tønd Kauring o. s. v. 29 Nov. betalt af en Joermænd af Hadersteff for Threy Ogrehoffueder wiin och en Fad medt ter Goedts ubi som var en Hermands Goedts, Krandspenge xii β . o. s. v.
- 2) Indtægten var 1616—21 imellem 50 sog 60 Daler aarlig; herom udførtigt siden.
- 3) Skibeskruer, Schruffuer til schibenes f. Cr. af Jørgen Hollander for Byens Skruer han brugte til sin schude 1 Mk. Denne Indtægt var højst ubetydelig, kun 4 a 5 Mk. dansk aarlig.
- 4) For 1622 betaltes af Skibe paa Nak 54 D. og paa Rhed 23 enhalt D. 1621 87 D. 2 enhalt Mk. paa Nak og 28 D. 8 β . paa Rhed.

Kreyer). Videre tilfaldt denne Kasse den Del af Sagsfald, som tilfaldt Byen.¹⁾ Hese-Indtægten af disse for

- 1) Bøder for Slagsmaal (Vordag) Overfald, Misshandling o. s. v. f. Er.: fangen af H. G. for den Skaade som L. N. y farup paa thuoßs gjorde Enn, och war sat derfor i Bøddel Hus 5 Slette Daler 3 Mk. 2 s.: Af Jeffren hingste for hand slog Niels Freder 2 enhalv Daler thill 37 s. er 2 Daler 3 Mk. 9 s. (Dette er et eget Slags Daler, her nævnes 1626, som have været 5 s. bedre, end de almindelige) aff K. N. paa W. P. y Horsens wiegen for den skaade han gjorde Kirsten Bruct der sammesteds 7 enhalv Dr. (Striden maa have været her i Byen, siden Sagsfaldet tilfaldt denne). Af Vier Wiendsen for den skaade hand gjorde Jessner Nielsen Broder Datter 2 Dal. 1 s. Aff Gunder Grom sønn Niels for dien skaad, hand gjorde suart fierers (Sorte Fedders?) piieg madelieen hans Datter 2 Dal. 1 Mk. Aff Hans Bartsfer for den vserme (Overlast, Overfald) hand gjorde Jesser Jbbsen 1 enhalv Dal. Af Hans Nielsen Skumager for hans suen slog Een Skumagersuenn paa Mond; Aff Knud Knudsen for thuo gang hand vor thuoßfforenn 1111 Dal. Af N. N. fordi han slog N. N. paa Mond; 1 enhalv Dal.; et Tilfælde og en fast Tært som oftere forekommer, (udpyllet af Regnskaberne for 1616—21). Den aarlige Indtægt heraf var mellem 20 og 30 Dal. i dette Tidsrum. 15 Aug. aff Hans Wedsted for den parlament han gjorde Mortten Hollander paa Engen til Byen 2 D. 1 Mk.; betalt af H. M. paa Fanoe for den parlament hand gjorde till thomas schippers her i Ribe, till Byen derfor 3 Daler. N. N. for den Woldstoug, han var i med N. N. 2 D. 1 Mk. (4 Personer) for den Slagsmaal de gjorde paa Laurids Gultschmidt, derfor till Byen 13 enhalv Daler. Af N. N. Dutrup for den Ofuerlast han gjorde N. N. hans egen Staldbroder 1 Dal. Af Anders Svane (Borgmesteren) paa N. N. Regneaff schierne Sogn for den Parlamentt han gjorde medt den Dreng, som hadde staaet di Venge i Markets Dage, til Byen 2 D. Denne sidste Post synes at bevise, at Retten ogsaa revsede dem, som misshandlede Tyve grebue i Gjerningen, eller dem som toge sig selv til Rette (af Regnsk. for 1611—17). Som Kuriosa vil jeg anføre nogle Sagsfaldis Notitser af de ældre Regnskaber, skiondt disse Bøder paa den Tid næppe til-

skjellige Poster beløbe sig i Begyndelsen af 17de Aarh. til omtrent 300 Daler stundum noget mindre, stundum ogsaa en Del derover. I 1616 (et maadeligt Handelsaar) 254; i 1621 (et endnu ringere) 215; 1622 282 Daler, og 1624 377 Dal. Længere hen i Aarhundredet blev Indtægten, som Følge af den aftagende Handel meget mindre, 1641 194 D.; 1642 172 D.; 1645 (et Krigsjaar) c. 120 D.; 1647 222 D. nattet Bejerpengene- og rimeligt flere Afgifter vare betydeligt forhøjede.

Om Udgifterne til disse Lønder og Kaber, hvorover vi ovenfor have hørt, at Raadet klagede, giver Regnskaberne en Del Oplysninger, men først i det 17de Aarhundrede. Saaledes havde Byen 1616 en Udgift af 51 D. 1 Mk. 12 ß. paa Kaber paa Korresand ved Mandoe, dels at istandsætte; dels at forfærdige for gammel Ribers-

faldt Sø-Havnokassen, og altsaa er her uvedkommende. It. tu enkende Daler (hele Dalere, Kroner) for theed Bordag (Slagsmaal) som Jwer Jensen i Dokom (maaske Doctum i Frisland) og Hans thyl mester Kaspers (ventelig Caspar Mule, den Tid Provst i Harslyssel, et Kannikdom her ved Domkirken) gjorde y riibe merken, som Ehlaus Jwersen autwordet mig anno 1565. It. haffuer jeg opboren aff Jens Poulsen thyl Baggis xi (11) Daler y danske Penunge for en fierde part schyb, som en Nømmen Karl bleff slagen ihjel paa, oc de andre penunge gaff han mas Dørre (en anden Oppebærer) fierde Jucl Dag anno 1565. It. opbored aff niels Borg paa Hans Broder tames Borgs wegue for thend Bordaghand gjorde thyl Peder Krags thyl brolof paa wor herris himmelfardis Aften, anno 1565 xx (20) enkende nye Daler. Same Dag (1576) opboren aff per Nielsen, som sic Niels Jensens Søster i tuedt, som hand vdgaff for hand bleff hiem der de xii boksmentd bleff lyst wdgiordt iii Daler. Af den sidste Notits ser man, at Raadet mod en lille Kjendelse viste sig søjelig mod Folk, der hellere vilde gaae i Brudeseeng end til Orlogs.

dyb¹⁾). Hermed menes maaske Lobet mellem Mands og Romo²⁾). 1622 kostede en stor Søjede over 50 Rd.³⁾. I 1623 købte Knud Lamb. i Hamborg to Søjeder, den

- 1) For at lære at kende den Tids Priser og bidrage til nøjere Bekjendtskab med sammes daglige Færd, vil jeg meddele nogle Enkeltheder af de udførlige Regnskaber: Item gaff jeg N. N. for hand aget mig till Vester Vested, oc der saand jeg meest Part af bege kaber, som wor kommet fraa korresand. Item gaff N. N. oc N. N. som hafde bieret dem thil dieris guor hvis thre, som wor beholden af samme kaber, 2 Mk. 8 s., en Mast til en Kab x Mk., en Fyr thre 1 enhalv Mk., 17 letter, stæk 4 s., to thiere thonner, som kom til at staa paa biege Kaber 1 Mk., 7 stob thier at pige (bege, tjære) medt. 7 s. for Stob. at age alt thre till Mands 6 enhalv Mk. 1 enhalv Skp. Jern, som kom til de smaa thuo søs kieder XII Daler hvert Skp. for huer Visp. Arbeidslonn 1 Mk., to Kampstien 20 s. samme at hugge huol igiennem V Mk. o. s. v. begge de smaa søs tdr. at føre till Mands 2 Mk. 8 s. for begge Kaber at sætte paa Korresand oc bege Søo tdr. at lege 10 enhalv Dal. for 1 Td. Ill, de sik som lagde sø tdr. for de smaa Kaber 6 Mk. for 2 Hysing oc for dem at binde och huise: Hysing for en Art Seglgarn, et Bindematerial, er et Ord endnu gængs her i Byen, huise er sandslyntligviis Stammeverbet til dette Ord: altsaa binde, snøre.
- 2) Se herom Ripæ Cimbr. Pag. 680.
- 3) Itt. haffuer jeg fanget thill den store Søo kied af Knud Lambertsen (Regnskabsføreren) 1 Skp. 3 Lpd. 9 Pd. staug stoll som hans Smed vor med och tog dett vd. Skp. 16 D. noch fik jeg Hans Smed 11 enhalv Lpd. Summa 2 Skp. 10 Skaalpund thill hob som kom till den store søo kied, er vdi Riberpund 35 Pd. 15 Mk., som jeg skulde give Hans Smed thill Arbeidslonn for huer Riber Pund 1 enhalv Mk. Gaff jeg 2 Mk. for en Kampstien, som kom til søo-kiede. Ade Marti haffver Indfangen aff Hans Smed samme søo kied 1 enhalv Skp. 3 Lpd. 7 Skaalp. riester mig aff Byen stoll huos H. M. 2 Lpd. 2 Pd. stoll, paa (det er vel for) samme 2 Lpd. 2 Pd. stoll haffuer H. S. hugent huol paa stien till' søo Tdr. o. s. v. Knud Lamb. paa samme Tid givet en Skipper 2 D. for 2 Søjeder denne forte fra Hamborg, som Knud havde kjøbt der.

ene paa 13 „Fadum“ den anden 9, vejede 1152 Skaal-
pund. og kostede 108 Dal., desuden Drikkepenge, Vejers-
penge, Transport o.s.v. I 1624 blev en stor Kab sat
paa Sønderho, som voldte en Udgift af 61 Daler 1 Mk.
14 β .¹⁾, nogle Søfjeder bleve s. A. omstøbte for c. 30
D.²⁾. Riisfaber sattes i Namundingen til Mands og Røm-
mer-Leje, f. E. Mar 1645³⁾.

-
- 1) Jtt. gaff jeg mieregrett bagis for 1 Jegie thre (Egetrø) 15
Allfang 2 enhalt D. noch gaff hiind for 3 fyr Blectin (Bjel-
ker) 4 enhalt Dal. o. s. v. gaff Hans Andersen Captienn for
4 Mast som kom till striet piel 7 Dal. o. s. v. for 2 Bieltier
som bleff sauet i Latter til Kab 3 enhalt D. Noch gaff
Jesuier Brutieger og Mas for samme at saff i Latter 7 enhalt
Mk. Anders tiemermand for 4 Dage hand huog paa Kab
22 β . om Dagen (3 andre 20 β . hver); paa Sønderhoe sic
Anders 24 β . de andre, (mig selssue 4 Dag 5 enhalt Mk.)
22 β . for 1 Ed. El wi sik medt of paa sønderhuo 2 enhalt
Dal., gaff jeg 3 kall som hjalp skuden med Kab og Ris ned i
2 Skuder 1 Mk. 2 β . af 2 Ruder som førte Kab og Ris of-
fuer till sønderhuo 6 Dal. For Bucken (Rambuk.) at age oc
ind i sancti VierKierke (der var nemlig Stadens Materialhus;
dens Kirkegaard var Byens Tømmerplads for Tømmer til of-
fentligt Brug o. s. v.)
 - 2) Jtt. haffuer jeg fanget Lauerst Smed som bleff huogen af 3 Søs-
kieder som wor forslitt megiet 1 Skp. 3 Pp. 9 Skolp. jeg gaff
hannem till Arbeidslen for hver Pisp. 2 Mk. o. s. v. Jtt.
haffuer jeg fanget Lauerst S. 2 Jærenn som Knud Lambargen
haffuer ladet giøre y Hamborg som skulle igiellern sienn thill
die 2 søs kieder som icke thiente, men Lauerst motte smiede
dennem om weget 4 Pp. smedlenn 5 Mk., for 1 stien til Sø-
Der. 3 Mk., noch 2 Stien, 1 enhalt Dal. o. s. v.
 - 3) 1645 d. 25 Jaun. giffuet fer 5 Snees lange Riis Kaaber,
komb till at sette fra Namund oc ud til Kiel sand, paa Mands
Side og Remmers Leje for hver Snees 2 Dal. noch 80 smaa
Kaber sat i Vaen og Remmers Leje. Rømboerne dreve be-
tydelig Fart til og fra Byen, saa det er ikke urimeligt, at
Røm-Leje var det Sted paa Nheden hvor de sædvanligt laa.

Havnekammerens Løn var aarlig 30 Daler, hvoraf en Del undertiden holdtes inde for at dække forrige Aars Mangler¹⁾. En Forretning, han havde at besørge, var ganske heterogen fra hans øvrige, nemlig at lade dem stævne, som havde gjort Indgreb i Byens Rettigheder, hugget i dens Kjør²⁾ gravet Klyne i dens Moser, Løv paa dens Hebe, osv.³⁾. Tab paa Mynt nævnes ogsaa i disse, som i alle Regnskaber, fra den Tid⁴⁾.

2.

Aaens Dybde og Sejlbarhed. I alle Geografier og Beskrivelser læse vi, at Ribes Fjorsald, Handelens Dalen og Skibsfartens saa godt som fuldkomne Ophør fornemmeligen, ja næsten ene ere foranledigede ved Aasmundings Lilstoppelse og de bestandig vorende Grunde i Aaen, at denne fordm var sejlbar for store, fuldlastede

-
- 1) Item myn Løn 30 Daler, die 10 hier ind at reigne oc die 20 at skiffue wed myn gammel ReigenKab, men der er vedtegnet under Regnskabet, Samme Maas Limes Vdgift paa o. s. v. ephter hans Regnskabs Indhold medt thi Daler som ham er tordedt vdi som er hans Løn, in alles o. s. v.
 - 2) Ribe Kjør var i det 16de Aarh. en Storkjør, i d. 17de endnu en udstrakt Krattkør, (s. Prog. 1838 Tilag 2. Pag. 92.)
 - 3) Itt. gaff jeg 2 som vor i Jeddskiedt oc gaff dem warscel som huog y Kjør 1 enhalv Mt., gaff 2 som vor i Farup og blesbierre oc gaff dem warscel som hadde grauett Byens tjørre, ligel. en til Harreby (Regnsk. 1621.)
 - 4) Itt kommer jeg for kortt paa 20 Daler jeg haade indfanget vdi löckstادت mønt for 4 Skill. och vdgiffuet dennem for 3 enh. s. d. 8 enh. D. — Glückstادت var kortt i Forvejen anlagt.

Skibe,¹⁾ at disse kunde løbe lige ind til Byen²⁾, løbse og lade ved Kranen og Skibbroen. Dette har hos Mange vaft næsten fantastiske Forestillinger om store rigtladede Drig- og Fregat-skibe paa Aaen, man drømmer, troer jeg, endog om Ost- og Vestfarere, som have ladet og løbset her, og fleres Fantasi fastholder Billedet af en Tid, hvor Nibsaacen ved vort Ribe frembod omtrent samme Skue, som Eiben nu ved Hamborg. Men disse glimrende Forestillinger om Aaens Sejlbarhed har jeg aldrig kunnet dele, om vi endog nedstemme dem ganske betydeligt. Da Ribe og dens Søfart stod mest i Anseelse og havde det største Ry, var vel selv de anseeligere Handels-skibe ikke stort større end de Bøtter, som dog endnu, skøndt ikke uden Besvær, kunne flyde ind til Byen³⁾. Paa den Tid, da Tiden først med Rimelighed kunde være om Ostindiefarere, og som netop falder sammen med den Periode, hvormed jeg her beskæftiger mig⁴⁾, har Aaen næppe været tilgængelig for Fartøjer, der have stukketh betydeligt dybere end de, der endnu befare den, og frembudt ganske samme Vanstueligheder for de Skibe, der med Nød og Næppe kunne komme frem

-
- 1) Annis, per queme mari ad urbem navigia mercibus onusta ad urbem penetrarunt. Terpager. R. C. 682.
 - 2) Galtzen 44 og 86. Der, hvor store Skibe fordem kunde gaa med fuld Ladning, kan nu ikke gaae uden Pramme o. s. v.
 - 3) Man erindre sig de Skibe, navnlig de tv af dem, hvormed Columbus vovede sig over Atlantik-Havet.
 - 4) Portugiserne vare i c. 100 Aar de eneste, der kunde benytte Søvejen til Indien; Hollænderne dreve en indbringende Handel med indiske Varer, som de tilforhandlede sig af Portugiserne, og det var først efter at Portugal var kommet under Spanien, og Holland. Handel derpaa derved først blev forbundet med Besværligheder og siden ganske afbrudt, at disse selv sendte Expeditioner til Indien, den første afgik fra Teret 1597, og den første der med Varer kom til Holland var 1600.

her. Det Billede af Aaen og dens Sejlbarhed, som stilles os for Dje i de Regnskaber osv., efter hvilke jeg sammen- skriver disse Blade, er omtrent det samme, som det, der endnu fremstiller sig for os. Samme Klager over de saame Mangler, samme usfuldstændige Forsøg paa at afhjælpe dem, samme Besværinger over disses Utilstrækkelighed og Mislykken, over de naturlige Hindringer, Vandfloder, Bundens Beskaffenhed osv., omtrent samme Planer til virksommere Foranstaltninger, og saa fremdeles. Jeg vil nu søge nærmere at oplyse og godtgjøre dette, ved at meddele mine Læsere nogle Enkeltheder herom af mine Kilder.

Skibenes Leje. Udsæbningssteder. Større fremmede Skibe lobe sjelden eller aldrig ind i Aaen, men havde deres Stader udenfor den paa to Steder, Neden og Raffen. Det første var længere ude, hinsides det nu saakaldte Skjogum eller maaske netop derved.¹⁾ Her betalte hvert fremmed Fartøj, som fer anført, tidligere 2 Mk. 5 sk. senere 3 Mk. i Lønde-Penge. Her laa Skibe fra Bremen og Holland med „Guds“ osv., dog vel ogsaa stundom nogle Dren-Skibe²⁾. Disse havde ellers deres sæd-

1) I Regnskabet over Indtægten af Pramlejen for 1641 og flg. nævnes ikke Neden, som i de tidligere, men derimod Skjogum, der aldrig anførtes før, og den ansattes nu til en Pramleje og nævnes i de Forhold, hvor før Neden blev omtalt, f. Ex. betalt af Anders Suabue for 1 Pram fra skjogumb til Vrouen medt Hollandts-geds 4 Daler. Efter Tarterne for Pramleien, som meddeles lidt længere hen, kan man nogenlunde slutte sig til Afstanden fra Namundingen til Neden.

2) I Regnskabet 1616 siger Mads Lime, som oppbevar Løndepengene, ved at nævne Skibene paa „Niedt: thuo Skipper som havde den waarde Drsen siende mig wp i myn Buod 4 Mk.“, han ferer til Regning en Daller, han og medens han selv var paa „Nack“ for at kræve Afgift „gaff pier Jensen som var paa Niedt af de

vanlige Stæde paa Nassen (Nack, Nach) uden for Nasmundingen. De fladbundede hollandske og frislandske Fartøjer, som brugtes til denne Fart, løbe med Floden op paa Grundene langs med Kysten, hvor de stode saagodt som paa det Lerre, hvor da Drexerne bleve drevne ud til dem og saaledes indskibede¹⁾. Personer, der reiste til Skibs til Holland kertes derud²⁾, ogsaa ere Ind- og Udforselsgods til Vogns bragt i og fra Land, dog befordredes dette sidste vel sædvanligt med Byens Pramme. Havnemesteren eller den, der oppebar Skibsafgiften, førte, imellem ledsaget af et Stadsbud eller en anden Assistent, ud til Skibene, men derude blev han roet fra det ene til det andet³⁾. Terpager siger, at Skibenes Antal undertiden oversteg et Antal af 270⁴⁾, som alle bleve tilladede paa en og samme Dag

Skib²⁾; ligl. til (2 Navne) for di tvende Gange vor paa Neij oc Kressuit Tøndpenge 2 enh. D. (han har lige i Forvejen anført han selv var paa Nack (1647).

- 1) Et Sted derude kaldes endnu Drenlo.
- 2) f. Er. Steelerne 1623, se Noten 2 næste Side.
- 3) Jtt. gaff jeg søffren Raad for han agett mig vd paa Nack oc skriff huor mange skiff der vor 2 Mk. noch gaff jeg lambarts skadbu som var med mig 10 s. it. gaff jeg 3 Kall som ruode mig med Een Buod til alle skib 12 s. (Mads Limes Regnsk. 1616) Giffuet N.N. i Synderfardrup for han agget mig selff anden ud paa Nache tuende gange der di schibet Ogren, derfor 1 Rd. 1 Mk. en. Karl, som var med mig ombor till schibene och kressuit tøud Penge derfor 3 Mk. it. N. N. paa Mandoe for han met hauff baad Roued mig ombord till alle schibene, derfor 2 Mk. (1612).
- 4) Det Antal, som jeg finder i Regnsk., der har erlagt de befalede Tøndpenge er høist betydeligt mindre; dette kan imidlertid ikke svække Terpagers Autoritet, som kunde være Djenvidue, levede paa Stedet og paa en Tid, da Drenhandelen endnu ikke var ophørt. Herom mere paa sit Sted.

og gif bort igjen med en og samme Flob¹⁾). Dette bestyrkes end ydermere ved Regnskaberne Udtryk "den Dag de Dren bleve udfskibede. Den Dagh Orne reiste, eller da de Dren Skibe reigste" osv. Dette store Antal maa altsaa have indtaget en meget betydelig Strækning langs Kysten, og jeg finder ogsaa Hvidding Nak navnet som et Sted, hvorfra Ud- og Indskibning skete²⁾).

Byens Pramme. Alle andre Vare bleve førte til og fra Skibene, saavel paa Rhed som paa Nak i Pramme. Af disse vare flere³⁾ anskaffede og vedligeholdtes paa Byens Bekostning, og de baade Borgere og Udenbyes, som afbenyttede dem erlagte samme Betaling⁴⁾ efter en vis af Raadet sat Tært; af hvilke den ældste, jeg kender er fra 1559, og bestemmer Betalingen for en af de store Pramme til „Theigelholm“ til 8 ß . og af den „liden“ til 6 ß ., for en af de store til Skore⁵⁾ 1 Mk., til Lamund $1\frac{1}{2}$ Mk., til Rheden 2 Mk., og dobbelt saa meget med Kalk. Raadet tilføjer, at Lejen skal erlægges forud, og

1) omnes tamen uno die uno eodemque aestu seu accessu maris solvuntur. Pag. 682.

2) 1623 d. 8de Mave daa gaff jeg Wolte Nielsen for hand medt hans Wogen Og velberdige Chresten Skeel och Welb. Otte Skeel herfra oc till Hveduing Nache dend Tid di Reisde her Fra och Till Holland effter Vor. Mortten Limes Befalling der For 3 Mk.

3) I 1622, 3, 2 store og en lille (Brie-Pram) It. gaff jeg to Kalk for Wand och Iß att komme aff alle 3 Pram och for di lagde dennem offuer thill sanct pier.

4) f. Ex. en Ebbelmand Pram til Hollem 1 Mk. Lask bonum till hollem 1 Mk. (1616) N.N. Kremmer i Koldingh for en pramb til schuer met goedt till Holland 2 Mk. En Pram fra schaar til Vrouwen mett Hamburger Oll fra Jesper Ibsen 2 Mk. (1642).

5) Skore, Fluor, schaar imellem Holmen og Lamund, nævnes gennem hele 17. Aarhundrede, nu kender ingen, hvem jeg har spurgt, til dette Navn. Det maa uden Tvivl være samme Sted, som nu kaldes Krævnsten.

Pengene udgives, førend Prammen løb fra Broen¹⁾. I 1616 og følg. Aar var Lejen blevet noget forhøjet, til Tegls-
holm eller Holm 1 Mk., til Skuor 1½ Mk., til Namund
2 Mk. og til Reden 2½ Mk. Fordoblingen, naar det var
Kalk, der førtes i Prammene, var bortfaldet²⁾. Derimod
vare egne Pramme anskaffede alene til denne Transport³⁾.
I 1641 og følg. A. er atter Prisen bleven forhøjet til
resp. for de forskjellige Stationer 24 β ., 2 Mk., 3 Mk.
og 1 D., en enkelt Gang findes en Pram til Slott 8
 β .⁴⁾. I disse Aar findes, som før er anført, ikke omtalt
„til Reden“ men nu er „til Echogumb“ den dyreste og
følgelig den længste Station. Ligeledes nævnes en ikke
for forekommende Station „Vorløb“, hvortil Prisen er den
samme som til Tegls-holmen. Ved dette sidste Sted har

- 1) 1595 thend 11. Decembris bleff bevilget och samtycht af Borg.
och Raad Saa och de 21 Mend, som tilstede waare. Att in-
gen efter thenne dag skall saa Pramme at leie, vudtagen the
gissue theris Pramlie strar wd, och huilcken som thet icke will
giorre, skall lade thennem ligge, Och Vendingen att wdgifue
forindt the løber fraa Broen medt them.
- 2) laß fredericksen 1 Pram 4 gang till For Efter Kalk 6 Mk. noch
2 Gang medt Mollt 3 Mk. 1 gang medt krømmer goerdz 1 Mk. 8 β .
- 3) Itt d. 29. Nouembier (1624) gaff Jeg 24 Mand, som drog
den store Kalk Pram aff Kiersten Underskuens kaall guor
(endnu gængs Kalgaard, Skotsk Kalyard W. Scott, Have) 6
Mk. Der havde ved den Tid været en meget høj Flod, som vel
hadde transporteret den til dette upassende Sted. Itt gaff Sø-
nick for han tu gang lagde den stor kalk Pram over till sautti
pier och øste vand aff den.
- 4) Naar Nogen fra Slottet brugte Prammen erlagdes ingen Be-
taling. Willem Hansen paa Slot tu Pram till Riedt 00 1616.
Ei heller ikke naar den brugtes paa Boens Vegne.
- 5) Schipper Anders Nielsen 1 Pramb fra bortløb och till Wand-
porten (paa Slottet) med Huede 1 enh. Mk. Schipp. Jørgen
Enewolgen Guldagger for tou Pramb fra schaav till Broen
medt Kongl. May. Geuer 1 Dal it. Aff Johann Appoteker

lige til den senere Tid, været en af de værste Grunde i hele Naen¹⁾. Stationerne inde i Naen vare altsaa beregnede til de Steder, hvor Fartøjerne oftest modte Vanstueligheder, og hvor altsaa Løsning og Omladning gjordes mest Behov.

Byens hele Indtægt af Pramleje var 1616 34 D., for 1622 59 D. og for 1624 41 D. I 1641 var den 49 D., i 1642 51 D. og saa fremdeles undtagen i 1645, da den kun var $7\frac{1}{2}$, paa Grund af Krigen, og at Pramene vare ødelagte eller ramponerede af egne og fremmede Krigsfolk²⁾.

Den sædvanlige eller dog jevnlige Gang af Ind- og Udfisbningen her ved Byen og Hindringerne ved denne, viser sig klart i en Beretning af Knud Lambertsen 1623 om spansk Salt, han havde modtaget paa det spanske Handels-Kompagnies Begue. 6 Læster Salt, han havde kjøbt for det i Hamborg, sender han med en Skipper til Ribe (paa Neden) derfra forer to Skuder det til Tegholm, hvorfra Byens Pram fører det til Slottet, og derfra kjøres det endelig til Raadhuset³⁾.

fortou Pramb fra Dummund till bronnen met hollandsche gods 1 enh. Dall. NN. en Pramb til schogumb till Anders Matthij. schibf medt Huder och flesch (alt i 1642).

- 1) I de sidste Aar ere Grundene forandrede i Naen, og Tegholm er nu ikke af de værste Steder.
- 2) Kjøbt till att gjøre den pramb ferrdig met som Kongens Földhaffde Affbrött och breunt osv. (1615) Ut de Kejsertlige 1629 wیده have haft sat paa den store Pram (dog maaske den da nyelig anskaffede Wudderpram), se Progr. af 1834.
- 3) Giffuen jesser Anderssen Skiper Till Fragt fra Hamborg oc till Riibe af huer Last 5 Mk. lybsch. giffuen tuende Wicndt af Balsum for di medt deris Skuder forte forne Soltt fra P. U. Skib oc Till Tegel Hollem, derfor 18 Mk. gaff jeg N. og sine Stadsbrödre for samme Soltt att fere fra Tegel hollem oc till Slot-

Til Vaens Dymudbring (Rydning og Rensning) er der ogsaa sket Foranstaltning og stundum endog arbejdet med megen Iver og Kraft. Og til Forsøg paa ved Gra- ven og Afpælen at rette Strømmens Løb og forege dens Kraft, har jeg og fundet Spor. I 1623 anskaffedes, især ved de driftige og dygtige Mand, Borgemeesteren Hans Frises og Regnskabsføreren (Rentmeesteren) Knud Lambertsens¹⁾, Bestræbelser, en meget stor Mudder-Maskine eller Pram, som kostede omtrent 250 D., eller maaske meget mere²⁾. Og hele Foraaret og Sommeren 1624, fra April

ten 1 Dr.; Samdag gaff N. oc N. for dj medt deres Wogu oeg forne Sollt fra Stotten oc til pachuset wyder Naadhuset 3 Dr. 3 Mk. 8 s. (K. E. Regnskab til Komp. 1623—25.)

- 1) Om disse Mænds Virksomhed findes en Del Træk adspredte i Programmet for 1834, som for en stor Del er udarbejdet efter Kn. E. Regnskabsbøger, og hvad deri indeholdes om Hans Friis har Stiftsprovst Dr. Frost samlet og sammentrukket i sine nye udkomne, populære Optegnelser om Ribe. Kun maa jeg, for at vedde gamle Frises Vre og Borgersind i hans Grav, bemærke, at de Side 101 omtalte Kjøbmandskaber, Hans gjorde med Kejserske Offiserer, ikke vare for egen, men for Byens Regning, at det Købte anvendtes til Byens Tjeneste, og at Regnskabsføreren erstattede ham de udlagte Penge, hvilket ogsaa udtrykkelig er nævnet i Programmet Pag. 44 Note 1 og 2; Ordene i Tersten, tilskaaer jeg, maatte let lede til Misforstaaelsen.
- 2) Denne Aar 1623 paa adtschillige Tider giffuen Willem Johannsen Kloche for en Pram hand byggtte paa Byens Vegenn som skulle bruges Till at renuse Vaen medt, paa det at Dybet Kunde bliffue noget forbedret, efter N. oc N. befalning 187 Dal. 3 Mk. 12 s. D. 30de Oct. gaff Jeg N. for 15 Byers Koste Wellum Kloche hafde huos hannem vdi medellen Tid hand byggtte en Pram til Byen, dervor 20 D. Bygmesteren var nemlig fra Kjøbenhavn, og forskrevet for at forbedre Cejlsadsen. 1623 giffuen N. for han gif herfra til Kjøben Haffu medt Skriffuelse til Willum Kloche som schulle forbedere Dybene for Byen, der for 4 D. 1 Mk. For et Anker til Prammen gav K. E. 18 D. foruden nogle mindre Punkter. Har Byen leveret Sommeret,

til September arbejdede 11 a 13 Mand daglig med denne paa Naens Rydning, hvilke Arbejder lededes af Pram-
mens Bygmester, som var forskreven fra 'Kbhvn., hvorover
Knud Lamb. har fort et Regnskab paa sin sædvanlige nøj-
agtige og udførlige Maade¹⁾), efter hvilket hele Arbejdet
kostede 357 D. 2 Mk. 9 sk. Men selv efter denne store
Opmuddring omtales Grunde i og for Naen oftere²⁾). At
Skibsvrag (en sunken Skude) i Slutningen af 16de Aarh.
kunde, endog i længere Tid, bliveliggende i Strømmen til
Hinder for Sejladsen og Fare for indsejlsende Skibe, vid-

hvorom jeg Tutet kan se af Regnskabet, da har Prammen kostet
langt mere, end i Teksten er anført. Kømmeren ved Havnen
anskaffede „Jarnskuffet“ med Træskaffer; og da den blev lagt
op, gav samme en Mand 4 Mk. for „hjul“ hand huog aff
pram, som kam i Sancte piers Kirke oc for han nu i for Aar
hincke dennem y same pram och for dend bag Bieske at flottie.
Han gav videre „Pier Norst med 28 kall for denn stor pram att
fly vd“ o.s.v. Vi se, at vore Forfædre gjemte deres Mudder-
pramme i Kirken (men som att længe i Forvejen var blevet et
Materialhus) og lod dem ikke Vinteren over udsættes for Storm,
Uvejv og Flod.

1) Blandt Arbejderne, der er betalt, findes i Begyndelsen ogsaa
Willems Kloche indtil 9de Maj. Han har attsaa sat Arbejdet i
Gang, øvet Folkene i at bruge Maskinen og ledet det Hele.
Hver Arbejder fik 24 sk. om Dagen indtil 24 August, fra da af
kun 20 sk., paa en Henning Gardener nær, der var Formand
og beholdt sine 24 sk. der er beregnet halve og Dvartidage. Efter
det egentlige Opmuddrings-Arbejde paa Naen, arbejdede de i 3
Dage med at opkaste „Neben for Slotten.“

2) 1623. Samdag daa gaff jeg Sonich Friis og N. L. for Nogett
Fetalie, de førte fra Slotten oc Offuer Grundene Som kam til
hans Maestads schibe Som var Indstormmedt ved Komme
effter B. oc R. befalning dennem huer 20 sk. 1646. Giffuet for
en Steen oc Kiede at opføre till Byen och hiemb Igien till
Sønderhoue; som waar till Smeden at giøre noget wid, derfor
til Baadleye och at hjelpe offuer Teigellholm. 1. D.

ner ikke om noget virksomt Havnepoliti i en besøgt Havn¹). Lige ind til Byen løb sædvanlig kun Baade fra Fano, Sønderho og flere Steder, Smaastibe (Smacher, Skuder) især friske og fra Derne Rom, Fohr, Silt, tilligemed Byens egne Skuder. Om alt dette mere paa sit Sted. Dvetydet af Erfaring om Utilstrækkeligheden af de Foranstaltninger til Sejladsens Forbedring, som hidtil vare gjorte, tænkte man ogsaa den Gang paa virksommere, nemlig paa Holmenes Gjennemgravning. Paa Raadets Forstilling af Nødvendigheden af denne, for at sikkre Byens Sejlads, tilstod Kong Chr. 4. Byen 1642 en Del Bevillinger (Smaatold, Accise og Ret til at have flere Afgifter), som de 1639 havde faaet paa 6 Mar, nu fremdeles paa 20 Mar, dog at paa samme Arbejde strax og for Alvor skal begyndes²). Krigen, der udbrod Marct efter for-

1) Anno 1598. 5 December. wdaff Ib Thornum, Kiøld Jørgensen Borgemeistere, Niels Griisbek, Raadmand, N. N. Borgere ic. och 24 Mend theris nerunrelse, gaffue forne Ib Thornom och Kiøld Jørgensen, Borgem. hans hyffbiørg (nu Høyberg) tillkiønde Alt ther klagis paa, Att hans Skibswrag ligger wdj Niber Nae och midt wdj Strømen, Saa att thet kunne werre Byenn till stoer skade, Och bad the hannem, Att han skulde giøre hans største siid till, Att hand kunde fange thet op aff wanditt, Paa thet Att ther skulle icke komme enthen fremmede eller ubekiønde Schippere eller woris eigene Borgere med theris Skibe paa samme wrag och fange Skade, och ther som nogen fanger nogen skade ther aff, tha wille the icke snare ther till wdj nogen maade, medenn hand skall tilltæncke och stande ther selff for till Ret.

2) Det kgl. Brev er aftrykt hos Terpøger, Pag. 681. Som forhen trykt henhøver det altsaa ikke i min Plan, men ganske forbigaae at bevøre Sagen, vilde jeg dog ikke. Man ser af dette, dels at Raadet dengang kunde blive enig om denne Sag, dels at dette saa ofte omtalte Foretagende, att for 200 Mar siden, er sanctioneret og approberet af Kongen.

hindrede Foretagendets Udførelse, og siden blev Byen ved den, og end mere ved den følgende, altfor forarmet, til at man kunde tænke paa at optage det igjen.

Kapere i Nordsoen. En Hindring eller stor Ulempe for Sejladsen i Nordsoen voldte den Mængde Kapere og Sørovere, hvoraf den paa den Tid hjemfogtes. Da Krigen næsten gienem hele vor Periode rasede mellem de Spaniske og de frafaldne Nederlande, bleve Hollænderne især forfulgte og efterstræbte af Kaperne under spansk Flag, hvoraf en Mængde udrustedes især i Dünkirchen, hvorfor Skibene, der forte Drex herfra, undertiden bleve konvojerede af hollandske, imellem ogsaa af danske Krigsskibe¹⁾; dette var navnlig Tilfældet strax før og under Danmarks Deltagelse i 30 Aarskrigen, dog ogsaa flere Gange længere hen²⁾. Alt Udskillige have drevet Kaperiet paa egen Haand, altsaa Søroveri³⁾, beviser den bekjendte Historie med Skipper Hans Jesßen, kaldet Sehan, og de 5 Sørovere, han fangede og som henrettedes her for Byen i 1573⁴⁾. Ogsaa Barbarets Kapere viste sig af og til i Nordsoen, ja endog i Nordhavet, hvor de i Aaret 1627 herjede Jes-

1) Navnlig af Presmundt. Se herom Prog. 1634 Pag. 9 og Bilag 7, hvor nogle Exempler paa og Beviser for slige Konvojeringer ere anførte.

2) Navnlig: 1633.

3) Søroveri er navtoriseret Kaperi; Kaperi autoriseret Søroveri. Dette er nok omtrent hele Forskjellen imellem disse to noble Haandteringar.

4) Denne Begivenhed, som jo ogsaa vedkommer den Riber Søfarts Historie, er opløst af Prof. Thornp i Progr. 1839 Pag. 7, som berigtiger de flere feilagtige Angivelser i Relationen hos Ferr. og navnlig viser det Urigtige i at derivere Navnet Hoved Eng af denne Begivenhed. Jeg vil kun bemærke, at i Regnikaberne forekommer endnu i 1592 Benævnelssen Tuodes Eng. s. C. 23de Febr. 92 aff Mah. Hujett af Tuodes Eng 25 Dr.

land og Færøerne. Frygten for dem, og de gruelige Forsejlinger om Tyrkerne og deres Behandling af de kristne Fanger, har vistnok næret den Medlidenhed, som idelig udtærer sig i de hyppige Gaver, jeg finder anførte givne Folk, der have været, eller foregive at have været i tyrkisk Fangenskab¹).

3.

Fremmede Skibe. Deres Antal. Skibsfarten drevs her baade af egne og fremmede Skibe. De større af disse løbe, som alt anført, i det mindste kun sjældent ind i Aaen. De bleve enten liggende paa Neben, eller løbe ind paa Raffen, hvilket sidste især var Tilfælde med Drenskibe. Antallet paa disse sidste, forsikkrer Tørpager, kunde imellem overstige 270²), et Antal, som staar i et stort Misforhold til det, jeg i vedkommende Ræmner-Regnstabler har fundet, der hele Aaret rundt have erlagt Løndepengene paa begge Skibslejerne, og som sædvanligt kun er en $\frac{1}{2}$ eller $\frac{1}{4}$ Del og kun faa Gange henimod Halvdelen af det af Tørpager paa Drenskibene angivne Antal. Dog er det langt fra, at jeg herpaa vil bygge noget Bevis mod T. eller omstøde

1) Saaledes i 1621 3 Tilfælde. Giffuen Markuø Lymo, som havde werit fangen i Torchi Till hjælper till den Ransun, hand havde vdsloffuit efter B. och Raadts Befalling, 2 Dr. De to andre foregivne Er-Slaver kalder Knud Lambertsen Stefshjonn Marcel vonn Orgenudt och Madhsus Williamus. Navnene ere i det mindste barbariske nok.

2) Naves istæ, omnes fere Batavæ, boves volientes, Dren Skibe, inlerdum excessesunt numerum CCLXX, Tørp. R. C. 682.

hans Autoritet. Da han var barnfødt her i Byen, Søn af en Handelsmand, levede og skrev paa en Tid, da Dre-Handelen endnu var i Gang og var en Hovednæring for Byen, havde tilbragt saa at sige sit hele Liv her, bestjefte sig ex professo med Alt, hvad Ribe angik, var Præst til eller ved Udsfibrningsstedet¹⁾: saa maa det, efter alle disse Præmisses, anses næsten for utroligt, at han kunde nære og med Bestemthed fremføre for sine Landsmænd en Angivelse, der stred saa meget mod Noget, der maatte være næsten enhver i Byen saa godt bekendt. Paa den anden Side maa jeg gjøre opmærksom paa, at Angivelser paa Toldlister, paa Fortegnelser over erlagte Ind- og Udforsels Afgifter o.s.v. kun i det Højeste bevise, at de nævnte Gjenstande virkelig ere ud eller indførte, men ingenlunde, at ikke et større Antal eller en større Mængde af samme Slags er ud eller indført. Det kan saaledes her gjerne være, at et Antal har vidst at unddrage sig Afgiften²⁾, eller at flere have oppebaaret denne³⁾, eller at en Del af Skibsførerne have erlagt den til Rentemesteren eller til en

- 1) Han var Præst til Vestervedsted, som til hans Død var annexeret til Lectoratet her i Byen.
- 2) Da hele Dre-Udsfibrningen skete paa en Gang, alle Skibene altsaa vare tilstede samlede, synes det dog ikke, at nogen kunde unddrage sig Opkræveren, da han som vi have set, paa Stedet optegnede (skriff.) Skibene og tog fra Skib til Skib og indkrævede Afgifterne. Heller ikke kunde han konnivere med en eller anden eller stikke Pengene i sin egen Lomme, da Borgemesterne og de fleste Raadmænd vare Købmænd, selv dreve Handelen og altsaa godt vidste, hvor mange Skibe, der hver Gang var kommet.
- 3) Saa synes det dog, som om i det mindste nogle saa af deres Regnskaber endnu maatte findes.

af Borgemeisterne¹⁾). Endnu er der en Omstændighed, at lægge Mærke til. Terpager siger, at næsten alle Skibene vare hollandske²⁾). Saaledes var det vel i Terpagers Tid, men i de tidligere Perioder, hvortil de Rilder høre, hvoraf jeg har øst, er efter min Formening, rimelig en betydelig Del af Udførselen sket med Byens Skibe. Jeg har tidligere Pag 10 hentydet hertil ved at omtale en Forpligtelse, som en Del navngivne Skippere havde indgaaet i Borg. og Raad. Nærværelse og paa disses Opfordring, og som aldeles ingen Betydning havde, naar ikke disse besørge eller deltog i Dren-Udførselen, og de benævnes udtryffeligen Byens Skippere og Borgere. Endvidere siger Kn. Lamb. i sit Regnskab for 1626, hvor han omtaler nogle Omkostninger, Skibenes Konvojerering til Holland har anlediget, „da han (den hollandske Kaptejn) konvojerede vore Borgere over til Holland³⁾), hvilket synes at tyde paa, at Skibene, i det mindste tilbids, vare fra Byen.

Dette være nu, som det vil, vist er det, at Antallet paa de Skibe, som efter Regnskab. have erlagt Afgift ved Udfibningen, er betydeligt under det af Terp. opgivne. I 1616, i hvilket Regnskab hvert Skib er specielt anført, betales Afgiften af 20 Skibe paa Nak, hvoriblandt 5 Romøere¹⁾), som ere anførte under en egen Rubrik; paa Re-

1) Saa maatte det dog findes ført til Indtægt i Hoved-Regnskabet, som aldrig er Tilfældet.

2) Omnes fere Batavæ, l. c.

3) Progr. 1834. Bilag 7. Fort i Forvejen har han sagt: „Da hand konvojerdt voris Dren“. Ved Borgere kunde han vel ogsaa mene de Byens Købmænd, som muligens ere fulgte med Skibene paa Handelens Vegne.

4) Det er rimeligt, at Skibene fra denne D sædvanlig har indtaget en vis bestemt Del af Natten, det før nævnte, i Regnskaberne ofte omtalte Rommers-Leje.

den erlagdes den af 18 Skibe. For hvert paa Nak betales 4 Mk. 8 β ., for hvert paa Ned 2 Mk. 5 β . I 1621 anføres Afgiften paa Ned til 3 Mk. og erlagdes af 18 Skibe. For Skibe paa Nak, som ikke ere anførte hvert for sig, er i det Hele erlagt 43½ Dal.¹⁾, som naar vi regne 4½ Mk. pr. Skib er Afgift for 38. For de følgende Aar er ligeledes blot hele Summen anført af Opkræverne, navnlig i 1622 paa Nak og Ned respekt. 54 D. og 23½ D., hvilket udgjøre, forudsat, at Afgiften er blevet uforandret, 48 Skib paa Nak og 33 paa Ned; i 1624 ere Summerne 81 D. 3 Mk. og 28 D. 8 β ., hvilket under samme Forudsætning giver et Antal af 73 Skibe paa Nak, c. 37 paa Ned, eller 110 større Skibe i det Hele. Længere hen i Aarhundredet ere Skibene atter anførte hver for sig i vedkommende Kæmners Regnskaber²⁾. Udgiften paa Ned var uforandret 3 Mk., men paa Nak 4½ Dal. (6 Mk.) eller 5 Mk. 12 β . I 1640 betalte 51 Skibe Løndepenge paa Ned og 23 paa Naken ialt 74; 1641 32 paa Nak og 17 paa Ned. 1642 26 paa Nak og kun 6 paa Ned. 1646 netop 46 paa begge Steder o.s.v.³⁾.

Skibenes Hjemsteder. Skibene paa Nak, forsaavidt

-
- 1) Jtt. hafluer jeg fangeun denne Foraar af huis Skib som hafluer verit paa Nak och Laud 43 enhalv D. Denne Notis angiver baade Tiden, da Udskibningen skete, og bidrager til at forstaa Benævnelsen Nak.
 - 2) Disse fra 1640—47 forte af en Clemens Madsen ere særdeles tydelige og fuldstændige, hvorfor jeg har hentet en Del Oplysninger fra dem, skøndt de ligge lidt udenfor den Periode, jeg nærmest havde foresat mig at behandle.
 - 3) Disse Angivelser ere naturligvis tagne af Kæmner-Regnskaberne for de nævnte Aar. Formen er f. Ex.: betalte schipper Koloff Heinrichsen aff Blachsiel hans Løndepeng paa Nach 5 Mk. 12 β .

de vare fremmede, vare i 1616 fra Enthuysfen (4)¹), fra Alland (4)², Blochfiel, Hoyer (2)³, Romo (5). Paa Reden vare de samme Aar fra Bremen, Emden, Friesland, Delwersfiel⁴), Oldenborg⁵), Hoyer og unævnte Stæder. I 1640 og de følgende Aar var det største Antal paa Nak, altsaa Drenskibe, og nogle paa Reden, fra Blockzyl⁶) (Blochfiel), isvrigt fra Kvinder⁷), (Kvinder, Konder) Enthuysfen, (1640—8)⁹), Harling⁸) i 40—8. Workum⁹), Mackom¹⁰) Kampen¹¹), Emden, Schermershorn¹²), Amsterdam), Swarte=Eleus¹³), Hamborg (3 i 1640)¹⁴), Bremen)⁵¹). Fra indenlandske Stæder var der Skibe fra

-
- 1) Inthysing, Entthysing skriver Regust., som bekjendt i Nordholland.
 - 2) Formodentlig Ameland, en Ø ved Westfriesland.
 - 3) Høffuer, derfra dreves ogsaa i den Tid megen Skibsfart paa Holland.
 - 4) Formod. Delfzyl i Grøningen ved Indløbet til Dollart.
 - 5) Nlem Borre, derfra er navnlig indført en Del Humle.
 - 6) Blockzyl, en befæstet Havn i Over-Væsel ved Suider=So.
 - 7) Kvinder ligel. Norden for Blockzyl.
 - 8) Friesland.
 - 9) Vigel. i Friisl. syd for Harling.
 - 10) Mackum (Machomb) er en Flekke i Friisl. midt mellem begge foran nævnte. Farten mellem den og Ribe har været betydelig (aarlig 7 a 8 Skibe). Især er en stor Del Kalk indført derfra. Flekken er endnu bekjendt for sine Teglsteens- og Kalkbrænderier.
 - 11) Landf. Over-Væsel ved Udløbet af Væsel i Suider=So.
 - 12) Dette Sted har jeg ikke kunnet finde, uden Tvivl ved Suider=So.
 - 13) Suartefluyss, en Havn og Flekke i Over-Væsel ved Udløbet af den lille Flod Swarte i Suider=So.
 - 14) Et eneste Aar 1640, nævnes 3 Skibe, som hjemmehørende der. Farten derpaa dreves ellers af Byens egne Skibe, og af Nøværerne.
 - 15) Herfra nævnes i 1611 samme Skipper 4 Gange, (3 paa Red og 1 paa Nak) han har altsaa drevet en temmelig regelmæssig, omgaaende Fragtfart mellem Bremen og Ribe.

Roms (3 a 5 aarl.), Lønding, Warde¹⁾, Ballum²⁾, Fohr. Den regelmæssige Fart til de større Stæder (Amsterdam, Hamborg) efter Kbmidsgodts og med de sædvanlige Udførselsartikler, drevs mest med Byens egne Skibe, ogsaa deltog Romøerne meget i denne Fart. Ligel., men med mindre Fartøjer, som kunde gaa lige til Byen, Føringerne og især Silberingerne³⁾. Om Faaniker og Sønderhoer tales den Tid aldrig i denne Fart; deres Hoved- og, som det synes, eneste Næring har været Fiskeriet, hvis Udbytte de i Fiskerbaadene forte hertil og til Warde. Af Pramregnskaberne kan sees, at fremmede Skibe ikke sjældent have løstet og ladet ved Skuor (Kværnstenen efter min Mening), stundum og ved Teglsolmen (Vorsløf)⁴⁾

Smæ-Fartøjerne fra udenbyes Stæder. Foruden denne Samferdsel med fremmede Stæder, drevs i den omhandlede Periode en, synes det, ret levende Kystfart, med indenrigske.

Fiskerbaade. Da Fiskeriet i Vesterhavet den Tid, navnlig i det 16de Aarhundrede, var af langt større Betydning, og drevs i en videre Udstrækning end nu, og Ribe havde Stapelret for Handelen med Fisk⁵⁾, saa er det

1) Disse to vare paa Nak, for at hente Øren og føre dem til Holland.

2) Aarlig 5 a 6, muligt var ofte kun Skipperen derfra.

3) Saaledes nævnedes den Gang, og vel tildels endnu, Beboerne paa Sylt (Sild.)

4) J. Er. betalt af den Hollander, som ligger til Jens Brøndums for trej Pram thou fra schaav och en fra Vorsløf 1 enhalv D. 1 enhalv Mk. Alrendzen aff Hamborg for 4 Pram fra Dumuud oc tou fra Vorsløf medt Hommel, Oll och Hamburger goedz.

5) Herom mere, naar vi komme til at tale om Byens Handel; om Beboernes Forpligtelse til at holde sig fra Handel med Fremmede, og kun sælge til Landets Købst. navnlig til Ribe, se fgl. Forordn. af 1515 Bilag 12 og fritagelse for Told af Fisk fra Vestsjæde af 1527 under Bilag 10.

naturligt, at en Mængde Fisterbaade fra Vestkantens Fisterlejer maatte søge herind og affætte deres Varer her, eller omtuſke dem med, hvad de selv trængte til. Dette skete især til Byens to store aarlige Markeder¹⁾, St. Hans Marked og Ribber Marked, som det store 3 Dages Marked, der holdtes først i September, fortrinnsviis kaldtes²⁾. Da Havneregnskaber osv. fra det 16de Aarhundrede mangle, og da de, der forefindes, fra Begyndelsen af det 17de, ikke ere detaillerede, hvad Lønde og Rabpengene af Skibe paa Red, og Skuder og Baade ved Broen angaar, saa maa jeg holde mig til de udførligere Fortegnelser i Regnskaberne fra længere inde i Aarhundredet, (1640 og følg.) skøndt Fiskehandelen paa den Tid synes stærkt at have været i Aftagende. De Steder, Fiskebaadene kom fra, vare især Fano og Sønderho³⁾, men nogle og-

1) Kaldtes ogsaa tidligere vor Frues Marked, efter Mariæ Fødselsdag, (*dies Nativitatis Mariæ*) som falder den 8de Sept., ved hvilken Tid det holdtes. Da en Mængde Fremmede i ældre Tider kom til Ribe paa disse Markeder, bestemmes de hyppigt, især det sidste til Betal. Termin mellem Udenbys og Ribere ved Forlig om Pengesager o. s. v., endog ved Dom. Saaledes i en Sag 1548 mellem Jørgen v. Alfeldt, Henrich Schulz og Reinhold Petersen af Kiel paa den ene, og en Riber Borger paa den anden Side, om gjensidig Pengesfordring, mistligholdt Alford paa Levering af Fisk, Orer og andre Varer, har Ripenserens forpligtet sig til at betale et Uddrag hver St. Joh. Dag til Ribber-Marked. I 1606 falder Dommen mellem en Mand i Wilslev og en i Ribe, at Førstnævnte skal betale 80 gode Dalere, 10 Orter Korn, halv Rug, halv Byg, at betale paa fire Mars Terminer, først 20 D. og 5 Orter Korn til vor Frue Dag nativ. førstkommeude, og saaledes 20 D. og 5 Orter til hver Frue Dag nativ. indtil samme Penge og Korn er klart afbetalt (Maadst. Dom Protok.)

2) Om dets Betydelighed se ogsaa Programmet af 1836 (Om det 1ste svenske Indfald) Pag. 56 og Note 1.

3) Klaret 1640 var her, efter en hastig Optælling, 57 Baade fra Fano og Sønderho. Alt jeg overalt hvor jeg bruger Udtrykket

saa fra Mandsø, Romø, Synderside (Ho, Orby osv.¹⁾) og Hjerting. I 1640 var Antallet af Fiskerbaadene ved St. Hans Marked 31 og ved Riber Marked 44. Af disse vare 3 fra Sild, 4 fra Mandsø²⁾, 3 fra Romø, 5 fra Synderside og 2 fra Hjerring. I 1641 kom til St. Johannes Marked 42 Baade og 4 Skuder fra Fiskerlejerne og i Ribe Marked 38 Baade, Skuderne var 3 fra Sønder side og 1 fra Amrum. I 1645 var her til St. Hans Marked 40 Baade, Riber Marked blev ikke holdt det Aar, da den svenske Oberst Seb. v. Nothenburg efter Freden til Bromsebro, atter marscherede herind og efter mange Udskrivninger her, udfiskede sin Bagage, Udbyttet af sine Udplyndringer og sit Fodfolk, medens andre Oberster, som Schlebusch og Rothwein, fore ligesaa aasted i Egnene Norden herfor³⁾. I 1646 vare 41 Baade og 4 Fiskerskuder herinde til St. Hans og 41 til Riber Marked. Foruden fra de ovennævnte Steder var der ogsaa nogle Baade fra Strandby.

Trisfiske og andre Smakker og Skuder. Foruden disse Fiskerbaade løbe en Del noget større fremmede Fartøjer ind til Byen, hvilke benævnes „Smacher, Skuder og

Fand efter den her gængse Talebrug forstaar Nordby Sogn, ell. om man vil, Oddenby og ikke den hele D, er en Bemærkning, jeg kun tilføjer for dem, der ere fuldkommen fremmede her paa Egnen; ligesom ogsaa, at Sønderho er en By og et Sogn sødlig paa samme D.

- 1) Ved Sønder side forstodes Egnen omkring Høbugten og det Vesten derfor liggende Orby Sogn, eller maafkee blot Fiskerhusene ved Strandou. Kysten af Vesterherred Norden herfor kaldtes Vester side. Grændsen er vel ikke saa ganske nøje at bestemme.
- 2) En Del af Dens Beboere have vel ogsaa den Gang, som nu, bragt deres Fisk herover paa Bogne.
- 3) Program 1836. Pag. 57-59.

en enkelt „Kreyert“¹⁾). De fleste af disse vare Friser²⁾, som saagodt som alle vare ladede med Salt hertil Byen, og de fleste ene hermed. I ældre Tider virkedes nemlig en, som vi allene kan slutte af det Kvantum, som fortes hertil Byen, meget betydelig Mængde Søsalt langs med Kysten af Marskegnene i det Slesvigske. Paa Stranden³⁾ udgravede man nemlig en Art Løv eller Mosejord, som findes der under Sand eller Slikslaget, og som er meget saltholdig, da den er blandet med eller vel mest dannet af forraadnet Tang og andre Søværter. Denne Jord bragtes i Vand, tørredes i Solen og blev derpaa brændt til Aske; denne blev nu overgydet med Søvand, renset fra Smaastenene, derpaa gjennemæltet med Fodderne, atter tørret, endnu engang overgydet med Saltvand og derpaa kogt i store Jern=Vander⁴⁾). Hovedsædet for denne Salttilvirkning synes Marskegnene af Bøcking Herred, derfra kom i det mindste det meste af det, der fortes her til Byen, og der har denne Fabrikation ogsaa holdt sig længst, navnlig i Dagebüll. Mangel paa Brændsel skal have været den fornemste Marsag til at den ophørte ind i det 18de Aarh. Denne Handel med Salt⁵⁾ var, som sagt, ikke ubetydelig, og da Tilførselen fra denne Kant var vigtig for Byen, er den oftere blevet reguleret ved Bestemmelser af Raadet. Den ældste jeg er stødt paa, er af 1537 og deri synes Raadet at foreskrive Borgerne den højeste Pris, de maatte give for Saltet, og Borgermesterne at forbeholde

1) 12 Baadene betalttes i Raabpenge 4 s., af Smakkerne 8 s., af en Skude 12 s., af en stor Smakke og en Kreyert 3 Mk.

2) Fra Egnen, Syd for Højer, navnlig fra Bøcking Herred.

3) Die Watten.

4) Gudme. Schleswig-Holstein Ister Vand. Statistik beyder Hertzogthümer. Kiel 1835. Pag. 102—3.

5) Friis-Salt i Modsetning til Lønborg-Salt; spansk-Salt.

sig Forkøbsret¹⁾. En anden Vedtægt af Borg. og Raad og de 24 Mænd af 1598. 12 Decr. stadfæster det tidligere Forbud ikke at købe eller mærke Saltet i Skuden; den anden tyder, at der svaredes Told deraf, som det synes, i Natura²⁾, at Bergere skulle stilles paa Vagt, til Udsalg maa ske, og at, naar der uden for Markeds Tid indtræffer Mangel paa Salt³⁾, skal Saltet i Skuden deles ligelig mellem alle, der trænge dertil.⁴⁾

1) Anno dni mdrxxvii (1537) vigilla sanctor. simonis Jude: (den 27de Oktob.) tha wore borgemesther och raad forsaublet paa raadhuß och lagde tesse effterscreffne artikle paa met minig almues samtyste att thette effterscr. Skal holdes wbrødelig vnder tesse effterscr. brøde (Artikkel 1 og 2 vedkommer os ej her). Itt. enghen skal och heldher købe salt aff friske førend the haffue leget ther met for skibbroen vdi 3 Dage og borgemesther haffuer gjort køb først och en heldher nogen gaa i skiben oc scriffue syn mercke paa nogen tøndhe och siige han will beholde den, først tesse Dage forgangen ere, vnder same brøde vi Mk. thre Mk. till Kongen och the thre Mk. til Byen).

Hvo som her drevvis (drister sig) imoed ath gøre och thesse icke holde will och vdgiffue theris brøde, om hand saa salder for, hann skal regnis for en minnedher och straffes ther fore. (Foran i Raadstu-Prot. 1.)

- 2) Dette synes at ligge i Udtrokkene: naar N. N. tager Thold-Salt, enten denne Told gik til Kongen eller Byen kan ikke ses, men før den udrededes, maatte Salget ikke begynde.
- 3) Denne Klausul tilkjendegiver, at en saadan Salt-Mangel imellem, og vel ikke sjeldent, maatte indtræffe.
- 4) Same thiid bleff och samtøcht, Itt naar her kommer nogen Skuder med Friis Salt, Tha skall ingen Mand Kjøbe noget Salt vdi Skuden, Eller mercke enn Thende Salt vdi nogen Skude, førend thet bliffuer satt aff the thoe Mænd, wdaf 24 Mænd, som bliffuer tillsagd, och huem som her imod giørre, Skall haffue forbrott till Bergemestere och Raad och 24 mēdt 10 Mk. danske strax att vdgiffue; Och naar som Niels Ponellsen afthager Thold-Salt, skall hand strax att waare stadzbudenn Och saa skal stadzbuden strax tillsige same thoe mēdt somm stauder

Hvor stort Kvantum af dette Strand-Salt, Friserne aarligen har indført her til Byen, kan jeg meddele nogen, om end ikke ganske fuldstændig, Oplysning om. I 1622 bestaldes Bropenge af 270 Læster Salt, indført af Friser. Men Oppebæreren anfører i sit Regnskab et Par Poster, i hvilke han blot nævner sin hele Oppebørsel i en Sum, uden som ellers at anføre de enkelte Gjenstande, hvoraf han har oppebaaret den¹⁾. I 1624 erlagdes Afgiften af 401 Læst eller 4812 Tdr., Læsten beregnet til 12 Tdr. og 7218 Tdr. naar den regnes, som den rimeligt maa, til 18 Tdr.²⁾. Længere hen i Aarhundredet, da Regnskaberne ere udførligere og fuldstændigere, var Antallet i 1642 233 Læster og i 1647 210½ Læst.³⁾

Foruden Bropenge (4 β . pr. Læst) Lønde og Kabpenge maatte Friserne ogsaa muligen, i det Mindste efter 1625 erlægge en Afgift af 4 β . pr. Lønde Salt til det

nest for, Att the skal strax waare paa medt same Skudfuld Saltt, Och naar thet thrangt for Saltt Vden Markind er, Tha skall enhuer haffue liige mögitt, och bytte thet ligelig emellem huer andre, emeden Kinder och Winder, the som wed Skiben er och haffue thet behoff.

- 1) Item haffuer jeg fangenn y sant Hans Dags Marken til Bropenge 4 Dal. 9 β . Item haffuer jeg fangen vdi wor fruedags marcken, forvden af Salttinder, tilføjes her.
- 2) Enten Læsten af friskt Salt skal beregnes til 12 eller til 18 Tdr. finder jeg vel ingen bestemte Data for, men da det sidste var det Almindelige dengang, og da det gjerne anføres udtrykkelig, naar der kun skal regnes 12 Tdr., f. Ex. ved Hamborger St, maa vi vel antage 18 Tdr., især da bevislig Læsten Spansk Salt beregnedes dertil. Kn. Lambert i sit Salt-Regnskab anfører købt 16 Tønder Salt, Læsten 85 Mk. l. bliver for 16 Tdr. 75 Mk. 8 β . hvilket giver 18 Tdr. til Læsten. Ligeledes angiver han engang at have købt Tid efter anden 3 Læst, 4 L. 6 Læst og 16 Tdr. og angiver at have faaet i Alt 250 Tdr.
- 3) Udbraget og sammendraget af Regnsk. over Bropengene.

spanſke Kompagni. Et ſaadant kongeligt Handelsſelskab ſom omfattede hele Veſter-Jylland, havde nemlig i Begyndelſen af det 18de Aarh. ſit Hovedſæde i Ribe og Agenter og Dplagsſteder i det mindſte i Varde og Ringkøbing; Det havde ſærdeles Privilegier, Monopol paa Handelen med Salt (baade Spanſk Salt og Strand Salt); ogſaa med Forrettigheder i Handelen med Korn og øvrige Produkter¹⁾; og ved en kongelig Forordning dateret Skanderborg d. 6 Januar Aar 1625, avtoriferes dette Selskab udtrykkeligen til at oppebære 4 ſ. af hver Ld. Strandsalt, ſom falbødes paa Jyllands Veſtkyſt²⁾. Denne Forordning, ſom indeholder alle Beſtemmelſer diſſe Handelskompagnier i Almindelighed angaaende, hvilke den ſluttelig bringer i ſærlig Anvendelſe paa det for Jyllands Veſtkyſt, angaaer mere en Stadfæſtelse af tidligere Privilegier, i det Højſte en Reorganisation af diſſe Kompagnier, end en Oprettelſe af ſaadanne. Navnligen har det herværende beviſligen tidligere exiſteret tilligemed detſ Filialer³⁾, og at det ligeledes

1) Navnlig naar der ſke almindeligt Forbud mod Udf. af Produkter, ſulde Kompagniet ikke være indbefattet derunder, men have fri Handel, med mindre den udtrykkeligen blev iuddraget under det.

2) For det ſidſte wille wii naadig Compagniet wdj vor Kiøbſted Ribe og dens med Conſorter paa ald Veſter-Judtland haſſue privilegieret ſom deris Salt oc win høs dennem allene haſſuer att bekomme oc ſerdelis at Compagniet allene huiſ Strand-Salt paa forbr. weſter Søfant af Judtland føris, maa ſig thilforhandle, dog at de icke wider fordeel offuer ald anuente bekoſting en fire Stilling danſke paa Tønden: Hvilcke forſkreffue Naader, Friheder og Privileger wi forbl. Compagnier ſamt oc ſerdelis Compagniet wdj vor Kiøbſted Ribe oc dens med Conſorter naadige wunde oc giſſuer o. ſ. v. Jeg har beuyttet en Uſkriſt i den for omtalte af Byfoged Dettelſ Hansen ſammenſkrevne Samling Ripenſta.

3) Se et detailleret Regnſkab af Kn. Lambertſen, dengang Kompagn.

tidligere, i det mindste paa sine Steder, har uøvet Ret til at hæve bemældte Afgift af Saltstuderne, bevises uimodsigelig af et Regnskab, aflagt af Kompagniets Agent i Ringkøbing til dets Formand her i Byen i 1624¹⁾).

Friserne, der, som sagt, førte deres selv beredte Salt hertil, udførte igjen nogen Rug, i ældre Tider noget betydeligere, saa at denne Handel blev Gjenstand for Raadstueforhandlinger, og et Forbud mod eller Indskrænkning af den holtes fornøden 1596²⁾), senere kun meget faa Ldr. og

(saaledes kaldtes her Compagniet som oftest) Regnskabsfører over Salt indkøbt og modtaget 1623—25, og de derved havde Udgifter.

- 1) 1624 d. 2 September Unnamit af Christian Orsenn i Marsch aff 66 smalt thynd Strand Saldt som hand solde i Ringkøbing, aff huer thynd till Compagnien 4 s. Thet er 1 Dal. 8 s. (Af Kompagni-Agentens Regnsk. i Ringkøbing 1621—25) han hadde i dièse Nav. modtaget „fra Compagni Skibenn er mig tilskickett, Effter Styrmand Bedelers Lydelse ialdt 954 thyndr. Er mig tilschicket fra Ribe 362. Ldr. i Alt 1316 Ld. 1624 lod jeg hjemkøbe fra Hamburg forgangene Sommer tho Viber Frans Wiin, som koste med første Kjøb og anden Omkostning 71 D. 3 Mk. 12 s. sold Potten deraf for 12 s., bliffuer deraf beholdenn Compag. til Fortieneste 33 Ldr. Noch bleffuen tilschicket fra Hans Friis B. i Ribe 1 Orhsuid o. s. v. endogsaa Sække sendte de ham fra Ribe, men „ther kunde icke gaa en tynde i hver Sek.“ Kn. L. har i sit Salt-Regnsk. ikke beregnet sig nogen Afgift af de friiste Saltstuder. Maaskee kunde Comp. ikke sætte det igjennem her, hvor Friserne fra ældgammel Tid havde drevet denne Handel. Imidlertid hjemter dog Forordningen Comp. Ret dertil med klare Ord.
- 2) 1596 then 24 Sep. Wdaff B. N. oc 24 M. bleff beuillaet och samtecht Aldt Ingen maa kjøbe nogett Korenu her paa Gaden til Forprang, till atsette til Friise eller andre thett att wdføre oc wdfikke, Icke heller Ingen att thage nogen Fremede theris Pendinge att kjøbe Nogett Koren for, Intill paa videre beskeden oc till B. oc Raad bliffuer anderledes tilssinds ther om, saa frambt Alt the icke skall haffue forbrot theris Borgerschab. (Raadstubog.)

ikke hyppigt; videre en sjelden Gang imellem Tørfisk¹⁾); men deres hyppigste Udførsel var Skovprodukter af ubetydeligt Værdi, Brændeved, Baandstager, særdeles oste, og en stor Mængde Riis²⁾ ligeledes Savtømmer, forarbejdede Træ-Varer, som Bogne, især hyppigt Bognhjul, „Wogn-leierer, Wognlederer“, tomme (ledige) Tønder, Øskar, Kistier osv. Denne Handel med Trævare med Friserne er meget gammel, ligesom Salthandelen, thi alt i et Forbud, Christian den 1ste 1480 lod udgaae mod Udførselen af Tømmer og Trævare fra Ribe, er undtaget „det smaa timber“⁴⁾)

- 1) f. Er. 1622. Dye Brorsen ind 6 læster Solt wd igien hier fraa 60 Tønd Kong, Eidecker Bomesen, ind 5 læster. wd 12 Td. Kong. Senere kun Ubetydeligheder f. Er. 1612 Christ. Gads Borsen af Galkenspol. Ind 6 Lest Solt, wd igien 2 Tdr. Kong.
- 2) Er. 1641. Richert Brodersen af westermersch Broupenge af 4 laß brenndtræ, 8 Par Wogen hjul, 2 laß Ege Borch, och 1 laß Kromb trej tilhaabe 1 enh. Mk. Carsten Nomsen af Galkenspol Ind 15 L. Salt, Wd igien 2 Laß brenndtrei, 1 Laß Vandstager 1 Par Wogenhjul, Broup. 1 Dt. Dye Brodersen paa fer Ind 10 Tdr. Solt wd igien 10 Laß fische-Riis, Elluf Jensen Galkensbel Ind 9 Tdr. salt, wd igien 8 laß fische Riis. en Anden wd igien 4 laß Riis 4 smaa stølper. Udtrykket Fiske-Riis syntes at antyde en egen Anvendelse af Risen, neml. til Fiskerie, men saa traf jeg: Gaddoer Hansen af Galkenspol Ind 1 enh. lest salt, wd igien 6 laß fisch och Riis, og saaledes nogle Gange flere.
- 3) f. Er. Bonich Carstensen paa Feer Ind en Lest salt, wd igien tou laß Brendtræ, 2 Kister, 2 Øskar, 1 laß fyr Latter och tomme tynder deraf tilhaabe 20 þ. Hey Knudsen raa Feer, Ind Intet, wd igien 5 laß Brendtre, 3 laß Bøge fjeller, en laß Brandstager, noget Krombtræ, och en Wagn medt hendis tilbehøring, 1 Laß Timber och 10 pechpuder der aff 1 Mk. 12 þ. Falchor 1 leß bøge fjelle, thou Par Wognhjul osv.
- 4) I danske Atlas, hvor denne Forord. er nævnet, staaer urigtigen „smaa Tønder“ Dokum. er afstrykt efter Orig. under Bil. 3.

til vore lande Føhr, Silb og Cydersted,, I Vedtægterne fra 1540 hedder det, at ingen maa tage Penge af Friser, for at købe Tommer til dem for¹⁾. Antallet paa de til Ribe i Begyndelsen af Arthund. indløbne Skuder og Baade er vel ikke specificeret i vedkommende Regnskaber, ligesaa lidet i de over Broz, som i de over Kabpenge; imidlertid ser jeg dog, at i 1622 51 Friser have klaret Bropenge, deraf 19 til Ribes-Marked; og i 1624 netop 50. I 41 og følgende ere Regnsk., som ser sagt, ubeførligere, anfører fra hvilket Sted enhver Skude er, dens Ind- og Udførsel²⁾ osv.

Deraf ser man, at de fleste af disse Saltskuder i de nævnte Aar kom fra Galmshüll³⁾, som den Gang maa have været en nærfom Kirkeby eller Flekke og Hovedsædet for Handelen med Strand-Salt. I 1641 og 42 kom derfra resp. 18 og 20 Emaffer til Ribe, og i 1647 endog 36 og tidligere i Arth. har Antallet vist været end større. Den laa paa en D⁴⁾, skilt ved en bred Reude fra Fastlandet. Først efter at Christian Albrechts og Marienborg ere blevne inddigede, er Stedet, hvor den laa, blevet landsfast. Byen er nemlig ikke mere til. I Danckwerths Tid havde den endnu, skøndt den da alt havde lidt meget, en Kirke og udgjorde et Sogn. Men Storm-Flodens Odelæggelser, og maaske endnu mere Saltvirkningens Standsen og altsaa Ophøret af dens Handel og Skibsfart, fuldendte dens Ruin. Da Marienborg inddigedes 1789, vare kun nogle faa Huse tilbage af den; disse Rebeere flyttede

1) Ny danske Magazin 2 D. Pag. 276.

2) Exempler se i de foregaaende Noter.

3) Her skreve de Gallenspøt. Ogsaa Gallintshüll, se Program 1834. Bilag 15.

4) Derfor kalder det en Halvo.

noget efter ind i Kogen, og „Galmöbüll Knoop“ er nu en Sandbanke, som i Flodtiden overskylltes af Bølgerne.

Videre kom flere slige Fartøjer fra „Westermersch“ (Westermarck) i Landskabet Eyderstedt¹⁾. Derfra indførtes foruden Salt, Pötter (røde Pötter²⁾), og de toge ofte Rug og altid Trævarer hjem med. Derfra klarerede i 1641 4, i 42 6 og i 47 14 Skuder. Videre kom af og til en Saltskude herind fra Fagtofft³⁾, Rüttibül⁴⁾, Sielborg⁵⁾. Ogsaa fra Föhr indførtes noget, skøndt ikke meget Salt, ellers Styfgods. Romoerne førte Styfgods her til Byen, navnlig Hamburger-Dl⁶⁾, Silberingerne en Del Byg og Fisk⁷⁾. Fra Amrom kom af og til Østers Østers

- 1) Westermarck ligger vestlig i Eyderstedt og hører deels til Ording, deels til St. Peter Sogn. I Landskabet dreves Saltvirkningen stærk, og Gudme paastaar, at den har taget sin Begyndelse der. Om Ribe Handel med Eyderstedt vidner allerede Forord, af 1480 Bil. 3.
- 2) 3 May Jekrich peiterfen Westermersch Ind met Pötter, wd igien 21 Tdr. Kong, deraf broup. 12 sk. betalte Jochum Potman och Wibecke Pottmagers aff dend Plads de stander paa met deres Pötter 1 Mk. Richert aff Mersch ind Pötter, wd Goeds for Rytter Prest, noch en laß stovet Ege fjeller en laß Kromtræ.
- 3) Sydligst i Böking Herred, for Inddigningerne i forrige Aarh, en D.
- 4) Sydvest for Tender ved Wid-Na.
- 5) Dette Sted, som jeg en 2 a 3 Gange er stød paa, ved jeg ingen Besked om.
- 6) Jesper Haanssen paa Rome for thou Lester Lynberger Salt och Hamburger Dl deraf 8 sk. Peder Rome paa Romb ind 20 Tdr. Ebbel, wd et Par Boguhjul. 1 Td. Kong, en Suart Kiste. Mattis Jensen paa Rome ind trei schippund Her och Hamp. wd tou Par Boguhjul, tie Par Boguteover osv.
- 7) Richert Blicher paa Sild, Ind hallem Reb til Stott, wd igien 6 Par Boguhjul, 3 Kister och 3 Elkar. Fridrich Forodher ind 21 Tdr. Ring, wd 6 Par Boguhjul oc 2 Deyentrongh och andet Smaaling.

ling), stundom møde vi en Smakke fra en Hallig¹). Alle Dboerne førte Gavntømmer og færdige Trævare tilbage igien, ogsaa Baadene og Smakkerne fra Syderside, Hjerting, Strandby toge jaadanne Vare hjem med²). Nærlig kom til Markederne et Par Smakker fra Husum med Potter, andre med Hør, Stykgods, og førte Lør-Fisik tilbage³). En Smakke fra Frisland slap ogsaa imellem her ind til Marked med Havesager og med Eild⁴). Ogsaa se vi af og til Transitgods, især fra Kolding, føres til og fra Broen⁵), ogsaa Smakker fra Varde hentede Havesager og Stykgods her, hvilket Fartøier fra Amsterdam, Hamborg osv. bragte⁶).

-
- 1) Giert Nichelsen ind Østerling, wd et Par Vognhjul och nogen anden trævare. Hallig, (Halle) vinddiget D ved Kysten.
 - 2) Bache Jensen fra Syderside 2 last ny fæller, 2 last Kromtræ, 2 smaa Stølper og nogen anden smaa Tingest.
 - 3) di trej Potmagere fra Husumb af den plads di stander paa broen met deris Potter huer 8 s. og et andet Sted af 4 Pottem. fra Husum. betalte Broder Hansen af Husumb Brepeng af 10000 Hvilling oc schulder sem tilhørde Anne treets i Husumb. Vneche smieds i Husumb, 10000 hvillinger oc skuld. Henning Wederkopf aff Husum Broup. aff 4000 huill. och 3000 schuller.
 - 4) Iachob Jacobsen af Amblandet (Ameland ved Frisland). Nogen Kaal, Rødder, Vogh och en Vest sild; wd igien 30 Tønder Biug, Pitter Beredjen Hollander af 6 Vestes Salt, 200 Kaal, thou Tønder Eild, thu tønder sjeff (Sæbe) tilbaab 2 Mk.
 - 5) Niels Pedersen i Kolding hans Tiener 1 lest Goedts til Holland, yd hiemb igien 15 tønders Eild og en Tønde Sebe. N. V. aff Wardé, nogen Kaal, Rødder, Veg och 4 T. Sild Brepeng 21 s.
 - 6) Alf Dirich Cerneliusen skipper aff Amsterdam 4 Dreh. Wien thou Seger Hommel, en Vest Sieff, thou Vestes Walknødder, wd igien 36 Tdr. Malt. Denne Skipper sønes med sin Smakke at have fort en regelmæssig Fragtfart mell. Amsterd. og Ribe, Iochuum Gasping af Hamborig Broup. af trej Kaarre

Byens egne Skibe. Saameget om Fremmede, som fordum have besøgt vor Red og vor Havn. Men Byen har i ældre Tider ogsaa havt sine egne Skibe og talt mange Skippere blandt sine Borgere. Efter Lerpagers Udsagn, var der paa hans Tid ingen anden Levning af Skibe, Skippere og Skipperlaug end en Ligbaare, som endnu da benævnedes efter det¹⁾; det øvrige Skibsvæsen "var til Graven baaret."

Skibsbyggeri. Hvad Skibsbyggeri angaar, beretter han videre, at der fordum har været Skibsværfter, indrettede baade til Skibes Bygning og til deres Istandsættelse²⁾, tæt ved St. Peders Kirke. Skibsbyggerpladsen ved St. Peders Kirke omtales ogsaa flere Gange i det 16de Aarhundrede i Tingbøgerne³⁾. Denne Gjenstand vedkommende har jeg kun at tilføje, at en kongelig Forordning af 1554, som forbyder til udenrigske Rebere at sælge Skibe, som bygges her i Landet, førend disse ere 10 Aar gamle⁴⁾, er læst paa Ribe Raadhus og indført i Byens Raadstupsprotokol, og maa folgeligens været anset for at have særegen Betydning for Byen⁵⁾, ellers plejede denne Indførelse i Protokollen ikke at ske. Videre har jeg alt i disse Blade anført, at en stor Mudderpram, eller reittere Muddermaskine, er blevet bygget her i Byen

Hommel, en Lest Hamborgs Sk, Ud igien 4 Schipund flesch, 6 Deger Huder tilhobe 2 Mk.

1) R. C. 330 og 680.

2) R. C. 682 Prope templum D. Petri Occidentem versus viserentur hic olim Navalia navibus construendis et reficiendis aptata.

3) 1587, 1591, 1595; se Prof. Thorups Program 1839 S. 64 og Note I.

4) Aftrykt efter Raadstupsprot. som Bilag. 3.

5) Paa samme Tid og Sted er indført en Forord. om Husbygning, af samme Tendens, nemlig Bespøvelse af Træ for at forebygge Stevners Udelæggelse.

1622¹⁾). Vel er Bygmesteren bleven forstrevet andenstedes fra, fra København nemlig, men man havde dog vel næppe ladet den bygge her, havde her slet ingen Anstalter til Skibsbygning været, eller deri kyndige og erfarne Arbejdere, men i det Tilfælde hellere ladet den komme færdig fra et Skibsværft, ligesom man jo i vore Dage har gjort.

Skipperne her i Byen udgjorde i det 15de Aarhundrede et Laug, Skibsmandslaug i Ribe kaldet, hvilket havde den hellige Soffren, en indenlandsk Helgen, til Patron²⁾. Dette gav sig i Aaret 1478 en Skraa (Love), som 1ste Fredag i Fasten stadfæstedes af Borg. og Raad i Ribe. Dette Laug talte da henved 70 Medlemmer (Brødre), men indbefattede ogsaa Fiskere, efter en af Artiklerne: hvo, som nærer og bjerger sig ved Skibsmandskab enten ved Fiskeri eller anderlunde, han bør søge S. Soffrens Laug og gjøre „Fyldlyste“. Vedtægterne (Skraaen) angaa mest deres Forhold ved selskabelige Sammenkomster, hvortil man ser, at ogsaa Fruentimmer stedebedes. De vedtagne Bøder for Overtrædelser bestaa i 1 Mark Bøx og 1 Ld. Bl til Lauget. 1 Mark Bøx skal saaledes den erlægge, som bliver siddende i Laugshus, efter at Skafferen har opklappet

1) se foran Pag. 25.

2) Soren, en af de saa danske Kanoniserede, skal have været en Bøndeson fra Ny (Besten for Skanderborg ved Himmelsbjerget) være bleven Erkebiskop i Coln og Martyr. Kirken i Ny er indviet til ham, og til en ham helliget Kilde ved Kirken vassartedes stærkt i den katolske Tid.

3) Denne Skraa er aftrykt i ny danske Magazin 2 Bind Pag. 257-61. I de Uddrag, jeg har gjort af den i Texten, har jeg beholdt Originalens Ord med forandret Retskrivning. Efter den, i alle disse Programmer fulgte Plan, har jeg ikke dvælet længe ved den, da den alt forhen er trykt, men den kunde dog ej heller ganske forbigaa i en Skildring af Ribes Skibsfart paa den Tid.

tre Gange; ligeledes den, der fortaler sin Broder; rører han paa dennes Ere, skal han desuden give en Td. Ol til Lauget; samme dobbelte Bøde erlægges den, som spilder Ol paa en Laugsbroder eller Søster af Overdaadighed og Brede; det samme bøder den, som slaar Stob og Kande isonder, og han skal tillige gjøre dem saa gode igjen, som de var o. s. v. Hjælper han ikke sin Laugsbroder paa givet Barfel dennes Skibe i Vand eller af Vand, enten det er hjemme eller ude (i Land eller uden Lands), saa bøder han kun en Mark Bøx. Ingen Mand's Svend eller Dreng skal komme til sin Husbonde om Aften med Løgte for 7 slaar (formodentlig til Laugshuset for at følge ham hjem), hvo før kommer stander uden Døren til 7 slaar o. s. v.

Ogsaa i det 16de Aarhundrede var her endnu en Del Skippere, som udgjorde et Laug eller en Corporasjon. Vi have før set, at Raadet har tilfaldt dem, naar Anliggender, Søfarten angaaende, forhandlede. Dette var navnlig Tilfælde 1550, da de foran¹⁾ anførte Bestemmelser om Løndpenge vedtoges, og da Skipperne paatog sig skiftevis at lægge Støtender. I 1599 var, som berørt er, 13 navngivne Skipperé tilstede, da Raadet fornyede og indskærpede de nævnte tidligere Bestemmelser, og disse synes at have handlet i alle Skipperes Navn, hvilke altsaa maa antages endnu at have udgjort en Corporasjon, de valgte nemlig blandt de Mænd, der skulde lægge Støtender, eller lade deres Folk hjælpe til derved, 4, som ikke vare tilstede ved Forsamlingen. Ogsaa har jeg antydet, at vistnok endnu i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede en stor Del af Studene, som udskibedes herfra, førtes til Holland paa Skibe, hjemmehørende her²⁾.

1) Se foran Side 9.

2) Foran Side 10.

Antallet paa de større Skibe, som Byen den Gang har ejet, og som sejlede paa Frankrig, England og Middelhavet, kan jeg ikke angive; ej heller bestemt, hvor de have havt deres Winterstation, naar de vare hjemme. Dog antager jeg, at den oftest har været i Romo Havn. Der lagde i det mindste Kompagniets Skibe sig ind, naar de kom fra Spanien med Salt¹⁾. Af mindre Fartøjer, som besørgede Kystfarten, løb til Hamburg, Amsterdamb og andre hollandske Stæder, ejede Byen her i det 17de Aarh. endnu omtrent en Snæs; de kunde løbe ind til Teglsolmen og endog lige til Skibbroen, og have vel havt deres Winterleje disse Stæder. De kaldes Skuder, store Smakker og Krejter²⁾.

Riber=Skippere i Udlandet. Tvistigheder, opstaaede blandt vore Søfarende paa fremmede Stæder og dragne for Domstolene her, have foranlediget, at der i vore Retsprotokoller findes adspredte nogle Træk af deres Færd i

1) Huis Spans Salt Jeg haffuer Entfangen aff Companies Skib som han førde fra Gallies i Spanien d. 12 Dg. May 1624. Samdag giffuen forne Studemend for ferne Salt at føre fra Romo Haffuen (det var i Alt 800 Tdr.) (Ku. Lamb. Regnskab) Af Hans Friises Optegnelser i hans og hans Faders Handtelsbog, hvoraf mere siden, ser jeg, at de Skibe, hvori han havde Varter, ogsaa havde deres Winterhavn der.

2) Disse Fartøjer betalte ikke, som de Udenbyé, Kabpenge for hver Rejse, men en bestemt aarlig Afgift, 12 β . for hver Skude, 3 Mk. for hver stor Smakke eller for en Krejert. I 1616 erlagde 17 Fartøjer denne Afgift, og de fleste af dem ogsaa for foregaaende Aar, og blandt de 11, som betalte den i 1617, var et som da tillige betalte for 1618, i hvilket der attsaa beviésligen var 18 slige Skuder til Byen, f. Ex. 1616: betalt af Lauridz Waggesen for tuende Aar Kabpenge aff hans store Smakke, huer Aar 3 Mk. er 1 enhalt D., Veder Gregerfen tuende Aar i Kabpenge aff hans Krejter 6 Mk.; 1617 betalte schipper Hans Sessrensen Kabpenge aff hans schibf for 1516 og 47, 1 enhalt Mk.

Udlandet, men disse bidrage, efter Retsfagernes almindelige Natur, just ikke til at fremhæve den lysere Side af samme Færd. Jeg vil meddele nogle korte Uddrag af nogle af af disse Tilfælde fra det 16de Aarhundrede, mere som Bidrag til Tidens Karakteristik, end egentlig til Oplysning af vort Hovedemne¹⁾.

I Holland træffe vi naturligvis oftest vore Landsmænd. Vi stode nu først i Marts 1561 i en Kro i Ent-huisen paa nogle unge Ripensere, som det synes, af god Familie, Esfolk og Handelsmænd, der „sade og drucke“. En af dem Per Jensen (den Anklagede) tager en Daler af sin Pung, kaster den paa Bordet og siger: „Brøders, den vil jeg give os tilforne (forud, forlods) D Gud give, at den bliver „pegskurvet“²⁾, der gaar bort, før den er opdruffet.“ Da tog Skipperen denne Daler til sig og sagde, han vilde gaa til Skibs med saa mange, der vilde følge ham, naar de kom til Amsterdam, hvis da nogen vilde give dem noget tilforne, da vilde de takke ham. Per Jensen raabte nu: „Jeg troer ikke, at I vil tage fra mig“. Skipperen kastede da atter Daleren paa Bordet, og det kom til et almindeligt Slagsmaal, hvori Per Jensen haardt saarede en anden ung Ripenser, Jacob Frandsen, som hidtil ikke er omtalt i Sagen. Ved Hjemkomsten klagede dennes Fader og forlanger Skadeserstatning. 12 uvillige Mænd udnævnes nu af Retten³⁾, hvilke tilligemed 4 Bart-

1) I disse Uddrag har jeg bibeholdt Protokollernes Udtryk og Bendinger, naar de synes mig karakteristiske, dog med forandret Retskrivning.

2) Vore Forfædre vare lidt maasive og uhøvlige i deres Udtryk. Retsprotokollen for de sidste Aar kunde maaske vise, om Udtryk ved slige Leiligheder nu falde finere.

3) Næmlig Lænsmanden Niels Lange til Kjergaard, Borg, Oluf Pedersen og Jens Hegelund.

fterre „udginge og grangivelig besaa Jacob Frandsens Saar, da var han slaget ret udi hans Ryg, hvor alle Alderer (Marer) samles, og hvo, der bliver slaget, det gaar ikke heden uden Mensel, og at de havde meled (maalt) hans Ben, da var den ene Ben forsvunden (indsvundet) af samme Slag, saa at det var 2 Fingersbred kortere end det Andet, og at J. F. havde sin Rest og Lemsel af samme Slag¹⁾. De vurderede Skades-Erstatningen til 100 Mk. d. foruden 10 D., som Per Jensen alt havde udgivet til Kost og Lægelsen. Retten domte P. J. til at betale den Sum, da han ikke kunde bevise, at J. F., som han paastod, først havde slaaet ham paa Munden²⁾. P. J. sagde nu Skipperen, som den der først skulde have givet Anledning til det hele Optrin. Denne svarede, han havde i en god Hensigt søgt at hindre de Andre i deres Driften, da Boren blev „levj“ (lod) og de maatte ile, hvis de ville til „Markind“ i Amsterdam med Godsjet. Retten domte, at da Skipperen „vor Meibergger“ havde villet forhindre, at de skulde forsamme deres Bor og Rejse og Knebændene tage Skade for deres Forsømmelses Skyld, saa havde han gjort som en from Skipper og ikke villet, de skulle forsamme deres egen Gavn og Forbedring, og burde selgelig være fri for al Tiltale.

I 1559 finde vi omstalt, at Raadmand Hans Tbygesen her af Byen saa med det ham og en anden Knebmand tilhørende Skib i Middelsburg til Meddelborre

1) Ved at læse dette visum reperium, maa man tænke paa Verset hos Holberg:

 Nu mister man en Arm, en Fod, en saar man Saar
 I Hoved, Hals og Ryg, i Side og i Laar.

2) Dommen er affaagt midttil (1562) den Ottensdag uest Ottensdag
 nest efter Visitationis maris.

wti Seeland) og der handlede med en Franskmand og to andre Niber-Borgere om et Parti fransk Vin¹⁾.

I 1602 har en Skipper her forpligtet sig at føre Vidne, at det var uden hans Brode, at en Mand af hans Fartøj druknede i Frankrig²⁾, imod et Vidne, der sigtede ham derfor.

I 1564 vare 3 Medejere af et Skib med dette i England, hvor de en Tid lang opholdt sig i London (Lunden) i Anledning af en vigtig Retssag³⁾. Da de ingen Penge mere havde, udstedte de et Brevs alle 3 til deres Bert; de to rejste nu til Skibet, for at sælge af dette og saaledes skaffe Penge⁴⁾, og den 3die blev som Pant tilbage i London. Men hine solgte Skib og Lad-

1) Det tilhørende Tingsvidne har jeg ladet afstrykke in extenso, som Bilag 16, da det ikke er uden Interesse.

2) Vdij lige maade loffued och forpligtet forne hans Iensen Rome sig paa hans Ore och Redelighed for forne B. och R. och 21 mendt och Borgere, att hand skal føre beuif paa theu karl som bleff drougnit i hans Vaad wdj Frankeriige, wed nassn Soren Anderssen, Aud. Nielsens Sen i Ottereboll hvad heller hand er skyldig wdj hans Død eller icke. Delligeste loffued oc forpligtet Las Gregersen Att hand skal føre beuif paa, Att forne hans Iensen thog Naren fraa Thimmermanden och dend kom paa deris Kordcell och ther med wette Boden emkud och forne Soren Anderssen bleff theroffuer drougnitt.

3) Johann Hubbert bestaar, att Frans Ollussen, Issuer Clausen oc Troels Franzen war kemmet till lunden for den store Rettergang och kemed wdj herber wdj hans Hus. Videre emtates: den sag de trette om met theres Kioemend for the xxiiii c (2100) Dalers fract; hoifket synes at være noget meget.

4) Och ther the kunne icke wyholde thenne oc betate wti herbergere, tha drog fransk ollussen oc Issuer Clausen heden wdj Landet som Skibet laa at selge aff Skiet at forne ther werdt kunde bliffue filliet tilfreds for Kost oc tering, tha ware the heden vii xxii rger och ey ere komne tilbage till lunden o. s. v.

ning¹⁾ og rejste bort uden at bryde sig videre om deres Medinteressent. Da denne nu ikke kunde fornøje Berten, lod denne ham sætte i Fængsel²⁾, hvor han sad i 6 Uger, indtil en anden Skipper og Borger her fra Byen³⁾ hjalp ham ud, ved dels at betale og dels sige god for ham⁴⁾. Ved sin Tilbagekomst søger den Pantfatte den ene af de to Desertorer om Erstatning for sine Udgifter og sit Tab. Retten finder Sagen „tvivlagtig“, dommer den Indstævnte til at betale nogle af Pesterne i Modpartens Regning, nemlig hans Andel i den Londoner Berts Regning⁵⁾ og ligel. en Del af Omkostningerne og Fortæringen i Fængslet. Hvad det Dyrige, nemlig Klagerens Skibepart og Andel i Fragten angik, da skulde begge skaffe Breve og Beviser til Beje inden Riber Marked, og da indstille sig med dem for Retten⁶⁾.

-
- 1) The havde solt hans Part aff thet Skib the hagde tillhobe medt skiette oc ald syn rede, thyn oc andet goods deri war.
 - 2) Da skulle werdten sige till troells: meden thyn egn bedrage teg, hvor skulle jeg betro teg och kasse hand troells wti fengselt.
 - 3) „Der huid, wor medtborgere“ kaldes saa et andet Sted.
 - 4) Denne vor Medtborger synes heller ikke at have været ved Musfen. Thi de 5 Pd. St. som han betalte Berten kontant, loute han huos en suensche Skrædder, som hand sagde.
 - 5) Denne var for den Tid, da alle 3 vare hos ham, 11 Pd. 11 sh. 8 Pen.; de 21 Uger, Troells var allene 21 Pd. 11 sh. 8 Pen.
 - 6) Oc huil Troells Franßen will hassue ydermere oprettning aff Isner Clausen for samme tering, tha skulle hand sky hofnuit broffnuit tillæde saa thet war her wti Ripe inden Riber Marked nativit. Marie, oc skulle bode T. F. oc J. C. hente broff oc beniesning hver paa sin Ord oc Berettning och tha enhuer att fange rett for sig som hand hadde beniesning till oc tha gaa om thend Skibs Part oc fract, the trette om, saa meget som leggh oc ret er, och tha endeligen att domme thennem imellem paa ald thend kiff oc trette som the hassuer om same engelske feid then første thing der gaaer efter merkind v. s. v.

Den i forrige Sag nævnte Skipper-Hvid var af en flotsk Kæbmand i Dundee i Maret 1562 blevet betroet en Ladning og nogle rede Penge, men da Terminen var udløbet, uden at Skipperen kunde betale¹⁾, søgtes han her for Retten og indgik Forslig at levere en Del „Saudeller“ i Betaling²⁾, hvilke da nogle Borgere³⁾ her modtog for en bestemt Betaling, de erlagde til Skottens Besuldmægtigede, da det den Gang ved fgl. Forordning var forbudet at udføre slikt Tømmer⁴⁾.

Traffik med Hamborg har den Tid fundet Sted i betydelig Grad, endog medens Hovedhandelen var med Holland. Jeg vil kun anføre et enkelt Træk paa dette Sted.¹⁾ Der fandt da en levende Sejlads Sted fra Hamborg og Bremen paa Bergen i Norge, hvor Hansestædernes Kon-

- 1) Men da Per huids Dag war vdhc och ey hand effter syn willie kunde selge same Iybslad.
- 2) For the rede Pendinge fornescude Sanders (Alexander) Skottens Fuldmægtig) Hovsbond haffde lont hannem ioc for de restter, bondsfager och brendtved bleffue the saa forligte at forthi Per huud icke kunde selge det oc kemme wedt at giffue forne Sanders kymrids, tha skulle P. S. leuere hannem saudeler, huer Tøst for I enhald Dlr.
- 3) Blandt hvilke Borgemesler Oluf Vedersen.
- 4) At Sander eller nogen andenn icke maatte udføre same Deter og thennem anderstedt att selge. Forliget blev indgaaet d. 6te Aug. 1562, og den 5te Juni s. A. var udkommet et Forbud mod Udførselen af Tømmer af alle Slags.
- 5) Jeg anfører denne Sag, fordi den giver en Udsigt over den da lovmæssige Fremfærd med Nrag, og maa ved denne Lejlighed gjøre mine Læsere opmærksomme paa Erik Menveds Forordning om Skibbrudne, som er aftrykt under Bilag 1; da den ikke specielt angaar Nibe, har der ikke været Lejlighed til at omtale den i Texten. Den udmærker sig ved en høj Grad af Liberalitet mod de Skibbrudne, og tilstedes dem en Frihed over deres Gods, de uæppe nu have.

tor endnu (i d. 16de Aarh.) var ved Magt, skødt jo Lybeck og de vendiske Stæder vel havde Hoved-Audelen i dette Etablisement. I Aaret 1597 strandede et Hamborger Skib paa 55 Lester, paa Hjemvejen fra Bergen med en Ladning Tran, Fisk o. s. v. under Vesterside, Ribberhus Læn. Bragget indbjergedes uden Folk og det Bjergede af Ladningen blev oplagt paa Kysten i Aar og Dag, efter Soretten. Da inden den Tid ingen Ejer meldte sig, tilhjemleedes dette bjergede Gods ved Fano Birke-Ling Kongen, som opgangen Brag. Slotsskriveren folgte nu paa Albert Friises, Lænsmandens, Begne, 30 Tdr. Tran af denne Ladning til 2 Borgere i Ribe. Disse foretog paa et lidet Ribet Skib til Elben, hvor Skipperen sælger de 7 Tdr. i Stade, kommer med de andre til Hamborg, sælger dem der, men da Rhederne af det strandede Skib imidlertid har kjendt Mærkerne paa Trantenderne, lægge de Beslag paa Betalingen og fængsle Skipperen, skødt han fremviser Slotsskriverens Hjemmelsbrev og tilbyder at stille Borgen. Efter 21 Dage kommer han paa fri Fod, og Hamborgerne udvirke en kongelig Skrivelse til at sætte Skipperen under Tiltale¹⁾. Raadstus-Retten dommer her Hamborgerne til at udbetale de anholdte Penge og Varer, og give Skipperen Erstatning, men hvorvidt disse have respekteret denne Dom, ved jeg ikke. I 1583 er indtruffet et lignende Tilfælde med et Bremer Fartøj fra Bergen.

Skibs-rhederi. Om Skibes Pris, Rhedernes Omkostninger ved deres Proviantering, og deres Udbytte af dem i Begyndelsen af det 17de Aarh. findes nogen Op-

1) Kongen paalægger Lænsmanden og Raadet paa det nøjeste at undersøge Sagen, og forhjælp Hamborgerne til deres Ret „paa det hans May. vdi den maade kunde bliffue theris Offuerløb Quit.“

lykning i en Handelsbog fra den Tid¹⁾. Den forhen omtalte K bmand Hans Friis tog i 1610 paa sin Faders Vegne en ottende Del i et Skib, som var kjøbt i Holland for 1400 Stück van Achten (Viasire). Den aarlige Udgift ved Skibets Forsyning med Levnetsmidler var 8 Dal. af denne Sde Del, og Udbyttet af samme 20 Dal.²⁾ eller lidt derover. Skibet havde Vinterleje paa Romo, indtog om Foraaret Proviant osv. paa Hvidding Nak eller paa Rheden, og foer mest paa Holland. Senere havde han flere Skibsparter, i alt 10; Skibene vare alle købte paa fremmede Steder, især i Holland; og fortes til Hamborg eller Holland, naar de skulde repareres, saa at der næppe har været Skibsbygning her af Betydighed den Tid. Sterrelsen nævnes ikke. Indk bprisen var 1400 Rd. og 8 Rosonobler for et³⁾; 1300 D. 4 Rosonob. for et andet⁴⁾. Et kostede 9600 Holl. Gylden, et 3200 Rd.⁵⁾ osv. Ud-

1) Denne er begyndt 1606 af K bm. og Raadm. Niels Hansen Grisbek, som døde 1618 d. 11 Decbr., men det meste i Bogen er skrevet af hans Søn Hans Nielsen Friis, der fra 1610 bestyrede Faderens Handel og overtog den paa egen Regning i Febr. 1618. Bogen er mere en Noterings- og Anm rknings- end en Regnskabsbog.

2) Som han leverede dels i Natura, dels i Penge, f. Ex. 1611. Huis jeg haffuer vrdedt paa en 8 Partt vdi Christen Haresens Skib till Holland Voerke 1611. 1 enhals T nd Ol 1 D. 2 Mk. 15 s., 1 T nd Bred 1 D. 2 Mk. 8 s., 2 Riber Pund Flesk 1 D. 2 Mk. 12 s., 2 Mark Isler og 2 Mark Lys 1 Mark; 1 Schip Bryn 1—8. nech vdi Penge til Flesk 4 Mk., till Ried 3 Mk., till Smer 2 Mk., till Erter 12 s. Wouleye for at fere thette Gods till Hueding Nak 28 s.

3) 1617 var det højst, 28 Daler, og i 1615 lavest, 17 D.

4) Købt 1640 i Mars; deri havde han 4de Parten.

5) Købt 1641 i Slensborg, deri havde han en sjette Part.

6) 1646 i Foraar vdi Holland købte Wandel (vinstok efter Navnet her af Byen) i Holland en ny Galiot Skib, oc Samtids betalt

byttet var dels i Penge, dels i Vare¹⁾, men Udgifterne overstege stundom Indtagten²⁾. Flere Ulykker rammede endelig denne Traffik; — 1631 toge de Spaniske (formodentlig Serovere) et Skib ved spansk Kyst³⁾, et strandede ved Helsingør 1636⁴⁾, et brændte de Svenske i Romo Havn i Febr. 1644 tilligemed 12 andre Skibe⁵⁾, et bortførde de derfra s. Nar⁶⁾. I 1616 købte han $\frac{1}{2}$ Part i et Skib for 400 Rd. og solgte den alt i 47 for 350 Rd.⁷⁾; i 1618 solgte han sine andre Skibsparter, saa at de ventelig ikke have betalt sig længere.

Ved disse Træk til en Skilbring af Ribes Sejlads og Skibsfart i ældre Tider ere vistnok Manges Forestillinger

min Søn Ib for min Part vdj Nede Penge, Gud give Lykke 400 Rdr.

- 1) 1625 til min Part af de Pendinge Skipperen sendte fra Aarhus 12 enhalv El. Dal. om Høstdag 1625 der Skibben kom hjem 3 Tønder og 3 Fieringe flamsk Eild.
- 2) Af et Skib han i 1611 købte en Sjettepart i, havde han samme Nar i Fortjeneste 79 Rd., men de andre Nar kun Udgifter, til Skibet i 1614 blev taget af de Svenske: s. Er. Paa den forloren Rejse till Aalborg. 8 Dal. betalt N. N. da hand rejste till Norge, for at hente Skibet 75 Rd. Af et Skib havde han for sin sextende Part et Nar 28 Albertus Daler.
- 3) 1631 blef denne Skib tagenn af de Vostaiier vdi Spanien.
- 4) 1636 om St. Nickeldags tider bleff denne Skib for Helsingør, Som er den Vnden Skib hand haffuer forsømmeliquiis tilfadt for mig, dog bleff der noget bierget af Redskaben oc noget aff Fissen, Som Skiper Nickels skal suare mig til min Part.
- 5) 1644 i Februarii bleff denne Skib brendt aff dj Svenske, som da la fuld af Ege-Timmer, medt 12 andere Skibe Samtid. Saa Gud betale dennom at oprette os Fattige Jolek Skaden. Same Brand skete vdj Romme Haffuen.
- 6) 1644 i Maj da tog dj Svenske denne Skib aff Nemis Haffuen, Som dj haffde giordt till et Brand Skib oc paa tredie Dag dereffter bleff vnder Norge.
- 7) Han har her tilføjet: Er det icke en herlig Fortjenist.

om hins Befvemhed og dennes Betydenhed blevne meget nedstemte. Smidlertid se vi dog, at der kan have været meget livligt ved vor Skibsbro, navnlig ved begge Markeder, naar der endnu langt ind i det 17de Aarh. paa engang laa henved et Halvhundrede Fisserbaade, dertil en Snes friske Saltstuder, adskillige Rømeer og nogle Husumer, som havde bragt Købmandsgods hertil, og nu tilligemed Friserne tingede med Skovboerne, og handlede om Fisk med Fannikerne; et Par Hollændere med Havesager, osv.; til den Tid var vel ogsaa Byens egne Fartøjer for det meste hjemme, og Sjøst, Plattyst, Frisjøst og Hollandsst lod lystigt imellem hinanden paa Skibbroen og i de omliggende Vertshuse.

B.

**Om Ribes Handel i det 15., 16 og ind
i 17. Aarhundrede.**

Da Sejladfen har opholdt os noget vel længe, maa jeg fatte mig kortere om Handelen, og kan kun omtale enkelte Punkter, den vedkommende, idet jeg opsætter det Dvrigte til næste Hefte af denne Skildring.

Privilegier. Ribes betydelige Handel var ophjulpet og befordret, siden vedligeholdt og dens Afstagen forsøgt standset, ved en Mængde særegne Privilegier. De fleste af disse ere aftrykte hos Tørpager¹⁾ og gjentagne i det Mindste i Udtog, flere Steder. De ældre ere motiverede ved Byens Betydenhed og Indbyggernes Fortjenester af

1) N. E. 685—93.

Regjeringen, de senere¹⁾ ved dens Beliggenhed yderst i Riget, og dens Tab ved idelige Vandfloder. De sikkrede Ribe fri Samfærrel med fremmede Steder, baade hvad Indførsel, og hvad Udførsel angik. Denne sidste endog paa Liden, naar Forbud derimod var udgaaet for det Dvrige af Landet. De berettigede videre Ribe Borgere til at føre deres Varer, saavel indenlandske, som fra fremmede Steder indførte, frit overalt i Riget, til alle Stæder og paa alle Markeder, uden Hindring og uden videre Afgifter.

Ribe var ogsaa forundt Stapelret. Beboerne i Omegnen, endog i en temmelig vid Omkreds, vare forpligtede til at føre deres Varer til Torvs ene der, og udelukkende handle med den. Et kongeligt Brev fra Kong Hans 1491, foranlediget ved Magistratens Besværinger, indskræper disse Bestemmelser for Beboerne af Hvidding, Frøs, Galstund og Gram Herreder, hvilke det paalægges fremdeles, ene at søge til Ribe med deres Handel, som tilforu²⁾.

Twist om dem med andre Stæder. Disse Privilegier foranledigede Besværinger fra andre Byer, og fremkaldte Modstand hos dem. Derfor maatte Ribe Magistrat ofte indstævne andre Stæder for Kongen og Rigsraadet, for at hævde sine Rettigheder, og blev ofte indkaldt for det af andre, for at bevise dem. I 1492 var saaledes Afsendinge fra flere Stæder samlede i Stænders for Kong Hans, for at faa deres Twistigheder (twebract) afgjort af ham. Han stadfæstede de Ribes-Kobmænd Ret til at købe og sælge uhindret i hvilken By i Jylland, de vilde, og det enten det var med Borgere, Bønder eller

1) Kong Hanses Stadsrættelse af Ribes Privileg. meddeles, som forhen utrykt, under Bilag 5.

2) Dokum. aftrykt efter Originalen under Bilag 7.

Fremmede (Geste), og føre de tilforhandlede Varer, hvorhen de ville¹⁾. I det 16de Aarh. klagede Hertug Hans den Ældre²⁾ oftere saavel over Ribes Monopol paa Ejelads og Udsørsel gjennem Riber-Dyb og Listerdyb, som ogsaa over den Handel, Borgerne drev med, og den Tvang de paalagde hans Undersaatter (Tjenerne) paa Ribekanten, lagde Hindring i Vejen for, og udgav Forbud mod deres Døkjøbs-Net i de ham tilhørende Distrikter; hvilket atter foranledigede Magistraten i Ribe til at føre Tingssvidner, indgive Bønkrifter osv. herom³⁾. Koldingerne søgte ogsaa at gjøre Indskrænkninger i Ribernes afgiftsfri Udgang til Markeder i Kolding, hvilket afgjordes ved et Forlig, tilvejebragt 1543⁴⁾ mellem Hovidsmændene paa Koldinghus, Riberhus og Bygholm⁵⁾ til Ribernes Fordel⁶⁾. Og saa de 5 sædvanlige Markeder i Warde havde Riberne havt fri Udgang til, indtil omtrent 1518, da en Borgemeester i Warde Christen Nielsen lagde dem Hindringer i Vejen. Da maatte nu ogsaa der føres Tingssvidner for Vester-Dster- og Herre-Herrederes Ting, indtil Striden blev beslagt 1539 saaledes, at Riberne for Fremtiden kun maatte (skulle mæ) besøge 2 af de 5 Markeder med den sædvanlige Frihed⁷⁾. Endog Søllanderne klagede over at Riberborgere kom til Sølland og gjorde Landfjoh, hvorfor disse indstævnes 1530 at mede i Kbhvn. med deres Privile-

1) Dokum. er aftrykt efter Original. som Bilag 8.

2) Christian d. 3dies Broder, residerede i Haderselev.

3) Efter forte Extracter af vedkommende Dok. i en Kopibog og Registrering af Byens Dokum., tagen 1601.

4) Efter samme Kopibog.

5) Hendrik Below, Albret Friis og Erik Lange.

6) De Fogit Pendinge eller Stadependinge Riber Borgere efter den Dag skulle være fortaanet for wdj Kolding.

7) Efter Extracter af Dokum. i anførte Kopibog.

gier¹⁾. Disse Kavlerier og Processer varede langt ind i det 17de Aarh. og har maaskee paa den Tid paaført Byen større Udgifter, end Privilegiernes Haandhævelse har bragt den Fordele. Med Hørsens var der saaledes Strid om disse Rettigheder i 1620 og følgende Aar²⁾.

Udførsels=Artikler. Hvad Gjenstanden for disse emtvistede Landkjøb, og folgelig for Udførselen, angaaer, da nævne vi først Korn, især Rug, dog langt fra ikke som den betydeligste. Det er bekjendt, at Danmarks Kornavl ikke for i det sidste Aarh. har leveret noget betydeligt Overskud, og dette fandt kun Sted i særdeles gode Aar. Derfor indtraf ved slet eller blot middelmaadig Høst ofte Kornmangel, hvilket gav Anledning til de hyppige Forbud mod Kornudførsel i det 16de Aarh. Stundum ser man, at Raadet har søgt at hævde Byens Privilegium paa Udførsel, selv under almindeligt Forbud. Saaledes indgif det med Forestillinger desangaaende til Rigsraadet i Christian den 4des Mindreaarighed 1596, og udvirkede og

-
- 1) Indbyggerne vdi Seeland hafver beftaget dennom for K. M. effver Niber Bergere som inddrager vdi Seeland oc der giøre Landkjøb oc indkjøbe Korn oc anden Waare. Det kgl. Brev er dateret Tønder vor Frue Dag Visitationis 1530. (Kopibogen.)
 - 2) 1623 d. 30 Oct. daa gaff jeg Madh handsen fiere Rigs Daller, Som Hannem wor beuilliget, for hand Vor vdi Wyborig Om Nogens bescheben om den Trette di horsenn borger hassuer medt Bergermester oc Raad om Voris frieheder. 13 Sept. gaff jeg N. for hand vor vdi horsenns medt nogle breffue til Borg. oc Raad 1 enhalf Dal. D. 10de Dec. daa gaf jeg Borg. Morten Lime for huis hand hassde vdgiffuet medt Nogen leye oc fortering paa den Rejse hand gjorde til Kjøbenhavn frem oc tilbage oc desligeste paa den Rejse till horsenns om nogeen Trette di hassde vdi mod hien Anden 71 Dal. I lignende Privilegie=Sager er det ogsaa, at N. medt hans Vogn oeg (agede) Morten Frederichsen raadmand og Mas Lassen byeriffuer, 13 Sep. 1622 til Frøs- og den 16 til Gram=herreds Ting. (Knuud. Lamb. Regnsk.)

faa Tilladelse¹⁾), dog mod Forpligtelse at afholde sig fra Dptjeb i Jylland²⁾). Men oftere finde vi, at Forordningerne ere læste her og indførte i Protokollerne, og altsaa gjort gjeldende her i Byen³⁾). Ogsaa ere Forbud, synes det, imellem udgaaede fra Borg. Raad og de 24 Mænd⁴⁾), navnlig mod at sælge til Friser. Endnu i det 17de Aarhundrede fandt disse Forbud Sted, og Raadet synes med

- 1) Rigsraadets Skrivelse til Læneemanden Waldemar Parsberg tiligemed Borg. og Raads Indledning dertil, er aftrykt som Bilag. 11.
- 2) Dog skulle de icke mæe inddrage her vdi Jutland oc till Forprang oc Rigens Indbyggere till Etade kiese Rug eller Haffre.
- 3) Saaledes et 1511, Tirsdagen efter Palmesøndag. I Raadstusprotok. er vedtegnet, at det først kom til Ribe Mandagen efter Søndagen Cantate. Palmesøndag er Søndagen før og Cantate den 4de Søndag efter Paaske. Brevet har altsaa været 5 Uger gammelt. Haderslev maa her have anset for Udenrigst, da en lgl. Skrivelse samme Aar paalægger Raadet ikke mere at hindre Tilførsel af Kvæg og Fisk til Haderslevhus. Dette Brev er dateret Malmø sancti Jacobi Apostel Dag og her er atter vedtegnet, at det først kom „helle Korsdag exaltationis.“ Jakobs Dag er 25de Juli og Korsdags Ophøjelse 14de Sept. Det har altsaa været en 7 Uger paa Rejssen. Begge Dok. under Bilag 13 A og B.
- 4) H. Er. 1596 d. 24de Sept.: Uff Bergm., Raad oc de 21: bleff bevilget och samtocht, Att ingen maa Kiøbe nogedt Korn her paa Gaden till Forprang till att Sælge Friise eller Andre det att vdfere eller vdfibe, icke heller att tage Nogen Fremmede deris Vendinge at kiøbe Korn for dennem, indtil widre besfeden, saafremt the icke skall hafue theris Vergerckab forbrett, och B. och R. tha att raade om the wille tage thennem till Bergere igien. Og 8 Mænd bleve (2 i hver Hjerding) beordrede at have Indseende dermed. 1597 d. 1ste April vedtoges det indtil Vindse næstf. icke at sælge eller vdfibe Rug, Mel eller Brød undtagen til Fanoland og til Mænd, som ere Kongens Tjenere; og undtagen Brød for 1 Mk. eller 2 til en Wogn, som har det Behov eller til Etkebøhov.

Iver at have overholdt dem og eftersporet Overtræderne¹⁾. I Begyndelsen af samme Aarh., da Regnskaber først sætte mig istand til at levere Talangivelser, saadanne som de ere, finder jeg, at af og til en Del Rug, ikke noget meget betydeligt Kvantum, er udført fra Byen, navnlig i 1622 og 24 baade af Byens Borgere og af Fremmede, især af Hollændere og Friser, i større og mindre Partier²⁾. Malt omtales til Udførsel en sjelden Gang, Byg derimod indførtes, navnlig fra Sylt, eller dog i Sylter Fartøjer. Efter en gammel Handelsbog har Bremen ogsaa været et af de Steder, hvorhen Rug især er ført. I Opjørelsen af sin Status for 1594 anfører Købmand N. Griisbek, at han har 606 Daler tilgode hos de Bremer for Rug, og 1595 706 Daler. I Leff synes at have været en temmelig vigtig Udførsels-Artikel. Af Fortegnelserne paa Indtægten af Bejerboden har jeg uddraget og sammenregnet, at der i Aaret 1622 er vejjet 270 Skpd. 10 Lpd. og i 1624 200 Skp. 5 Lpd. Meget er naturligviis udført, som ikke er blevet vejjet paa Bejerboden, Udskilligt ogsaa vejjet der, som er blevet forbrugt her i Byen. Videre er en Del, som er vejjet paa begge Markeder, ikke specificeret³⁾. Det

- 1) 1624 giffuet N. for han haaffde været vde at forfare om nogen Rong, som skulle vere vdfendt.
- 2) 1622 Bropenge. Duo Hollander af Rug 3 D., af hver Ed. svaredes 1 Hvid, altsaa et Parti af 576 Ed., en Tchetmarster 2 Mk. 12 s. bliver 132 Edr. o.s.v. Summen af Rugen, der er betalt Brop. af, kan jeg ej anfere, da flere Artikler ofte ere slaaede sammen. Bropenge betaltes desuden blot af Fremmede, de hævedes ifølge fgl. Bevilling af 1603 for den store Bekostning, de havde haft paa Skibbroen med merkelig Bygning, baade med Kampesten og Murr af Grund.
- 3) Item haaffuer jeg wejjet til Niber Merkind vor Frue Dag for 4 Mk. 4 s. (1621).

meste er udført af Byens Kobmand, dog nævnes imidlertid ogsaa imellem Fremmede¹⁾).

Em er forekommer hyppigt i Vejer=Regnskaberne i saadant Kvantum, at man kan slutte, at det ogsaa har været en Gjenstand for Udførsel, om just ikke nogen betydelig. I 1622 er vejret 206 Tdr.

Et Produkt, som nu næppe forekommer i Udførsels=Handelen, men i fjernere Tider har spillet en betydelig Rolle i den, og endnu i Begyndelsen af det 17de Aarh. synes at have været af nogen Betydning, er Honning. I Nider Ret bestjefter en egen Artikel sig med Fremfærden mod de, der anklages for at forfalste Honning og bestemmer Dødsstraf for den overbeviste Forfalsker, og Honningens Tilintetgjørelse ved Ild²⁾. Honning er ogsaa blandt de Artikler, paa hvis Udførsel, der jævnlig lagdes Forbud³⁾, fordi de ansaaes for Nødvendigheds=Gjenstande, der ikke burde forbyres for menig Mand.

1) Item wieget for en Hollender Fliß och Istier for 3 enhald Mk. (er 28 Sk.); noch for en Husummier 5 Sk. o. s. v.

2) 18de Artikel, si is vel ille in purgatione deperit, capitali sententia subiacebit, et ipsum mel comburi debet et igne concremari: feiler han paa saadan Forklaring, da skal han være undergivet håbløs Dom og Straf, og samme Honning skal brændes og omkomme i Ild (Oversættelsen er anført efter Ditlef Hansens Protokol, som Prøve.)

3) Anno mdrlix (1519) Onsdagen nest ephter Søndag Jubilate paa ryber raadhuus Satthe Sennick Mercker thiese efterscreffue borigher, Som er Matts Knudsen, jessuer frag, Alluf Stefphenffen oc Jens tornum til vising oc Borgen for Sig at hand skal were vdi Ko. Maj. egne Dom oc ret at nyde oc vndgjelde, for then henning Som hand førde vd til Skorden (det samme Sted i Naen, som i Regnsk. kaldes Sknor, Schaar) oc sagde sig at haffue Sold til Johan Retloff imod Ko. Na. breff oc forbud Som Hans Nade gjorde thette aar oc skal hand blifue tilstede oc møde for hans nade thet første hand kommer till rybe.

I 1622 vejedes efter Regnskabet her paa Vejerboden 104 Tdr. 3 Fdgr. Honning. I 1621 og 24 efter et flygtigt Gjennemsyn noget mindre (mel. 80 og 90), foruden hvad der er indbefattet i de almindelige Angivelser om, hvad der er vejet i Markederne. Lybek har det især været, hvor denne Artikel er blevet affat¹⁾). Blad har man paa den Tid her i Byen, som overhovedet her i Landet, lagt langt mere Vind paa end nu. Af den forhen anførte Handelsbog se vi, at Hans Friis i 1624 tog 70 Vistasder til Halvt med en Landmand, hvorpaa han anvendte 217 D. Han beregner, at Udbyttet deraf ikke allene gav ham Rente af hans Penge, hvilken han den Tid altid beregner til 6 pCt., men endogsaa et saadant Overskud, at i 1631 de derpaa anvendte Penge allerede vare indkomne²⁾). I en Afregning med en anden Købmand har

1) N. Griisbøks Handelsbog, under Aaret 1595: tilgode i Lybek for Honning 130 Daler. Liget. siger Hans Friis i 1630: Min Tjener N. blevet skoldig i Lybek for Hamp, Kramvare og Jernstram 320 Mk. lybte som skal betales ved Honningtiden.

2) Jeg vil give en forkortet Afskrift af det Blad i Handelsbogen, hvorpaa denne Beregning findes, fordi der er Udskilligt deri, der karakteriserer Tiden. Bladet har til Overskrift: Aldting aff Gud! Vdy Jesu Raffuen haffuer jeg kiofft Lenendis By, Som er nu Sadt till Winter 1624 paa 70 Steder, Som jeg haffuer till Halldt medt Hans Hanssen i Lerup (serm. Laurup enten i Gjørding S. ell. i Destrup S.) Effer Nigtige Registers Lydelse oc koster same By mig Rede Penge 217 Dal. 1626 optagen til min Part Honing for 2 Mars Rente aff forskrevne Summa oc der foruden aff Hoffuit-Summen 24 D. 1627. Rente og desuden 24 S. D. 1628 Er Intet mere Optagen end Knap Rente aff Penge. 1629 Rente og af Hoved-Summen 60 D., i 1630 38 D. og i 31 60 D. och dermed min Hoffuidt-Sum oc Rent er klar til Dato. Huis Videre jeg her aff kand bekomme Er aff Gudz Betslignelse och hauenem derfor at tache. — Overalt i denne Handelsbog finder man denne Hengivenhed til Gud og Taknem-

han leveret i Betaling 521 Skaalpund Vov for 12 Iß. Pundet, er 130½ Rd.¹⁾. Dgsaa er af og til Partier af 1 Skpd., 12 Lpd. osv. Vov blevet vejet paa Vejerboden²⁾.

Tælle, Huder, saltede og tørre, samt Skind have ogsaa været Gjenstand for Handel og Udførsel, hvilket Registrerne over Vejerpenge og Bropenge udvise.

Handelen med Fisk omtales altid som en af Byens vigtigste Næringsgrene, og dens Betydning kan man blandt Andet slutte sig til af den Tver, hvormed man søgte at sikke sig denne ved Monopoler og Privilegier. Paa Raadets Klage over ny Paalæg og Told paa Fisk, der indførtes i Ribe fra Fiskerierne paa Vesterside³⁾, ophævede Frederik den 1ste 1527 alle disse Afgifter af Kopper, Skulle og anden grov Fisk⁴⁾. Paa andre gjentagne Klager af Riberne forbed Christian den 3die Mar 1548⁵⁾ Indbyggerne af Mando, Fano, Sønderho, „Langelegh“⁶⁾. Vesterside, Ryminde og andre slige Fiskelejer at sælge Fisk til fremmede Købmænd, men bød udelukkende at føre dem til Landets Købstæder. Imidlertid vare de tyske Købere ikke blevne rent borte. I en Retsdag af 1551 omtales en Købmand fra Stade, Johan Becker, som laa og opkøbte Skul-

melighed mod ham aspræget. Hvert Blad har en gudelig Overskrift, s. Ex.: Hjelp Gud altid; Lans Deo v. s. v.

1) I samme Afregning forekommer leveret 23 Skip. 6 Lp. 8 Pd. Fisk, Skp. for 16 enqvart Rdfr.

2) I Dombogen erklæres 1605 et Forderksbrev Raadmand her Niels Griisshet havde erhvervet over en Borger i Bergen for 14 Lp. Hønning, død og magtesløst, i Følge et indgaaet Fertilg.

3) Vestkysten af Vesterherred.

4) Forordningen, afstrykt efter Originalen, findes under Bilag 10.

5) Forordningen efter Originalen, som er i maadelig Forfatning og nogle Steder ulæselig, under Bilag 12.

6) Ventelig Langslibjerge, en nu ubeboet D i Hjerting Bugten. Skulde der den Gang have været et Fiskeleje?

ler paa Sønderfide og kom i Klammeri med nogle Riber Købmænd, som ogsaa vare der paa Dpfob og nok vilde spionere lidt¹⁾. Hamburger-Købmænd kom ogsaa her til Byen for at indkjøbe Fisk, især Skulle. I 1540 bleve to indstævnte for Retten af to Borgere, som foregav at have afleveret et Parti af 100,000 Skulle i deres Hjem i Hamborg²⁾. Sønderfide, som nævnes i disse Sager og flere Steder, beskrives nærmere i en Sag af 1604, som en Mængde Huse uden Jord og Ejendom, mellem Ho, Orby og Stranden, opførte paa den kongelige Forstrand³⁾.

Alt Fisk er leveret til Hoffet, altsaa som Deputat, formodentlig fra Slottet, er der ogsaa Sper til⁴⁾.

Hvor stort der Kvantum Fisk var, der aarlig udfiskedes, lader sig ikke bestemme. I de katolske Tider har det været meget betydeligt, og endnu i det 16. Aarhundrede er denne Handel, som vi have set, tillagt stor Sig-

- 1) Han stævuede Riberne, fordi de havde banket ham; disse førte en stor Mængde Vidner paa, at han havde kaldt alle Riberne Prakkere; hvilken Forbrydelse nok er foranlediget ved et Ordspik, ved den jydsk Udtale af Stadere (Staadere); ogsaa vidnes mod ham, at han har sagt, at Riberne burde hænge i en Galge, og at de Forbud mod Udførsel og Paalæg, som de sagde kom fra Kongen, var kun deres eget Vaafund o. s. v.
- 2) Fredagen, som sancte Cathrine Dag paafaldt indt. (25de Nov.) Sagen blev afvist, da Riberne manglede Beviser. Ogsaa her bestemmes Riber-Marked som Termin.
- 3) Sagen er mellem Ejeren af Westelbjerg Hans Muuk, der, som Ejeren af de fleste Gaarde i Ho og Orby, (hans Støde lod paa 33 og Kongen ejede kun 12 a 13,) ogsaa tilegnede sig Ret til disse Fiskerhytter, med den egl. Lænsmand Albert Skeel, som hævdede dem under Kongen, fordi de laa paa Kongens Strand, og som Vidner oplyste, stedsse havde svaret Sagesald og „Søndertollen“ til Kongen.
- 4) Giffnet thames stedzbu then 26 Julij for hans 2 Vogne waare y Wannstrup gordt medt egl. Majestadz Fisch. (Regust. 1589.)

tighed. Først fra det 17de Aarh. kan jeg angive nogle, og det endda i Hovedsagen næsgjørende, Talbestemmelser. Alf Skulle, Flynder, betaltet i Løndpenge, efter den før anførte Tælt af 1583, respective af de 3 anførte Slags 2 Hvid, $\frac{1}{2}$ β eller 1 Hvid. I 1616 er denne Afgift af udfibede Skuller erlagt af 8 Kjøbmænd med 5 D. 3 Mk. Regner vi nu $\frac{1}{2}$ β . som Middelfafgiften af hvert Tusind, er i det Aar udfibet 736,000 Skuller. I 1624 var Afgiften 4 D. 1 Mk., som giver et Antal af 544,000. Fiske for- tes meget til Lyfkland, navnlig til Hamburg. Naturlig- vis er den ogsaa sendt omkring her i Landet, og endnu længere hen i Aarhundredet finde vi, at Kjøbmænd fra Kbhvn. have været her ved Markedet og opkøbt Fisk¹⁾, ligesom ogsaa, som før anført, Skibe fra Husum aarligen indfandt sig i samme Anledning²⁾. Foruden Skuller og Hvilling nævnes ogsaa stundom Koffel som en Gjenstand for Handel og Udførsel, ogsaa Hundetunger.

Herhen hører endnu en Formaning eller Befaling af Raadet til Fiskerne her i Byen, ikke at købe ferst Fisk af fremmede Fiskere, men fiske selv³⁾.

1) Niels Mattisen aff Kiøbenhavn betalt Broupenge aff 12 thufind salt schulder 5 thufind huilling, 1500 Rocheller och 5 thufind Samrasch. Carsten Jacobsen aff Kiøbenhavn Broupenge aff 7 thufind salted schulder, 1tt thufind Hundtonger, 400 Rocheller och 500 huilling. (Regn. 1611.)

2) Betalt af Niels Andersen Orby Broupenge af 11 Tusind huilling och schulder, som tilhørde Nieregret Jøh och Frederich Dettlesen af Husum. (1611)

3) 1599 d. 20de Jan. For B. oc R. bespliced (4 Navne) thennem, at the aldrig effther thenne Dag wille eller skalle kiede nogen fisk aff nogen fremmede fiskere til Forprang, och ther som the thette giøre och dermed thennem befendis, Tha skalle the huer wdj sin sted, som de met befendis, hassue forbrøtt theris Sætt och icke mere att fiske paa Riben Vae efter theud Dag wdj nogen

Stude og Dren vare, som bekjendt, en Hoved-Udførsels-Artikel, og Handelen med dem en af Byens vigtigste Næringsgrene. Men denne Handel maa, navnlig i det 16de Aarhundrede, have været underkastet store Hindringer i de idelige Forbud, som udstædedes, navnlig mod Udførsel af Græs-Dren¹⁾. I et saadant Forbud af 1551 siges, at det er en Fornuelse af et da udløbet, som havde været gjeldende i 3 Aar²⁾; I dette indbefattede ogsaa saltet Dren og Faarekjød. Og vi have foran set, at almindeligt Forbud mod Udførselen af alle Slags Føde-vare (endendes Waare) var udgaaet ti Aar tidligere³⁾. Da der udtrykkeligen er tilføjet i Raadstupsprotokollen, at de ere af Lænsmanden foranstaltede læste paa Raadhuset, ere de ogsaa blevet betragtede som gjeldende her, og Raadet har altsaa ikke kunnet hævde Ribe sit Privilegium paa Udførsel, selv naar almindeligt Forbud udgif. Af Indledningen til nogle af disse Forbud ser man, at det er Frygt for Mangel og Dyrktid, som har foranlediget dem.

maade, dis ligeste løfuede the, at huis fik som the haffue fikket Skall the føre ther paa thorffued att Selge og icke att løbe omkring her vdi Byen met then at Selge, saa framt som the icke skulle haffue same fik forbrott.

- 1) Der gjøres nærlig Forskjet paa Græs-Dren og Stald-Dren.
- 2) Dat. Kbhavn Mandag nest epstev S. Jacob Apost. Dag, thaa wij forfare, att wort Forbudt om Gress-Dren, som wi haffue ladet vdgaa vdi trye Samfoldige Aar er fortebeun Tha osv. haffue wi giordt en almiudelig Forbudt paa Gress-Dren, saa att Ingen skal vdføres eller vdtiFybbes.
- 3) 1541 anført Bilag 13 A., af den specielle Tillæbelse der meddeles (S. B. B) Breide Rangkou, Lænsmanden paa Haderslevhus til i Jylland at føbe og derfra vdføre Græs-Dren til Stotters Behov, ses, at disse ogsaa vare indbefattede i Forbuddet, hvori de ikke udtrykkelig nævnes, og at det ogsaa har været gjeldende for Ribe.

Det Fordelagtige ved Studehold og Studehandling gjorde, at Adelen stedse segte at skaffe sig et Slags Monopol herpaa, og det er bekjendt, at Net til at opstalbe Studer langt senere udelukkende forbeholdtes Adelen's Gaarde. I Begyndelsen af det 17de Aarh. var det alle Uadelige forbudt at købe eller lade købe Orne paa Landet. Dette ses af en kgl. Forordning af 1622, hvori det hedder „at eftersom vi nogen Tid forleden haver naadigst ladet gaa Forbud, at ingen usri (uadelig) Mand sig paa Landet maatte tilforhandle Ornen¹⁾, saa have vi nu derimod saadant vort Forbud af kgl. Gunst og Mildhed saavidt relaxeret, at det Kjøbmandene skal staae frit for, at købe paa Landet saamange Orne, som de paa vore eller Adelen's Huse og Gaarde eller paa deres eget indavlede Foder stallendes vorder²⁾ o.s.v. En tidligere Forordning, som erkjender den store Vigtighed, af hvilken Studehandlingen var for Landet³⁾, befaler, at alle Orne eller andet Fær, som udføres af Jylland til Lands, skulle uddrives i Martis Maaned, med mindre det bevisliggjøres, at Kvæget er blevet opstaldet til at uddrives, men forhindret ved Vind, Is og deslige; men Orne, som pleje at udføres til Skibs paa Bestersøen eller til Tyskland, skulle ikke være indbefattede herunder.

Man kan slutte af denne Forordning, at Studehandlingen alt i det 16de Aarh. ikke saa udelukkende er drevet

1) Muligt er denne sidste Forordning udkommen under de 4 Rigsraaders Fjernregering, da denne bekyldes for at have en stærk aristokratisk Tendens.

2) Efter en Kopi af Forordningen i Ditlef Hansens Samling.

3) Paa det Ornehandlingen, paa hvilken oss voris gode Vundersatter og dette Rigis Indbyggere spændelig mact ligger, kan disse bedre underholdes osv., Forordn. er dat. Kbh. 1ste Juli 1619.

føverts, især over Ribe og til Holland, som man almindeligent tror. Dette bevises ogsaa ved de gjentagne Forbud mod at drive Kvæget ind i „Fyrstendommene“ over andre Grandsø-Toldsteder end Ribe og Kolding. Saaledes klager en Forord. af 1515¹⁾, at mange, baade Indlændiske og Udclændiske Kobmænd, Herremænds-Bud, Bønder og anden Almue ad ulovlige Badsteder og Beje²⁾ føre og drive af Riget, Heste, Føler, Oxen, Kjer, Flytte-Læs og andet Gods og byder strængelig Intet at udføre uden over Ribe og Kolding³⁾. Dette Forbud gjentages ved et Reskript fra Fred. den 2den til Lænsmanden paa Koldinghus Caspar Markdammer 1570⁴⁾ og atter ved et til samme og til Waldemar Parsberg paa Riberhus af 1596, i hvilken der føres samme Klager over idelig Inddriven af Heste og Kvæg i Fyrstendommene, som og indskærpede Befalingen at have nøje Indseende dermed⁵⁾.

Et mere direkte Bevis paa, at Studehandel ogsaa er blevet paa Hamborg fra Ribe i det 16de Aarh., er en

1) Dateret Koldinghus Mandagen nest efter Midfaste Syndag. Anno mdrlv.

2) Som saadanne nævnes: de fare offuer Iffewadt, Holckewadt, Esterup Mølleuadt, og igiennem Gilballe (Skandrup Sogn) Hierderup (Hjarup) Kluckbeck och andere.

3) Och giffue Fuldmacht wore Toldere wdj Kolding och Ribe thennem att forfølge paa Koldinge och Riber Bye thing som andet Lyffnet.

4) Dat. wort Sloff Koldinghus den 6 Dag Aprillis mdrer.

5) Denne Forordning ansøres i en Landstingsdem, som Albert Skeel 1603 erhvervede over Christoffer Rosenfrands. Den samme som 1610 blev henrettet i Kbhavn, for at have skrevet falske Gjeldsbeviser, hvilket Christian d. 4de, som bekjendt, skal have opdaget ved Vandmærket i Dokumentet. Han var Ejer af Hørbrogaard; Enken, han vilde forurette, Kaven Strange sal. Christopher Juels, ejebe Donstund i Slaugs Herred.

Klage, som Hamburgerne havde indgivet over de Ribes Købmænd over Drentold, Tøndepenge og mere, og som er besvaret fra Kolding 25. Avg. 1548¹). Det hedder deri, at Regjeringen har modtaget Klagerne fra de Købmænd, som drive Handel paa Ribe (in unser Stadt Ripen Handterung haben), men at den ikke kjender meget til Handelen, og derfor maa indhente nærmere Underretninger, førend den kunde give endelig Besked. Saameget foreløbig, at Drentolden er en Afgift, hvorfor ogsaa Landets Børt (die Unfrigen) ikke forkaanes, de 5 Skilling af Hvilling (von dem Willing) er intet nyt Paafund (keine Neuerung) og Tøndepenge ere en nu ogsaa paa andre Steder sædvanlig Afgift (zu gemeinem Pesten)²).

Alt i det mindste en Del af Beløbet af Konfiskationer og Bøderne, naar ufortøldede Stude anholdtes her, tilfaldt Byen, maa man slutte af en Raadstuebeslutning af

1) Trykt i ny danske Magazin 2 Bind S. 145. Overskriften er: Antwort den von Hamburg geben, Clagen über die Kaufleute zu Ripen, Ochsenzollen, Tonnengeidt undt anders betreffend: Nyrup, som har meddeelt Stykket, mener, at denne Rubrik ikke er saa ganske rigtig, og at det ikke var over Købmændene i Ribe, der blev klaget, men over Tolden sammesteds. Men Hamburgerne kunne have forment, at det var Borg. og Raad, som saa godt som alle vare Købmænd, der havde truffet disse Foranstaltninger og Paalæg, for at holde fremmede Købmænd ude fra denne Handel. Vi have ovenfor Pag. 67 set, at en Købmand fra Stade havde denne Anskuelse. Da dette Aftstykke staar paa et Sted, hvor det let kan overses, har jeg troet at burde omtale det, Skøndt det er trykt fer.

2) Et Brevs kunde maaskee ogsaa hentes af et Ringsvidne i en Sag om en Drenghandel og en Klædehandel paa Hamborg, men da Sammenhængen er noget dunkel og afbrudt, berører jeg den kun. Sagen foretoges mdlviii paa the wschyldige Børus Dag (28 Decr. 1568).

1549, at opbygge „Raadskammeret“ for 70 Daler, en Defraudant har erlagt¹⁾).

En anden Toldbog viser, hvor langvarige Rettens Veje undertiden vare, i det der fores Vidner mod en Raadmand i Haderslev, at han havde ladet 14 Dren drive ufortolbede over Grændsen „effther Sanctj Eeffnerens Dag sidst forleden, for fjorten Mar siden“²⁾).

Hvad Antallet af de udforte Dren angaar, da kan jeg først angive Talbestemmelser fra Begyndelsen af det 17. Aarh., og disse kunne, som jeg før har vist, ingenlunde anses for afgjorende. Imidlertid kan jeg anføre fra den Tid, hvormange Dren der aarlig er betalt Toldpenge af. Hertil erlagdes af hver Stud, der udfibedes, 1 fl. d. af Indenbyes, og 1 fl. af Udenbyes. De fleste, der udfortes søvarts, gik til Holland, paa egne og hollandske Skibe. I 1616 erlagdes denne Afgift for 2081 Dren, hvoraf 282 udfortes af Udenbyes; i 1622 af 2170, deraf 154 af Fremmede; 1624 af 6087, hvoraf 1861 af Udenbyes, og i 1627 af 5409, hvoraf 3271 af Fremmede. Af disse udforte Hollanderne flest³⁾. Fra Halborg udfortes her

1) Anno mclix Torsdagen epster misericordias domini (2 Sund. efter Paaske) paa raadhus wor bor. oc raad oc xliiii atmoessue forsambtet oc samtycket thesse epstersereffne artiket. forst, att hanns Anderssen oc Ebbe Ipsen skulle kiope tember oc lade then raads kammer bygge met the tre Dr. Som thend mand skulle giffue for hand dross nogen Dren igemell byen vfortollet.

2) I et plattysk Studemaal, den Anklagede fremlægger fra sine Medborgere, hedder det, at han bestandig „vier Wochen na Michaelis beyde wegen seines seligen Vaters und seiner eigin Versohn Seine Handthierung und Nahrung al Jahr up Lybeck mit seinen güdern, Hon i ngh und andre Waaren. Honning nævnes altsaa som den vigtigste af hans Handels-Artikler.

3) F. Cr. 1621. Jesak aff Viedenn (Leyden) y Holland 820 Dren, Gießbrandt holender 168 osv.

stadigt, ligeledes fra Warde, men smaa Partier; jevnlig fra Odense¹⁾, stundom fra Horsens, Rykshøbing (paa Mors), Tønder²⁾. Længere hen i Aarhundredet er Antallet endnu meget mindre; i 1711 1145, deraf 138 af Udenbyes (alle fra Aalborg); 1642 888, (100 deraf fra Kjærgaard); i 1646 1100, deraf 262 Udenbyes (Aalborg, Amsterdam, Hamborg,) og 1647 1678, deraf 704 af Hollændere, 249 fra Odense, de andre Udenbyes³⁾.

Det er bekjendt, at der fra det 15. og 16. Aarhundrede østere heres Klager over, at Adelen og Bisperne opkøbte Landets Produkter for Hansjøderne og handlede direkte med dem og andre fremmede Kjøbmand. Det synes ikke, at Lænsmandene paa Riberhus altid have holdt sig fri for saadan Traffik. Saaledes har Axel Wiffert⁴⁾ i 1569 faaet en betydelig Sum tilgode hos en Amsterdammer

1) F. Cr. 1624. Buorkuor aff Odenss 215 Ors.

2) 1616 Luckert wiede aff Tønder var her ind stormit.

3) Blandt disse var i disse Aar stedse Mag. Christen Friis, Rector her, og derpaa Lektor (Læsemester) og Præst til Vester-Vedsted, en Broder til Borg. Hans Friis. Faderen har i den omtalte Handelsbeg noteret, hvad Sønnen har kostet ham i Kbhvn. 1603 d. 19 Sept. forsende jeg begge mine Søner Christen oc Hans till Kbhaffu, Chr. der at Studere, Hans att fiene den Dannemand Thamas Perck, Gud giffue dennem Lycke oc Salsliabedt. Fik jeg Christen med sig 7 Daler. noch sende hannem 1 Debr. med Thamas Godsuen 3 Daler, noch 20 Febr. 1604, mit J. J. Hundgaad 4 D. fik hand fri Kost 25de Maj 1604 osv. sendt hann. 1 Par handscher, 1 spans Gjerdel, som kost begge Diel 3 Dal. Han blev i Kbh. til i 1606 og kostede i Alt 61 D. 1 Dik., „seruden hans Kleder.“ Saaledes levede Skolens Alimner den Tid. Unge Venner! vore Samtidige, gaar hen og hjælper Eder dermed — i de 3 første Maanedre.

4) Til Arefvold i Skaane, var Lænsmand 1565-70, se Program 1835; hvor der vises, at han ogsaa, maaske rigtigere, skrives Wessfart: Jeg har beholdt Raadstupsprotokollens Skrivemaade.

Købmand, ved hvilken Handel Lænsmanden dog ikke synes at have spundet Silke. Ved et Ringsvidue, indført i Raadsinprotokollen, har han nemlig ladet oplyse, at da han først ved en Borger her af Ribe, siden ved en af sine Ljenerer forlangte af Borg. Raad i Amsterdam Købmanden sat fast for denne Gjæld¹⁾, fordrede disse først 4 vederhæftige Mands Borgen for den Skade, hans Sundhed kunde lide i Fængslet, og som Sikkerhed for hans Kæst og Tæring²⁾; og da Buddet lover to Mands Borgen her for, jage de ham bort med haarde Ord og drive ham tilbage til Ribe med usorrettet Sag³⁾. Arel Wisfert indberetter Sagen til Kongen af Danmark, udvirker en kongelig Skrivelse til Raadet og sender sit Bud, forsynet med denne⁴⁾, anden Gang til Amsterdam. Men der har Borg. og Raad ikke mere Respekt for Kongen af Danmarks Autoritet end før for Lænsmandens paa Niberhus.

- 1) Ich tilstalled hand (Buddet) B. oc Raad (i Amsterd.) och den effuerste Skutte, adt the wille were hannem behjelpelig, at hannom motte wederfaris retth offuer forne Rheinhold Corneliusen (Købmanden) eller och ath theenne motthe bliiue hegetdt och latt paa en rett, Ind till saa lunge hand stilled hannom till freds paa forne hans Hofsbonds Wegen.
- 2) Tha gaff forne B. oc R. og Skutte saa fer swar att hand skulle sette theenomm fiue wederhæftige mendt till wisning och Borgen fer forne R. C. hans Lif och helbrede, om hannom bleff noget adt schade vdi fængel och tåkge for hans Kæst och Tæring.
- 3) Ther till suerde forne Skuttus och sagde, adt hau icke kunde were hannom behjelpelig, men bad hannem pæke sig vdaß Derren, hand hagde andet adt bestille och icke hand heller kunde fange anden Ret eller anden besticke paa forne Arel W. wegen Skutt (Skuttus, Schuttheiß, Foged), er vel det Samme som Syndicus, Retslærd Medlem af Raadet.
- 4) Aldt hau end en Gang som var nestforgaangne Juli war till Amsterdam, och hagde medt sig Kong. May. wor alder naadigst Hæres forschriff till forne Borg. och Raadet.

De true med at kaste Buddet paa Døren og overvælde ham med Grovheder¹⁾. En Retsbetjent, han henvender sig til, erklærer, at han ikke vilde befatte sig med den Sag, om man gav ham 20 Daler, thi Købmanden var i Slægt med den ene Borgemeester og med den første Skultus²⁾, og den arme Anders Ingvarfsen (Sendebuddet) maa nu atter vende tilbage til Ribe med en lang Ræse, for paa Raadhuset der, at levere dette Bidrag til en Skilbring af den hollandske Retspleje³⁾. Ved samme Tid besyldte Folk i Jylland Vedkommende i Ribe for, at de lode sig besukke af Fremmede, der dreve Forprang⁴⁾.

Judfsørselsartikler.. Nu i al Korthed et Par Ord om nogle af de vigtigste Judfsørselsartikler. Humle ind-

- 1) Tha gick forne N. J. till B. och R. och offuer andt worde thennom same Kong. May. Forschrift och begierede endnu gaudz gierne wdass thennom, adt the wille were hannom, paa Axel Weffert, hans hofsbonds Wegene behielpelig adt hanem modte wedersaris saa mogit som retth waar offuer form. N. E. och adt hand maatte nyde Kong. May. forschrift gott adt; Tha kunde hand ingen beskedt saa wdass thennem uden vudhe och vbequemes ordt, som the gaffue hannem, och spurde om the waare pfictige till adt betalle forne N. E. hans gielbt och motte ther wdoffuer drage tillbage igenn till Danmark medt then same besked.
- 2) Och ther hand waar kommet till Amsterdam, gif hand till een wdass Stadztienerne och begierit aff hannom, adt hand wille gaa medt och forfare om forne Rheinholdt Cornetiusen waar ther wdj Wien eller icke: Ther till swaridt forne Stah Ticner, adt hand thet icke gjorde tuerde eller willde, ther som hand endt kunde fange xx Daller for syn wmage, Thi forne N. E. horde then ene Borgemeester oc første Skulten till.
- 3) Widnet er dateret: mdriv Then lessuerdag nest for Santi Valentindag. Amsterdam var endnu den Tid spank.
- 4) mdrv tiifsdag nestepster Aduent Sendag. N. N. beretted och sagde for thennem, adt ther gick rochte och tiidend y Ner iatland, adt ther wer noget y Nipæ, som fick en Ed. smer, en fick thou

fortes, som det synes, i betydelig Mængde fra Lybskland, (Oldenburg)¹⁾ og især fra Holland. Da det var en almindelig Nødvendigheds-Artikel, saa foranledigede dens Udsælgelse oftere Raadet, som synes at have taget Torve-Politiet under sin særdeles Baretægt, til at tage strænge Bestemmelser, for at forhindre Forprang eller Dpfjeb af denne Artikel, og derved dens Fordyrelse for menig Mand. Ingen maatte købe Humle i hele Sætte, førend Humlesørerne havde staaet 3 Dage med aabne Sætte paa Torvet²⁾. Dens Udmaaling maatte ene ste paa Torvet, og derved skulde stedse en Raadmand eller en af de 24 Mænd være tilstede efter Omgang³⁾. Ingen Humlesører maatte føre sine Varer fra Torvet⁴⁾, førend han havde staaet der

daller vdaß the forpranger som nogen tiidt siden forleden worthe fordelt her, dog naffu gaff hand ingen.

- 1) Betalt af Thennis af Olden borig till Broupenge aff 20 Secher Hommel smaa og store.
- 2) Delligeste bleff bevilget och samtoctt, (1596) att naar her kommer nogen Homelmendt enthen medt Kareguodh eller Andett, Tha maa ingen fordrifte thennem til att fiobe nogen heel Seck hommell til samlieb, førendt the haffue holdenn medt same homble paa torffuett wdj tre Dage (under Borgerstabs Fortabelse).
- 3) Att naar her kommer nogen Kare-Homble eller føre her till Byen att vdmædis (udmaales) Tha skal the vdmædis paa thorffuiddt och icke andenstedh, Och tha skal en vdaß Raaditt stande huos huer Kare eller føre indtill deud er bliffuen vdmædit, och naar thet er omgangen medt Raaditt Sa skal En wdaff the 24 mendt En effter anden ligesom the stander screffuen stande hos huer Kare eller føre osv. (1598).
- 4) Att naar komer noget homblesører her paa Torffuiddt medt homble, och effter hand har ladet thend sette, skal hand vdi 3 Dage stande medt oben Secke, om hand thennem opslar och selger aff thennom, naar 3 Dage ere forløbene, maa hand fare medt thennem. Men naar the will icke lade thennem opsla effter the ere bleffuen satte, Skall the wdj liige maade stande wdj 3 Dage och siden maa the fare med thennem.

i 3 Dage, og undertiden, formodentlig naar der var Mangel, vedtoges at ingen maatte købe mere end et vist Kvantum (12 Skpr.¹). Enhver, der købte Humle til Bønder, maatte erlægge Bøder, og enhver gjere Ed paa, at den Humle, han købte, kun var til eget Brug²). Humlesøvere, især de som førte Humlen tilføes hertil, købte og udførte igjen Fæst, Fisk og andre Produkter³).

Foruden det betydelige Kvantum Salt, som Friserne førte hertil, som forhen er berettet, omtales af og til Lønborg (Lüneburg) Salt. Handelen med spansk Salt dreves fra 1622 af et eget, Kgl. avteriseret Kompagni, som organiseredes det nævnte Aar af kgl. Kommissarier. Dets Monopol gjaldt for hele Vestkysten, og dets Hovedsæde var her i Ribe, hvor 3 af de fornemste Købmænd bleve bestiftede til Kompagniets Forvaltere⁴). Alt i 1623 finde vi det i fuld

- 1) 1600. Dilligste bleff wedthaged, Att ingen maa fange flere homble end som 12 Skiper for thet første, Paa thorffuied vdaß nogen fare-gueds eller andre homble, Och huitten En, som bliffuer tillsagdt att staaude och see paa same homble maal, maa raade for huitten sæck, som skall først opflaes.
- 2) 1598. Och huem som bekundis att kiove homble till Bønderne skall bede vdi lige maade x Mk. til B. och R. huem som kiober same homble skall holde thennem wedt theris Edt, Att the kiober same homble thill theris egeen husis behenff och icke till Bønder.
- 3) F. Cr. 1616. En hommelmand weigitt 1 Tdr. Thalle; en Hommelmand 1 Skpd. Fæst, 10 Pvd. Thalle.
- 4) Hans Friis, da Raadmand, siden Borgemeester, siger i sine egenhændige Antegninger i den øftere omtalte Handelsbog: Anno 1622 d. 28de October pa Riber Rathhus bleff Jeg, Jens Jøensen, och Knud Lambartsen af Kon. Maj. Gemiscarto woris flere Lausmand Welb., Hr. Alvret Skeet, Eske Brock, Christen Heick oc Issner Juel Danmarks Rigis Raad wuerde igen kaldt till det Spaniske Compagnies Forvalter. Gud gisue os dertil Lykke oc gode Raad,

Birkholmhed, stundt dets Øktroj først er dateret 6te Januar 1625. Det havde Monopol paa at drive Handel med Salt og Vin, Ret til Dpfjeb af Produkter og Udsørfel af dem, endog naar denne ellers var forbudt. Kompagniet havde imellem Dpslag paa Fano¹⁾. I Ringkjøbing havde det en Agent, som foruden at bestyre dets Handel med Salt og Vine der paa Stedet²⁾, skulde paase, at ingen uvedkommende Skibe indførte af de Baxer, Kompagniet havde Monopol paa³⁾. Saltet kom dels direkte fra Spanien, dels blev det købt i Hamborg⁴⁾. Vinen er ligeledes undertiden hentet lige fra Frankrig eller Spanien, men oftere købt i Hamborg eller Holland⁵⁾.

- 1) 1625 daa gaff jeg N. för 24 Tønder, han førde fra Fano, Som hand icke der kunde seige.
- 2) Fra en saadan Bestyrer i Ringkjøb. har jeg fundet et Regnsk. för Årene 1624—25, i hvilke han har modtaget 1316 Tønd. Salt: de 954 i Maj 1621 „mig tilskicket fra Compani Skibenn,“ om hvilket vi af Kn. Lamb. Regnskab ved, at det i den Tid var kommet fra Spanien og saa i Rome Havn, det Ringkjøb. Regnsk. anfører ogsaa, at Fragt er betalt til 5 Skuder, som førte Saltet derfra til Ringk. I 1625 fik han 362 Td. tilsendt fra Ribe. Hans Indtægt af solgt Salt i disse 2 Åar Tønden til 3 D. 8 s. beløber til 3581 D. Af Vin har han i samme Tid købt to Piber fransk Vin i Hamborg, og faaet et Drech. sendt fra Ribe.
- 3) Blandt hans Udgifter findes i 1621 og 25, Baadlie för att fere mig till ankomen dis Skibe, att erfare om de haßde förbudne Whare inde, 2 D. 2 s. Budlie thill borm. Hans Friis om dett Salt oc Wiin, som bleff indschibet mod Compagniens Frihed.
- 4) Jeg har foresundet et Regnskab af Kn. Lamb. över Kompagn. Salt i Åar 1623—25, og af det ses, at han i Åar 1621 fik Salt direkte fra Spanien, som Companiets Skib førte fra Casties (maaske Caldas i Catalonien) til Rome, hvorfra 7 Smaaskibe fra Ribe (7 Skudemend) bragte 800 Tdr. ind i Aaen til Skaar (Kværnsten). Vhens Pramme førte disse til Slottet, hvorfra det fjörtes til Kompagni-Pakhuset i Raadstufjelderøen. 951 Tdr. af Ladningen førtes, som ovenför meldt, til Ringkjøbing.
- 5) I 1623 købte Knud Lamb. til forskjellige Tider af 3 Ribes-

Vin var i det 16de Aarhundrede en gængs Artikel. Her vare flere Steder i Byen offentlige Udsalgssteder (Winkjeldere) hvilke der ofte vil blive Tale om, naar jeg i et følgende Hefte kommer til at skildre Politivæsenet, herore voldsomme Optrin o.s.v. Raadet udnævnte 4 Mænd af sin Midte til at bestemme Vinpriserne, (sætte Vinen) visiterer Udsalgsstederne, undersøge og prøve Vinen i det mindste en Gang hver Maaned¹). Hoved-Pakhu-

Borgere, 1 Købmand, 2 Skipper, 850 Tdr. Salt; men hvilke alle bleve leverede i Hamborg. Læsten kostede 85 Mk. lybf i Hamb. Her blev Tonden solgt for 3 Dl. I 1625 købte han det dets selv, eller ved en Skipper, dets gennem Købmands-Enken Margeret Bagge Pedersens. Denne, som har drevet en betydelig Udførsels-Handel, især med Fisk, Fisk og Øren, er vistnok Moderen til de Baggesener, som spillede en betydelig Rolle her i Byen længere hen i Aarhundredet. Saltet var dets Bayr- (bayersk?) Salt, dets spansk. Det første kostede i Hamborg 74 Mk. det sidste 71 Mk. lybf Læsten. En betydelig Forskjel paa Prisen fra 1623. I Ribe solgtes Tonden for 11 Mk. I Fortsættelsen af disse Bidrag haaber jeg at kunne levere en fuldstændigere Beretning om dette Handelselskab, dets Forpligtelser til Byen, dets Virksomhed og endeligt dets Ophør.

- 1) 1599 d. 22 August wdaff Hans Jesen, Ebbe Monsen, Thomas Jørgensen och Niels Griesbeck Raadtmænd bleff ihette efterskreffue Vin sat, som the bleffue tilforordnede wdaff B. och N. Tha satte the først Bertell Strucks win, then beste for 28 s. Kanden, den næste 24 s., den 3die 20 s., den 4de 18 s. Niels Kloekers win sat for 24 s., Niels Thogersens for 24 s., Jugeborg Laurez Thogersens for 16 s. Kanden. Siden var det stedse 3, en Raadm. og 2 af de 24 Mænd. F. Ex. 1605 ere effterskreffue tilschicket at waare paa Winhandel BertelStruck Raadm. osv. I 1615: ferordnet Lydich Andersen, Magnus Grane Raadm., Laß Benum Borger, schal profue och sette huiß win, som vdtappes her i Byen, Winkjeldere adt wistere och besøge huer Menetsdag. 1617 blev 1 Raadm. 2 Borgere og Byfri-veren tilschicket adt haffue Indsende medt Winhandeler, som handler her i Byen medt Winhandel, baade medt Rinsch win,

set, hvor Vinen oplagdes baade for Byen og for Egnen, var Kjelderen under Domkirken, af hvilken Kapitlet oppebar Lejen¹). Ogsaa fremmed Ol indførtes fordum og det ikke noget ubetydeligt Kvantum. Den Sort, som nævnes hyppigst og synes at have været mest afholdt, var Hamburger-Ol. De gamle Vedtægter, de saakaldte Buursprog, bestemte Straf for hver, som solgte Stader, Husumer eller Flensborger Ol under Navn af Hamburger²). Ogsaa dette skulde prøves og undersøges af Raadet paa Udsalgstederne³). Endnu ind i det 17. Aarh. vedblev det at indføres⁴). Ligesom Byen havde sit eget Korn-Maal (Riber-Lønde til 10 Skpr.) sin egen Vægt (Riber Pund, c. 18 Pd. af vore Pd.) havde de ogsaa et eget Maal for flydende Vare, Riber Kande. Raadet besluttede 1613, at enhver, som udmaalte Vin og Ol med andet Maal, end

Frandsche win och Spansche win, och schall sligt winproffuen haffue Indstende huer Mandesdag, oc Dagsten at lade Ansla paa Radhusdøren.

- 1) 1614 indstørves Erkedegnen L. Egidius og Sognepræsten M. Vors fordi de havde ferholden Welb. Kield Brockenhus, hans Wiin, som er indlagt vdi Capitelts Kielderen for Kielder-Leien, og afvist hans Folk, der med Heste og Vogn kom at age samme Vin hjem „hannem til suor Hoffmuod och till fluere schaade.“
- 2) Item ingen maa selge Stader Ol for Hamburger Ol ved sin Brøde, og i de udførligere Buursprog, 10, Ingen maa selge Stader Ol, Husumer Ol eller Flensborger Ol, som kaldes Ischar Ol for Hamburger Ol. (Ny Danske Magazin 2 Bind Pag 263 og 265.)
- 3) 1605; dekligeste att waare paa Sild, Kied, tydf Ol och ald anden fremmed Drich medt Setten och Dragerj.
- 4) F. Er. 1642. Betalt aff Jochem Gassing aff Hamborg Broupenge aff trej Karrer Hommel, en Pest Hamburger Ol; vdi gien 4 sshipund flesch, Sechs Degger Huder.

den rette Riber-Kande, skulde bøde 10 Rd., og Kanden, han havde brugt, hænges paa Ragen¹⁾.

Kalk indførtes fra Holland, især en Mængde fra Maffum i Vest-Frisland²⁾.

Specerier kom fra Holland og, især i det 17. Aarh., ogsaa fra Hamborg³⁾. Med Klæde har Handelen ikke været ubetydelig, og er nok drevet mest over Hamborg⁴⁾.

- 1) Alf B. oc R. oc 24 Mend bleff samtychet i Dag (15 April 1613) att herefter denne Dag schall altid were och bliffue wdj Riber Bye en Ret Kande och Maal, efter Byens Kaaber Kande paa Radhus, saa ingen schall herefter vdtappe eller selge wdj thieris Huse eller vden Huse i Kandtall entheu Oll eller Wiin, eller andre Slaugs fremmede Drych medt andere Maade end med Ret Riber Maal och Kande, baade halff Kander, Quarter osv. Huo som befindis her imodt att giøre och inden Huse eller vden Huse selger och mæder medt andere Maal, end som før er vort, tha schall the hassue forbrøtt først till Byen x Rd. och thieris Kande som the hassuer mædt medt schall hengis paa Kaagen osv. Huo som mæder med Thre-Kande, thaa schall the laade theennem Lempe och brende medt Byens Brende osv.
- 2) F. Cr. 1641. Betalt af skipper Peitter Ides af Mackom for tou Pram fra Namund till Brouen met Katch. Ogsaa til Byens Arbejde kom Kalken derfra, f. Cr. 1624. 12 April: daa gaff jeg en hollander ved Naffu Jochom Borffens for 5 Lest. 1 T. Katch 14 lb, Tønden, Som B. och R. kioffte af ham til Byen 26 Dal. 2 Mk. 27 Maj gaff jeg en Hollander vdaff Westfriis Land for 2 Lester Katch Tønden 13 lb. efter B. och R. befalning 97 enhalv Dal. Da det Spørgsmaal, hvilken Kalk burde bruges til offentlige Bygninger, for kort Tid siden voldte en betydelig Gjæring blandt vort Publikum, troede jeg, at det muligt kunde interessere at erfare, hvorledes Forsædrene løste denne vigtige Opgave.
- 3) Skysdig Jacob Krydenerer (Urtekræmmer) for Spedseri osv., item sendte han medt Soren Skudemand til Jrsf. Ellen Arenfeldt for 118 Mk. lübf. (Hans Friis Handelsbog).
- 4) Se f. Cr. Hans Friis Handelsb. Aar 1637; 28 Juni sendte Arnoldt v. Ginkel fra Hamborg noget Klæde at betale paa 6

Spanst Klæde nævnes ofte og synes at have været en af de kostbareste Sorter (f. E. til 12 Mk. lybst Al.). Silkevarer tog man, for en Tid i det mindste, paa Silkekompagniet i Kbhvn.¹⁾, ellers fra Holland²⁾. Af Fløjel fordrede den Tids Klædedragt ikke lidet, ligel. af Tresser, Snorer³⁾ og anden Etads. Over Lybek toges især Hamp og Her, og der affattes Honningen⁴⁾.

Jeg vil slutte denne Skizze, som jeg haaber en anden Gang videre at udføre, komplettere⁵⁾ og fortsætte, med en Skildring af de Midler, der i det 16. Aarh. vare tilstrækkelige til at begrunde en Handel, og af demes gradvise Fremskridt, givne af Bedkommende selv.

Niels Griisbek, som har begyndt den oft anførte Handelsbog, har bag i denne, blandt andre Notitser, anført: „I Anno 1580 tog jeg for mig selv, oc hafde ieg fri Pendiur

Maaneder for 815 Mk. 2 s. lybst; (Hamburger Bay afsætted til 6 enhalv s. Al.) noch om Wittelsdag sendte Hendrick Wreuda af Hamborg mig noget Klæde adt betale paa Jeraar betøber til 1371 Mk. 14 s. lübsch. noch sendte Hendrich 2 Sckr. Spanst Klæde, sem kost 428 Mk. noch 6 Sck. Klæde for 261 Mk. lübsch. noch for 12 Al. Klæde 111 Mk. l. I Wargen har han tilføjet: offuer sendt met Karsten Pedersen d. 21 Jann. 1638 en Verel-Bress paa 12000 Rdr., in specie. Af hans Bog ses videre at han samme Jeraar ved sin „Diener“ blev skyldig i Holland 1663 hollandske Gylde. I 1625 er hans Retjent blevet 3522 Gylde skyldig i Holland.

- 1) Item 1627 blef jeg skyldig til det Silke Compagn i Kjøbenhavn 511 Mk. lübsch.
- 2) Frises Haudelsb. f. Er. 1638 er jeg skyldig Martin Lambring i Warenstrat wdy waben van Lybeck: Amsterdam 334 Rd. 2 Mk.
- 3) Daniel Rutandt y waaren Strat y Streusen (Amsterd.) noch for di Snorer 56 gl. osv.
- 4) Om Frises Handel paa Lybek, se foran Side 65, Note 1.
- 5) Saaledes har jeg endnu aldeles Intet oplyst om Tostværket paa den Tid, om Gilden og andet mere.

ge 29 Dal. noch til Kon 40 Dal. noch 100, som jeg tog paa Rente, noch laant jeg 40 Dal. af Peder Baggesen, noch laant 20 Dal. af Anders Søffrensen, noch borget jeg en Hest af Hr. Martin¹⁾ i Nastrup for 21 D. noch borget jeg en Læst Rug af Hans i Endrup for 44 D. noch af Jan Hanssen min Broder en halv Lest Rug er 22 D. noch laante Anne Jøbbdatter²⁾ mig 36 D. er In Summa 352 D. — Dermed har han begyndt. Fra 1591 af har han aarlig om Foraaret opgjort sin Status og indført Resultatet og det forløbne Aars Fortjeneste eller Tab i den omtalte Bog; her medregner han dog aldrig hvad hans faste Ejendomme ere værd. I 1591, siger han, 8 Marts var al min Udgjeld³⁾ 920 D., samme Dag mine Bøger 1389½, min Gods 673½, vdi rede Pendinge 309 D. Summa al min fri Gods foruden Eiendom er 1452 Dal. Summa al min Fortjeneste dette Aar foruden min Bygning og Mergrettis Bryllup 89 D. Jeg vil naturligviis ikke følge ham Aar for Aar, men kun anføre nogle enkelte; f. E. I 1595 Udgjeld 597 Dal.; Bøgerne 1441 D. mit Gods 929 D., hos de Bremer for Rug 706 D. i Lybæk for Honning 130 Dal.; rede Penge 81 D. udlagt for Moder for Ving 160 D. Sum. al min fri Gods foruden Eiendom 2850 D., min Fortjeneste dette Aar 554 Dal. I 1598 er Resultatet: er jeg kommen til Agter udi dette

1) Præsten der paa Stedet.

2) Den hjælpsomme Veninde blev ikke Moer Griisbøks, thi ved Aar 1583 paa 3die pinsdag bleff jeg vdi kjersten trosloft udi kendes salig Faders Deres paa ny Jord, og samme Aar den næst Søndag efter Barthelome Dag stod weris brøllup udi vores egen Hus paa Ny Jord: saaledes kaldtes den endaa ubrolagte Del af Skibbøen. (Se Professor Thorups Program af 1839).

3) De Penge, han er bortskyldig. Indgjeld derimod, hvad han har tilgode.

Aar 565 D., men dette og det følgende er ogsaa de eneste, i hvilke han kommer til dette sørgelige, skjendt hyppigt desværre! ikke usædvanlige Resultat. I 1608 hedder det d. 12. Febr. Al min Bdgjeld 209 D. Mine Bøger, Handskrifter og Indgjeld nu vis, 3148 D. Min Gods, Øren, Hø og Korn og Alt Andet 2676 D. ubi rede Penge med de 700 Dal. Honning Pendinge, som stander ubi Lybet 1052 D. Sum al min fri Gods foruden Huse og Ejendom 6667 D. I 1611 var Udgielb 145 D. Bøger og Handskrifter 4734, Gods, Hø, Korn, Stude Pander og en Ambolt, 2915 Dal. noch en Skibspart 72 D. alt fri Gods 8376 D. Summa er fortient, Gud were loffuet, foruden de 200 Dal. jeg fik for Suintrog 946 D. Endelig det sidste Aar 1618, i hvilket han overgav Handelen gauste til sin Sø, „var i Februar al min Bdgjeld 118 D. Mine Bøger, Handskrifter og en 8 Part Skib 8422, midt Gods, Hø, Korn, Stude, Pander er 3914 D. vdi rede Pendinge 1778 D. Summa ald min fri Gods foruden Ejendom er, Gud were loffuid oc lade sin Belsig-nelse og Benedidelse were derudi 14000 D. ÷ 4, fortjent vdi dette Aar 928 D. Den Stald jeg kiofte vden Rørport oc den Begravels-Sted vdi Kirken kost 200 D. So-li Deo Gloria!“.

1) Sønnen, Borgemeester Hans Friis, har i samme Bog noteret nogle af sine vigtigste Livs-Momenter, ledsagede stedse af gudelige Udraab og Sufker. Han er født, siger han, 1687, i hans Forældres Hus, som han nu selv beboer. Det laa, saa vi ovenfor, paa Ny-Jord. Der maa altsaa have været anseeligere Steder end nu; thi i 1627—29 medtog H. Friis østere Jyrsten af Sachsen-Lauenborg, som var keiserlig Gubernør i Haderslev-Amt, og havde ham med Følge endog imellem i flere Dage (Program 1834, Bilag 22). Han nævner ogsaa i Antledning af en Ildbrand en anden af de anseeligste Købmænd og Raadsmænd, Jens Jønsen, som sin Nabo. I sit 15de Aar blev

Fris af sin Fader bragt til Hamborg, og var der for at lære at skrive og regne, omtrent halvandet Aar, fra Vaaske Dag 1602 til Jbedag (Jacobsd. d. 25de Juli) 1603. (Faderen har noteret et Sted, at han gav i Kost og Logis for lille Hans 26 Daler i Penge og til Føring 1 Fjerding Smør, 2 Flekke-Bøster og Fisk for 1 enhalv Dl.) Derpaa kom H. Fr. til Kjøbenhavn i Lære, hvor han tjente i 7 Aar, saavel i Krambod, som andensheds, indenbyes som udenbyes, kaldtes hjem og bestyrede Faderens Handel til 1618, hvorefter han overtog den for egen Regning, blev Raadmand 1620 og Borgemeester 1623. De øvrige Notisser er om hans Viftermaal, hans Børns Fødsel og hans Kones Død, hvormed han ender. Af andre Begivenheder taler han kun om den store Vandflod 1634 Natten mellem 11 og 12 Okt., da paa 3 Timer fra 11 til 2 fleg Vandet saa stærkt og højt, at det gik tvært gennem Domkirken, Skibe og Studev bleve opfattede ved Farup Kirke; alle Broer, Dammer og Diger, Møller Huse og Stalde meste Part fordærvet og nedslaget. I Farup Sogn blev allene 295 Mennesker. „Gud were dieris Siel nadig, oc forskone os fremdelis for Sadane gudhs store Vredis Straf for dit hellige Raffus Skyld.“

Tillægs-Note til Pag. 28:29: At det Foregivende at have været i tyrkisk Fangenskab ikke altid har været Opsynd af Vagabonder, og Unmodning om Bidrag til Løsepenge (Ranson eller Ransun, som de skrive det) ikke altid har været Vaaskud for Trygleri, finder jeg i Handelsbogen et ikke uinteressant Bevis for, hvilket jeg forhen har oversat: „Item haffuer jeg hos mig (Maret nævnes ikke men de nærmeste Anteguinger ere fra 1627 og 1629) 145 Rd., sem er aff di Reudson Penge som Clemend Mattbeck Fulde haffue weridt raudsonirt for vdj Tyrky, som wor osuergjordt paaveret till Poel de Willom vdj Amsterdam. Och effterdj det befandtes, adt Personen war død, kom Pengene tilbage fra Holland och stander hoef mig, mens di 5 Dall. som fattes vdj 150 er forunkosten effter Hendrick Willumsens beuisse, som oc findis hos mig. Herunder er skrevet med andet Blæk, og kjendeligt langt senere: Disse Penge er nu beuisgett till Willden oc stander vdj Jens Harilds Hus y Grovrodregade, som Willden haffuer Pant for.“

B i l a g.

I.

Kong Erik Glipping forbyder sine Læns mænd og disses Fogder at forhindre Skibbrudne i at bjergeres Gods selv eller ved hvem de vil. (1282).

Ericus dei gratia danorum Sclavorumque rex omnibus presens scriptum cernentibus in domino salutem. Conquestum est nobis a dilectis nobis mercatoribus regni nostri et aliis extra nostrum regnum commorantibus, quod quotiens aliqui naufragium patiuntur, magna eis injuria per advocatos et eorundem officiales contra leges patriæ violenter infertur. Unde nos leges in libro legali de naufragio a rege Waldemaro felicis recordationis avo nostro edito apud omnes et singulos in regno nostro naufragium patientes illibatas conservare volentes, districte prohibemus, ne quis advocatorum nostrorum vel eorundem officialium seu quisquam alius audeat aliquos naufragos, qui per se seu per aliquos alios res suas salvare poterint, impedire. Quod si quis ausu temerario contra nostram prohibitionem attemptauerit, regiam non

effugiet vltionem in bonis pariter et persona. In cuius rei Testimonium sigillum nostrum duximus presentibus apponendum, Datum Worthingborgh Anno domini MCCLXXXmo secundo proxima sexta feria ante dominicam palmarum, presentibus dominis Nicholao præfecto Lundensi, andrea fratre suo, Joon littæ et petro dapi-fero nostro.

(Originalen i Raadstu-Arkivet er paa Pergament med vedhængende, temmelig konserveret Segl).

2.

Kong Kristian den 1stes Stadfæstelse af Erik Menveds Privilegier paa Ribe fri Strømme (1455.)

Wii Cristiern met gudz nadhe Danmarcks Norgis koning Greue y Oldenborgh oc Delmenhorst Göre widerlight alle mend, som nw ære oc komme skulle att for oss har wæriþ wor ælskelige borgemester oc radmen y Ribe met et wor forfather koning Erics breff som giffuit war y Nyborgh efter gudts byrd mclxxxiiido ste bartholomei afften ludende om friiheet paa forstrand och haffne wedt list manöö oc anderstedz vden for ribe &c. hwilket wor forfathers breff wii haue lathed wedherhenge thette wort opne breff oc stadfeste oc fuld-
burdhe thet i alle syne artic:le ubrödelighe holde scule, sforbyudende alle ehwo the helzt ær eller wære kunne oc serdelis wore foggede oc æmbitzmend forne wore borghere i Ribe pa swodan friiheet oc priuileger i noghen made at hindre quælie eller vforrette vnder wor koniglighe heffud och wredhe. Datum in castro nostro ripensi vigilia ascensionis Dni, nostro sub secreto. Anno Dui medlquinto.

(Efter Pergaments Originalen; Sigillet er afrevet.)

*Forbud mod Udførsel af Tømmer undtagen til Oerne
og Eyderstedt¹⁾ (1480.)*

Wij Cristiern mett gudz nade Danmarcks, Sweriges, Norges, Vendes oc Gothes Konig, Hertug i Sleswiig ock i Holsten Stormarn oc Dithmarschen Hertugh Grewe i Oldenborg ock Delmenhorst Helse ether oss elskelige werdne father Biscop peder i Ribe oc wore elskelige borgemestere oc radt sammestdz kerlige met Gud oc wor nade. Wither kære venner att oss ther till wi-dende wordet, at ther aff byn oc annerstedz ther omkring vdföres meget timber vdenlandtz Swo at skowene thermet forhugges oc sammeledes wore Borgere ther aff Byn oc andere wore vndersathe kunde ey ther fore fange timber till theres Huszbygning. Tha wele wij nw for thenne oc andre saghers skyld, at ther omkring eller ther aff byn luthet timber her effter schall vdföres vdenlandz vden allene smaat Timber till wore Land sild, før oc eyderstæde. Thi bede wij oc biwde ether ati her vppa lade ware tage at thette swo aldeles holdes i alle made, ock lader thet engelund. Thi wij forlade oss ther wisselige till. In Christo valet. Datum in castro nostro Nybbwrgh feria sexta post Dionysii et socio-rum ejus martyrum anno Dni mcdlxxx nostro sub secreto dorsotenus impresso.

1) leg har uden Tvivl fejlet i at søge det i Regnskaberne oftere nævnte Westermersch i Vestermark i Eyderstedt (foran Pag. 44). Herved menes vistnok Dagebüll, hvor Overfarten til Föhr er, som den Gang var en Ö, og som efter Danckwerth ogsaa kaldtes Westermersch.

4.

Rettertingsdom, afsagt af Kong Hans (1483) mellem Hans von Alefeldt og Raadet i Ribe om Byens fri Strømme. (1483.)

Wij Hanss met gudz Nade Danmarks, Norges Wendes oc Gothes Konning, utuald Konning¹⁾, Hertugh i Slesuigh, Holsten, Stormarn oc Ditmarsken, Hertugh, Greffue i Oldenborg oc Delmenhorst Göre alle widerlight, ath Aar effther gudz byrd medlxxxtertio feria sexta proxima ante diem sti Urbani pape for oss paa wort Retherthingh i Graabrödre Closterstowe i Köpenhaffu nerwerendes oss elskelige oc werdugste oc werduge fædre erchebiscop Jens Brostrop i Lund, biscop Oloff Mortensen i Roskylle, Biscop Karell i Othens, Biscop Niels Glud i Wiborgh, biscop Eyler i Arus, Doctor Cristoffer prouest i Roskylle, Hr. Prior Jep Mortensen i Antworskow, Hr. Abbed Oloff i Soore, Hr. Erich ottesen, Hr. Claus rönnow Hr. Niels Eriksen, Hr. Strange Nielsen, Hr. Johan Oxen, Hr. Knud Tvgedsen²⁾ Hr. Lodvig Nielsen, Hr. Werner Barsberg, Hr. Eggert Krummedige, Hr. David Hack, Hr. Niels Thomsen, Hr. eskil göye Hr. Anders Jacobsen Riddere, Henrich Mogenstrup Landsdommer i Sielland, Bent Bille³⁾ Claus Bryske, Pether Nielzen Landzdommer i Skane, Oluff Mortensen wor Landzdommer i Nörre Jutland, Laxman oc mange flere gode men ther tha nerwerendes wore, wore skickede Siword rettlöff pa Hans von Annefeldts

1) „til Sverrig“ er glemt af Copisten.

2) Dette Navn er vist ikke ganske rigtigt. I Afskriften i Detlef Hansens Samling hedder han Wundsen.

3) Afskriften har Berent.

wegen pa then ene side oc Jver Nielsen¹⁾ oc Las Pethersen Borgemestere i ripe pa then annen side om trette oc Dele the sammen haffde, Tha lod for^{ne} Siword lese een schriffth ath for^{ne} Hans von Anefeldh kerde, at Burgerne i ripe woldelige toge hansz skiib oc korn fra hannem i hans Laan i hertugdömmet oc ther til stockede oc blockede hans tienere imod logh oc reth Meth flere article oc Kæremall, som thenne schriffth inneholder. Ther til suarede for^{ne} Burgemestere, ath the behindrede thette skiib pa Riber frii ströme, som war en wxiöes²⁾ innen for Liist oc ey i hans von Anefeldz laan oc i rethe lagde the gode Privilegier wed tu hundrede Aar gamble, som Konninger, Herrer oc förste haffue vnth oc gifuct Ribere Indbyggere meth theires frii Ströme³⁾ oc forstrand, som er Liist, Mannö oc alth thet inellom for^{ne} Liist er oc indtil Riberby met theres Haffne oc Dyb Huilke Previliegier wor kære Hr. fater Konningh Christiern hues siell gud nade, haffuer stadfest oc fuldburd met sit obene breff⁴⁾ oc ther till lode the lese worth breff som wii oc Danmarks raadh them haffue tillscreffuet oc forbudt noget Korn wd at föres oc budet at hindre thennem, som gjorde imod worth forbudh Item ydermere haffue the oc godh Bewiisningh ath the behindrede for^{ne} skiib mere end een wxiöes

1) Ventelig den samme, som under Navnet Store Jiver er den förste i Rækken af Borgemestere hos Terpager, som dog först lader ham optræde 1588. I en Rettertingsdom af 1587 nævnes han ogsaa,

2) Uxiöes — Ugsiöes. I Afskriften „en Ugesöes.“ Skal det betyde en Uges Sejlods, saalangt man almindelig sejler en Uge, saa faar man kun maadeligt Begreb om den Fart, de da skjar.

3) De fire sidste Ord ere ulæselige i Originalen og supplerede af Afskriften.

4) Her er atter et Hul i Orig., som er suppleret efter Afskriften.

innermere¹⁾) end theris frihed wdrecker Tha gaffue the them i rette for oss pa bode sidher, Tha sagde wii swo for rette effter theris gode Preuilegiens oc obue breffs Liudelse som the i rette lagde for oss som wore i alle made vfordersfuede, tha bör for^{ne} Riber Induaanere alle the haffne oc forstrandh qwitte oc frij at nyde oc beholde, som ere mellom liiste oc riberby oc ydermere ath enghen maa skiibe eller wdföre noget godz ther emelom wden met Borgemestere oc raadhs willge oc tilstædelse, Thii forbiwde wii alle ehuo the helst ere heremodh at göre i nogen made. Derffues oc noger ther emodh at göre tha maa the thet forfølge met theres stadz reeth, Oc ydermere ath hues the haffue giorth paa for^{ne} Skiib oc korn oc then man som grepen wor, thet haffue the giorth met rette oc döme wii them alle som met wore, bode i raadh oc gierninger qwitte oc fri oc angerlöse i then sagh. Datum anno die et loco supradicto. In cujus rei testimonium sigillum regni nostri Dacie ad causas presentibus est appensum. Teste Efferardo grubbe de tryggewelde Justitiario nostro dilecto. In testimonium omnium premissorum.

5.

Kong Hans konfirmerer Ribes ældre Privilegier 1483.

Wii Hauss met Gudz nade Danmarckes Norges Vundes oc Godes Konning Vduald Konning til Swerriges Rige Hertug vdi sleswig oc hertug vdi Holsten stormarn oc Ditmarsken, gressue vdi Oldenborg oc Delmen-

1) Afskriften har „ydermere“. Meningen er, at de anholdt det omtalte Skib en „Uge Söes“ inden for Grændsen af deres privilegerede Farvand.

horst Göre alle witttherligt at wii aff wor synderlig gunst
 oc nade swo oc fore wore kære Vndersatters Borgeres
 oc menighedz vdi wor oc kronens Kōbsted Ribe boendes
 beste oc bestand skyld haffuer taghet, annammet oc vnt-
 fanghet oc met thette wort obne breff thage, annamme oc vnt
 fange oss elskelige Borgemestere Radmen oc mene Al-
 myge vdi Ribe vdi wor Konniglige hegn, worn fredh oc
 beskerming besynderlige at forsvare oc fordeytinge¹⁾ till
 Retthe oc paa thet at for^{ne} wor oc kronens Kōbstedh
 maa this ydhermere bygges oc forbethres oc for^{ne} wo-
 re kære vndersatte mwe this bæther wedkomme at vd-
 giffue oss oc wore effterkommere Koninge vdi Danmarck
 theris aarlige Byskath oc thieniste haffue wii vnt stad-
 festh oc fuldburdhet oc met thette wort obne breff vñ-
 ne stadfeste oc fuldburdhe for^{ne} Borgemestere Radmen
 oc menighet vdi Ribe alle theres priuilegier nadher oc
 friihedher, som wor kære her father Konng Christian
 lwes siel gud nade oc andre wore forfæthre fremfarne
 Konninger i Danmarck oc Hertuger i synderjutland then-
 nem nadelige vnt stadfesthet oc fuldburdhet haffue.
 Swo at the thennem nyde beholde oc bruge mwe oc
 skulle vdi alle made oc alle article effterthii som for^{ne}
 wor kære Hr. fathers oc andre wore forfæthres frem-
 farne Konningers i Danmarck oc Hertugers i synderjut-
 land obne breff for^{ne} wore kære vndersatte vdi Ribe
 ther vppa giffue ydhermere inncholde oc vtwise oc be-
 holde wii hoss oss then Mact for^{ne} theres priuilegia at
 forwandle effther thii som oss tyckes nytteligt wære oc
 behoff göres effter wort elskl. Danmarcks Righes Radz
 Radh. Thii forbywde wii alle chwo the helst ære eller
 wære kwæne oc serdeles wore oc kronens fogethe oc

1) vertheidigen; Ordet i Texten ved jeg ikke oltære at være stødt paa.

embetzmenn og alle andre for^{ne} wore vnderatte Borge-
mestere, Radmen, Borgere og menn almæ wdi for^{ne}
Ribe emod thenne wor besynderlig gunst nade og be-
skermelse pa persone eller godtz vdi nogher made at
hindre eller hindre lade mödhe platze dele vmage eller
vdi nogher made at vforrette Vnder wor kongelige hef-
fued og wrede. Datum in castro nostro Hafniensi feria
sexta quatuor¹⁾ proxima post festum pentecostes
anno Dni millesimo quadringentesimo octuagesimo tertio
nostro regali sub secreto presentibus inferius appenso.

(Efter Originalen paa Pergament).

6.

Forbud mod Kornudførsel paa Ribe Byes Strømme

1491.

Wii Hans met gudz Nade Danmarcks, Norges, Ven-
des og Godes konning, vduald til sverige, Hertug i Sles-
uig og Hertug i Holzsten, Stormarn og Ditmarsken Gref-
fue i Oldenborg og Delmenhorst göre alle vidherligt at
wor borgemesthere og Rad i Ripe haffue beræth fore
oss at ther föres möget korn vd af theres ströme ther
fore Byen emod swodant forbud som wij og wor kære
Brödre vdi wore Land og Righe giord haffue Thii haf-
fue wii Befalet og fuldmacht giffuet for^{ne} Borgemester
og Rad i Ribe at hindre og töffue alt thet korn og an-
net godz som pa theres strömme kommer met thet
skæl²⁾ at thet skal vdföres imod forböt. Datum in ca-
stro nostro Kolinge Die commemorationis animarum au-
no dni Med nonagesimo primo nostro sub Signeto.

(Efter Originalen paa Papir).

1) Her er et utydeligt abbrevieret Ord, der ligner lidt tempus,

2) o: den Hensigt.

Befaling til Jndbyggerne i Hvidding, Frøs, Kalslund og Gram Herreder at søge Torv og Marked i Ribe (1491).

Wii Hanss met gudz nade &c. helse ether alle wore kære vndersatte, i huem i helst tilhöre eller thiene som bygge oc boo i hvidding herret frötz herret kalslunds herret oc Gramherret kerlige met Gud oc wore nade Vither at Borgemester oc Rad i Ribe haffue bereth her fore oss Atj ey nw wele söghe market ther till byen i pleye at göre, bede wij ether oc biwde alle ati hereffter söge till for^{ne} by till thorff oc till market som i haffue giord aff Arild tiid oc gammel sedwane oc lader thet Ingenlunde vnder wor hyllest oc nade. Datum in hadersleue feria quinta proxima post omnium sanctorum anno Domini Medxej^{mo} nostro sub signeto.

Paa Foden er paategnet: lest paa frösz herrids ting for Dom og Ret Thorsdagen d, 30. Dcbr.-1675. — Kgl. May Ridefoget welagt. Lauridz Petersen begjerede en Copia herefter — og paa den anden Side: lest paa Kalszlund herredsting for Retten Fredagen d, 31. Xbris 1675.

Tilladelse for Ribe Köbmænd at köbe og sælge over alt i Köbstederne i Jylland 1492¹).

Wii Hansz met gudz nade etc. göre alle vitherligt at wore vndersatte Borgemestere radmen oc Köbstederne her i Jutland wore nw her i Randers fore oss oc wort elskelige Rigens Rad her nw tilstede wore om twedract them emellom wor om köbmandszskab etc. Tha

1) Dette Dokument er, ligesom flere af de andre her aftrykte, nævnet i Pontoppidans Atlas Tom. 5 Pag. 609, hvor det siges tillige at indeholde Tilladelse till at udtappe Vin i Kandetal, men hvorom Intet findes i Dokumentet.

effther wort elskelige Rigens Radz Rad vnne wii oc tillade, at hwar wore köbstedemen i Ribe kommer i wore Köbsteder her i Landet mwe the köbe oc handtere theres Köbmandskab met borgere gjæster oc bönder hwer hoess aunen effter som thennom behoff göres oc hwess the swo köbe mwe the vhindred före i Landet hwort the vele. Datum in opido nostro Randrusiensi octavo Epiphanie domini anno ejusdem mcdxc secundo nostro sub signeto.

Originalen paa Pergament, Sigillet mangler.

9.

Tilladelse for Middelfart Borgere at före Korn til Ribe. 1510.

Wii Hanss met gudz nade Danmarcks, Sueriges Norges Vendes oc Gothes Koning, Hertug i slesuig, Holsteen, Störmarn oc Ditmersken. Greffue i Oldenborg och Delmenhorst giöre alle vitherlicht at oss er till vidende wordet at nogre wore kiære vndersatte vdi vor kiöbstedt medelfar haffue korn oc andre ware som thee vele före till wor Stadt Riibe oc at thennom göres ther paa hinder, swo at the swodanne ware diit ēy före mwge, Tha efftherdii at swodanne handling ær paa begge sider imellom wore vndersatte i wort rige Danmarck oc ær thet forbudt som wii oc wort elskelige raadt giort hafuer ther met vforkrenket, haffue wii vnndt oc tilladt oc met thette wort obne breff vnde oc tillade at forne wore kiære Vndersatte vdj medelfar mwe före till Riibe hwes korn oc andre ware thee haffue oc selge vele fforbiwdendes alle ehwo thee helst ere eller were kwnne oc serdeles wore Borgemestere oc raadmen vdi forne vor kiöbstedt medelfar thennom her emod at hindre, hindre lade

eller i nogen made forfang at giöre vnder wor hyllest och nade. Giffuen paa wort slot Synderborg Georgij martyris Dag Aar etc. mdx vnder wort Signet.

(Efter Papirs-Originalen i Raadstu-Arkivet.)

10.

Ribe fritages for Told af Rokkel, Skuller og anden grov Fisk, som falder under Vesterherred. 1527.

Wii Frederich met gudz nade Danmarcks Vendes oc Gothes Konning, vdwaldt Konning till Norge, Hertug i Sleswich holsten Stormarn och Ditmerschen Greffue y Oldenborrig och Delmenhorst Giöre alle witterligt at wore kære vndersaatthe Borgere vdy Ribe haffue beclageth fore oss ath the nu Beswares met vloglige toln aff Roker, skulur och andhen groff fysk som tagis vnder westher herrits siidhe ydermere en gammel sedvane Thii haffue wii aff wor sunderlig gunst oc nade vnth oc tillath oc nu mett thette wort obne breff vndhe oc tilladhe at for^{næ} wore Vndersaatthe mue oc skulle være altin- gest¹⁾ frii fore slyg ny tolnn oc icke beswares ther met ythermere end som sedwane war vdy hogborne förste Kong Hanzzes wor kære broders tiidh, dog saa ther icke skulle fiske flere end som ther pleyer at fyske aff gammel tiidh. Thii forbiwde wii alle ehwo thee helst ere eller være kunde serdeles wore fogether Embedszmen oc alle andre for^{næ} wore Vndersaatthe y Ribe her emodt hinther eller forfang at giöre vnder wort hyllest

1) Aldeles, ganske. Man kan slutte af denne Forordning, at det paaankede Paalæg er sket i Christian d. 2dens Tid.

oc naade. Giffuet y wor Stadt Ottensjö ottensdag nest
effther wor frue dag assumptionis Aar etc. Mdxvii.

Tygge Krabbe marsk.

(Efter Papirs Originalen.)

II.

Tilladelse til at hæve Töndepenge af fremmede Skibe.

1545.

Wii Christian mett gudts naade Danmarcks, Norges, Wendis och Gottis konningh, herthugh i Slesuigh Holsteen Stormaren och Dyttmerschen Greffue vdj Oldenborgh och Delmenhorsth Gör alle witterligt att effter thii wore vndersotte Borgemestere Raadtmentd och menige borgere heer vdj wor kiöbstedt Riibe haffue nu berett for oss huorledes att the finde thennom storligeen besucret mett the tuende siöetönder som the for thendt menige siöfarendis mandt schulle holle alle tiidt ferdige paa Riiberströme. Tha haffue wii nu aff wor synderligh gunsth och naade vndt och tilladett och mett thette wortt obue Breff vnde och tillade att for^{ne} wore vndersotte heer vdi Riibe mue vppebere och till thennom annamme tuo skellingh danske till toldt aff huer vdtlendiske mandt for huer lesth godtzs som the heer indt for Byenn eller vdt igenn förendis worder till saa lunge wii anderledis ther om tillsiigendes worder, Thii bede wii och strengeligen byude alle fremmede vdtlendiske kiöbmentd som heer for byenn eller igenn theris godtzs heer vdtförendis worder, atti till gode rede vdtgiffue for^{ne} wore vndersotte heer vdi Riibe tuo danske skellingh aff huer lesth godtzs som i heer vdt och indt förendis worder effther som forskreffuit staar, Saa frampt

att ther fore nogenn fordrister sigh till att forlöbe samme toldt och icke then reddelige vdtgiffuendis worder Tha schall handt ther for straffis som wedt bör. Thii lader thet ingenlunde. Giffuet vdi wor kiöbsted Riibe Sancti Hans Dag midtsommer Anno etc. mdxlv vnder wort Signett.

Johan friiss Canzeler.

(Originalen er paa Pergament med vedhængende, særdeles vel konserveret Sigil.)

12.

Forbud for Fiskere paa Vestkysten at sælge deres Fiske til Udlændere (1548.)

Wii Christian mett gudz naade Danmarckes Norges Wendes och Gottis Konning, Hertugh vdi Slesuigh Holsten, Stormarn oc Ditmerschen, Greffue vdi Oldenburg oc Delmenhorst helse ether wore och Kronens Vnder-sotte som bygge oc boo offuer aldt Mandöo faanöö Sönderhoffuit, Langelegh Westersiide Nyeminde oc paa alle andre slige Fiskerleyer vnder westerlandsiide vdi Riber stigt liggendis ewindeligh mett gud oc wor naade, wiider att oss er tilliudendis worden, hvorledes atj bortselge till vdtlendiske Kiöbmendt meste partten ethers Fisk bode skullerne oc andere fisk som ther fanges huos ether paa fiskerleyerne och mange aff ether forleggis¹⁾ oc fange meste partten ethers fiskeredtskaff aff wore vndersotte bode vdi Riibe Warde och andre wore Kiöbsteder heer vti wortt Lanndt Nörre-Jutlanndt och bliffuer heraff stoer dyer tiidt her vdi Riiget ydermere

1) Forstrækkes, faar forud.

eudt som tillförne werett haffuer att samme fisk saaledes bortt selges till vdtlendiske Kiöbmendt Thii bede wii ether alle och huer serdelis strengeligen byude atti heer effter aldeles inngen fisk borttselge till nogenn vdtlendiske Kiöbmendt, medenn alene till wore egne vndersotte Riigens Indbyggere oc till¹⁾ paa nogen maade fordrister sig nogenn heremodt at göre, tha skall han thermet haffue forbrött allt hans Fiske retskaff till hwilcke som therpaa kerer och ther till mett böde xl marck till sit Herrskaff. Thi lader thet ingenlunde giffuet paa wort Slot Collinghusz Löffuerdagen nest effter wor herres Himmelfarsdagh Aar Tussinde fem²⁾ hundrede fyrgetyffue paa det ottende.

Vnder vort Signet.

(Pergaments-Originalen er meget beskadiget og paa nogle Steder ganske utydelig.)

13.

A.

Forbud mod Udførsel af Fødevarer 1541.

Wii Christiann medt Gudz Nade etc. göre alle witterligt att effter thii wii haffue forfaret aff the mangfoldig klagemaal, som for osz er komen then store och vanskelige Dyre-tiid som sig begiffuer hervdj Riget, saa ath korn och andhen fetalie haffuer her til weret soldt och köfft mangesteder her i riget, meget dyrer end thet nogenstedtz vj tydsland gieldet haffuer. Tha haffuer wij aff mange wore vndersatters begeringe meth

¹⁾ Her er Bræk og Huller i Originalen, som gjöre den ulæselig.

²⁾ „fem“ er næsten ulæseligt men bag paa Dokumentet staar to Steder Aarstallet 1548.

wort elskl. Danmarcks riges raad som her nw forsamhlet er thet nw saa beuilligt och samtyckt ath aldeles intthet kornfetallie oc edende ware skall skibes eller vdföres her aff riget, förend wii lade wore breffue anderledes therom vtgaa. fordrister sig nogengeistlige eller wertslige, indlendske eller vdtlendske her emod vdt at skibe eller vdföre korn fetalie eller nogen edende ware aff riget eller bliffuer befundhen ther met, Tha skulle the ther met haffue forbröt huisz the haffue met ath fare och haldelen theres boeszlod och andhen haldelen them som the handeler met, bedendes och biudendes alle wore fogdher embetzmend borgemesther raadmend byfogeder tollere och alle andre attj haffue flitige tilseen at thet saa fast oc wbrödeligen aff alle och huer serdeles geistlige oc werdtzlige indlendske och vdtlendske wed mact holde saa framt som huer effter syn person wil icke lide straff ther fore effter wor ordinantzess liudelse Thi lader thet ingenlunde. Giffuen paa wort slot köpinghaffn tiisdagen nest effter palme syndag anno mdxli vnder wort signet.

Thette forne breff finge wii icke til ribe förend then mandag nest effter syndagen cantate ther klocken wor mellem tre och firre afften.

B.

Wii Christian met gudtz nade etc. Göre alle witterligt ath wii nw haffue forfaret oss elskl brede Rantzow wor mand, raad och embetzman paa wort slot haderslöff ath skulle indskicke sit wisse bud ind wdj nör

Jutland och ther lade köbe saa mange gressÖxen och fisk, som han behoff haffuer ath bespise och försörge forne wort slot met Thi bethe wij och bywde alle wore foghter embedtmend och alle andre athi ere forne brede rantzow eller hanss fuldmectige behjelpelige ath become same öxen och fisk for wore penge forbiudendes ther for alle huo the helst ere eller were kunde forne brede rantzow eller hansz fuldmectige her imod paa samme gresz Öxen och fisk som han vdj saa maa-de paa wor wegen köpende wdriuffuende och wdförende wordher ath hindre eller nogen made forfang ath göre wndher wor hyldest och nadhe, Giffuen wdi wor stad Malmöe sancti Jacobi apostl dag anno wnder wort signet mdxlj.

Och same breff kom icke hier til ribe förend i dag helle korszdag exaltationis Mdxli.

(Aftrykt efter Raadstuprotokol.)

14.

Wdi anno 1596 och Anno 1597 haffuer Kong M. Konning Christian vduaald Konning ladet sin Naadis almindelige Forbud vdga om Rug at vdföre aff Riget, oc vdi Anno 1598 ladet forbyde adt intet Byg eller Malt skulde vdföris aff Riget, Da effterdi Riber Borgere oc Indbyggere ere aff fremfarne Herrer oc Koninger I Danmarck Saa oc förster vdi förstendommen Slesuiig oc Holsten (som da ogsaa haffuer haffd Regimentet i Riget) priuilegret at maa imod Forbud vdföre aff Riget icke

alleneste Korn men ocsaa Smör, Flesk oc all Anden Waare, wanseet nogen Forbud, haffuer Borgemester oc Raad hervdi Ribe wed Waldemar Parszberg, da Lenszmand her paa Riberhusz, ladet hosz hans Naade oc hansz Naades Regerings Raad, vdi hans Naadis wmyndige Aar om slig deris Priuilegier oc Friheder ladet titkendegiffues, at dennem icke skulde imod samme deris Priuilegier paa Vdförszel giöres Nogen Forhindring. Oc haffuer de bekommet denne effterscreffne Forbeskeed tilbage vdigen, som effterfölger. Först welbemelte Waldemar Parszbergs hans Missiue oc Sendebreff, at hand hosz Kongelig Regerings Raad derom haffuer ladet anholde oc derom bekommit de fire Regerings Herrer deris scriftlig Ansuar, Lydendis effter Indgangen, Helsen oc Taksigelse in Originali Ord fra Ord, som effterfölger. Kiere Waldemar, Som Eder er witterligt, at woris Naadigste Herre Printz oc vdualde Konnings obne breffue ere vdgangne om Forbud, at ingen Rug skal vdföres aff Riget, saa haffue wii forfarit, at Riber Byes Indbyggere haffue Priuilegier, at de mue vdföre Korn enddog Forbud er skeet derom her vdi Riget, och samme deris Priuilegier aff fremfarne Konger at være stadfest, saa giffue wi eder derfor paa voris naadigste Herris Vegne, venligen tilkende, at dennem effter slig Leilighed, maa være frit for deris Korn at vdföre oc deris Näring der met at söge, som de hertil giort haffue, Indtil saa lenge I fanger Anden Beskeed derom, Dog skulle de icke mue inddrage her vdi Iutland oc til Forpraug Rigens Indbyggere til skade kiöbe Rug ellsr Haffre, oc den vdskieke imod de Forbudsbreffue, som om Rug at vdföre vdgangen ere.

Thette vi Eder venligen icke ville for holde. Datum
Hyllested, den 15 Dag Martii Aar 1596.

Peder Munck, Manderup Parszberg,
Jacob Seefeld, Albret Friisz.

(Efter en Kopibog i Akivet, skrevet 1601)

15.

*Forbud mod at sælge Skibe til Udlændinge, förend
de ere 10 Aar gamle (1554).*

Wii Christiau met Gudz Nade etc. giöre alle wih-
herligt at ephter thij wij ere komne vdi forfaring, at ther
bigges mange skybbe vdi wort riget Dannemarek oc
Norge oc skouffene ther vdi Riget ther met storligen
ödelegges, oc nar the ere bygde oc kunne bruges vdi
Söen, Sellges the strax störste parthen vden rigerne,
Saa at wore Vndhersatte ringe ther aff forbederis, Tha
paa thet at slige Skybbe Som vdi rigerne vpsettis oc
byggis kunde komme rigernis Indbyggere til beste, haf-
fue wi met wort elskl. menige Dannemarkis rigens raadts
beuilliget oc samtöckit at alle the skybbe Som er big-
de eller herepther bigges vdi för^{ne} wor riget Danmarck
oc Norge skulde bliffue hoes wor vndersatthe rigens
Indbyggere oc icke Sellges eller afhendes nest ephter
the bigde ere vdi X Samfelde aar, oc ther Som noghen
trengher till at afhende Same skybb, Tha skulle the
Selge thennem till rigens Indbyggere oc till Ingen An-
den, fordristher sig nogen till herimod at giöre ephter
Som forent staar Tha skall then häffue forbröt thet
skybs werd, Som hand thet afhendet fore, till osz oc
kronen eller till sit Herskape, om thet icke er af wore
borrighere eller aff wor oc krones tiener oc ther till

mett straffes Som then wore breffue oc bud icke agtthe wille, giffuet paa wort gaard vdj Othhense S. Michels Dag Anno etc. mdliliii wuder wort Singnett.

(Efter en Kopi, indført i den ældste RaadstuProtokol. Paa det første Blad af denne er skrevet: Vti thend Bogh skal schriffues huat dom och reth som aff seges paa raadhusss. Anno dm. md. (1500) den første Sag er dog först fra 1531 og Protokollen naar til 1571)-

16.

Vidue angaaende en Vinhandel i Middelburg. (1559)

Wy epterskreffue Borgemester oc Raad vti Ribe giöre witterligt for alle met thette wort opne breff, at for osz vti dag paa wort Raadhusz for en besidende Raad oc ret, tha wor Frans Olufsen woris medborger hans hustru gunder Franses, oc vtj hans frawerelse tha hagle hun ladet y rethe for osz erlige oc traafaste mend Jens Klyne¹⁾ oc Seueren Swensen woris medboriger och begierde at the wilde sige theris sandhed, hwes vittherligt ere, om then fransze win, som wor Inne paa Hanns Tygessen og frans Olufsens Skyb, Som laa for Medelborre vti Seeland, oc tha framginge the wedttheris hells eedt oc medt opregtho fingere for os, och berette Jens Klyne, hworledis at Frans Olufsen kam först tyl hannem oc at spurde, om hand wilde kiöbe nogen franske Wiin aff thend Franzose vid naffu Christopher Inspegt²⁾, tha sagde hand ney, och nogen tyd ther epher, tha kom for^{ne} Christopher Inspegt self tyll hannem vtj hansz husz och hagle Fraus Oluffsen met sig oc baad hannem thet Frandze wien fall, och tha swarde Jens

1) Klyne er en oftere forekommende Familie, Uden for Byens Nörreport er Frans Klynnes Toft; Klynborg hed forðum det nuværende Raadhus.

2) Det er ikke let at slutte sig til, hvad Franskmanden virkelig hed.

Klyne hannom, at thet wor icke hans gandinge¹⁾, doch kiöfft Jens Klyne Christopher same tydt en fad aff thet fransze wien paa lugborne Förste oc Herris kon. Matz aff Franckrigs Död²⁾, Item wond Söneren Swensen for osz at hannom fuld witherligt er, at for^{ne} Christopher hand baad thet Frandze wien fal her y byen oc sagde for hannom at hand stoed vti kiöp met Jens Klyne ther om, vtj lige made bestod Hanns Tygessen Radmand att hand haffde kiöfft Christopher Inspegt hans win aff, om then hannom behagde, och ther hand thend finge pröffuet tha befald thenn hannom icke, och tha antwurdet hanns Tygessen Christopher syn breff vtjgen. At tisse for^{ne} III Mend haffuer saa bestanden for osz ligeruisze Som forskreffuet staa oc till vthermere uindeszboörd, tha lader wy henge woris Stadz Secrete nede for thette wort obne breff, dat Ripis theud XI Dag octobris anno dni mdlix.

(Af Raadstodomprotokollen).

1) Et endnu her i Byen og Egnen brugeligt Udtryk.

2) Henrik den 2., som 1559 døde af et Saar, han havde faaet i en Tournering.

Skoolefterretninger.

Af Discipeltallet, som ved forrige Skoleaars Slutning var 36, afgif 4 til Universitetet, nemlig Knud Peter Callsen, Henrik Georg Marius Hansen, Harald Ussing og Michael Bendix Holst Koch. Ved Examen artium erholdt de tre førstnævnte Hovedcharacteren Laudabilis, den sidstnævnte Haud illaudabilis.

Umiddelbart efter den afholdte Skoleexamen ombyttede C. K. Hansen, af 2den Klasse, Ribe Skole med den ved hans Fædre hjem, Lundum Præstegaard, nærliggende Sorsens Skole. J. P. Biskou, af samme Klasse, blev anmeldt den 5te Marts d. A. for at tage privat Underviisning, hvorved han haabede snarere at kunne opnaae det academiske Borgerkab. Denne Ufgang er i Skoleaarets Lob erstattet ved følgende Tilvæxt: 1, Christian Julius Salsdan Berg Juel, en Søn af Bysskriver og Raadmand, Krigsraad Juel i Ribe, 2, Rudolph Vilhelm Valdemar Bertelsen og 3, Edvard Thomas Gottlob Bertelsen, Sønner af Amtsforvalter Bertelsen sammesteds, 4, Lesor Kleisdorff, Søn af Kjøbmand Kleisdorff her i Byen, 5, Thomas Martinus Holst, en Søn af den afdøde Sognepræst for Nørrebek, Sønderbek og Væsten Menigheder i Vib. St. og, 6, Johannes Borchsenius, en Søn af den

ligeledes afdøde Sognepræst i Henne. Peter Adolph Bernhard Suhr, en Niciesøn af Adjunct Dr. Suhr, blev ogsaa i Begyndelsen af Skoleaaret optagen, men igjen udmeldt, da Adjunct Suhr blev kaldet herfra til at være ord. Catechet og første Lærer ved Borger-skolen i Hølsbek. Discipeltallet er saaledes det samme, som ved forrige Skoleaars Udlob, nemlig 36, alle studerende. Under de 4 Classer, hvoraf Skolen bestaaer, anføres de herefter i den Orden, som ved Censuren i Julimaaned blev dem tilkjendt.

IV Classe.

A. De, som iaar dimitteres til Universitetet i Kjøbenhavn:

- 1, Henrik Adolph Krøyer, en Søn af den afdøde Sognepræst Krøyer i Fohs,
- 2, Laurids Thurah, en Søn af Sognepræsten de Thurah til Cathrinekirke i Ribe,
- 3, Matthias Theodor Magen, en Søn af Provst Magen i Hygom.

B. De øvrige, som blive tilbage i Classen:

- 1, J. S. Holm, 2, S. Lund, 3, E. P. V. Volf,
- 4, Th. W. Slensburg, 5, S. Th. Thorup, 6, S. J. Jørgensen, 7, W. Brasen.

III Classe.

- 1, A. C. Greibe, 2, C. T. E. Bruun, 3, C. St. Zeiberg, 4, W. L. Dynesen, 5, C. S. Koch, 6, W. Tvede, 7, S. Tvede, 8, J. B. Smith, 9, Th. S. Brasen, 10, Th. E. J. Bøggild, 11, S. D. Krarup.

II Classe.

- 1, A. C. Riis, 2, S. E. M. Randrup, 3, C. A.

Slensburg, 4, C. S. Thurah, 5, L. O. Kjer, 6, C. J. S. B. Juel, 7, Th. Usfing, 8, J. J. Kjer, 9, S. J. Pontoppidan.

I Klasse.

1, L. Kleisdorff, 2, J. Jørgensen, 3, K. V. V. Bertelsen, 4, J. Borchsenius, 5, Th. M. Solst, 6, K. Th. G. Bertelsen.

Med Lærerpersonalet er den allerede berørte Forandring foregaaet, at Adjunct Dr. Suhr den 30te Jan. 1842 er befordret til geistligt Embede. I hans Sted har den Kongl. Direction for Universitetet og de lærde Skoler under 30te April derefter constitueret Cand. theol. Carl Ludvig Theodor Jacobi.

Lectionstabellen for det afvigte Skoleaar har undergaaet den Forandring, at Læsetimernes Antal er indskrænket til i det høieste 6 Timer daglig foruden Underviisningen i Gymnastik og Sang.

Her meddeles Lectionstabellen for det sidste Sommersemester, hvis Afvigelse fra den for Vintersemesteret approberede bestaer deels i de Forandringer, som en ny Fordeling af Lærefag ved Dr. Suhrs Forslyttelse gjorde nødvendige, deels deri, at Underviisningen i Gymnastik og Sang, som nu er ansat i Timen fra 5—6, blev givet om Vinteren i Formiddagstimen fra 11—12. De enkelte Læreres Andeel i Underviisningen vil sees af selve Tabellen, hvor Rector Thorups Timer ere betegnede med R., Overlærer Hansens med H., Adj. Adlers med A., de constituerede Læreres Cand. Thorups og Cand. Jacobis Timer med T. og J. og Lærelærer Pastor Müllers med M.

	Mandag.	Tirsdag.	Onsdag.
8—9	T Latin . . . 1 A Græsk . . . 2 R Latin . . . 3 H Arithmetik 4	T Latin . . . 1 J Fransk . . . 2 R Latin . . . 3 M Hebraisk . 4	T Latin . . . 1 A Græsk. . . 2 R Latin . . . 3 H Geometrie 4
9—10	A Historie . . 1 T Latin . . . 2 H Geometrie 3 R Latin . . . 4	A Historie . . 1 T Latin . . . 2 H Arithmetik 3 R Latin . . . 4	A Historie . . 1 T Latin . . . 2 H Geometrie 3 R Latin . . . 4
10—11	J Dansk . . . 1 H Tydsk . . . 2 m. n. P. af 3 A Geographie 4 m. o. P. af 3	T Latin . . . 1 A Geographie 2 m. n. P. af 3 H Tydsk . . . 4 m. o. P. af 3	H Arithmetik 1 T Kalligraphie 2 A Græsk . . . 3 R Latin . . . 4
2—3	J Religion . . 1 T Latin . . . 2 H Arithmetik 3 R Latin . . . 4	J Fransk . . . 1 H Arithmetik 2 T Religion . . 3 R Latin . . . 4	J Dansk . . . 1 T Religion . . 2 A Historie . . 3 R Græsk . . . 4
3—4	T Kalligraphie 1 H Naturhistorie 2 R Latin . . . 3 J Dansk . . . 4	T Kalligraphie 1 A Historie . . 2 m. n. P. af 3 J Fransk . . . 4 m. o. P. af 3	A Geographie 1 J Dansk . . . 2 R Latin . . . 3 T Religion . . 4
4—5	J Dansk . . . 2 A Græsk . . . 3 R Græsk . . . 4	A Geographie 1 J Dansk . . . 2 M Hebraisk . 3 T Religion . . 4	T Kalligraphie 1 J Fransk . . . 2 m. n. P. af 3 A Historie . . 4 m. o. P. af 3
5—6	J Gymnastik } 1 } 2	J Gymnastik } 3 } 4	Sang . . . } 1 } 2 } 3

	Torsdag.	Fredag.	Løverdag.
8—9	T Latin . . . 1 A Historie . . 2 R Latin . . . 3 H Geometrie 4	T Latin . . . 1 A Græsk . . . 2 R Latin . . . 3 J Fransk . . . 4	T Latin . . . 1 A Græsk . . . 2 R Latin . . . 3 J Dansk . . . 4
9—10	H Arithmetik 1 T Latin . . . 2 J Fransk . . . 3 R Latin . . . 4	H Arithmetik 1 T Latin . . . 2 J Dansk . . . 3 R Latin . . . 4	H Arithmetik 1 T Latin . . . 2 M Hebraisk . 3 R Latin . . . 4
10—11	T Latin . . . 1 A Geographie 2 m. n. P. af 3 H. Tydsk . . . 4 m. o. P. af 3	J Dansk . . . 1 H Tydsk . . . 2 m. n. P. af 3 A Geographie 4 m. o. P. af 3	T Latin . . . 1 A Historie . . 2 m. n. P. af 3 J Fransk . . . 4 m. o. P. af 3
2—3	J Dansk . . . 1 H Arithmetik 2 A Græsk . . . 3 T Religion . . 4	H Naturhistorie 1 T Latin . . . 2 A Græsk . . . 3 R Latin . . . 4	J Religion . . 1 H Arithmetik 2 T Kalligraphie 3 M Hebraisk . 4
3—4	H Naturhistorie 1 T Kalligraphie 2 J Dansk . . . 3 A Historie . . 4	J Religion . . 1 T Kalligraphie 2 R Latin . . . 3 H Arithmetik 4	J Tydsk . . . 1 H Naturhistorie 2 T Religion . . 3 R Græsk . . . 4
4—5	J Tydsk . . . 1 T Kalligraphie 3 R Græsk . . . 4	T Kalligraphie 1 J Fransk . . . 2 m. n. P. af 3 A Historie . . 4 m. o. P. af 3	T Religion . . 2 H Naturhist . . } 3 } 4
5—6	Sang } 1 } 2 } 3 } 4	J Gymnastik } 3 } 4	J Gymnastik } 1 } 2

Med Hensyn til Læres og Læseböger er ikke stect nogen, af den Kongelige Direction approberet, Forandring.

Angaaende Underviisningen i ethvert Lærefag meddeles herved en kort Oversigt af det Behandlede, i hvilken indeholdes saavel mit eget, som mine Medlæreres Regnskab, det sidste i Overeensstemmelse med de fra dem selv modtagne Indberetninger.

D a n s k.

IV Klasse. Litteraturhistorie efter Thortsen indtil Christian den 7des Thronbestigelse. Begyndt paa en Theorie om Stilen efter Rahbek. Jevnlige Stiiløvelser, deels Oversættelser fra Tydsk og Fransk, deels Religions-, historiske og filosofiske Opgaver. Disciplene ere desuden blevne gjorte bekendte med de nyeste danske Forfattere og øvede i Recitation.

III Klasse. Med Undtagelse af Theorien om den danske Stiil forresten ligesom i 4de Klasse, kun have Opgaverne til skriftlige Arbejder været af noget lettere Natur.

II Klasse. Nissens større danske Grammatik gennemlæst; ligeledes Mallings „Store og gode Handlinger“, S. 62—119, med Analyse. Vers lærte udenad, som Disciplene bleve øvede i at gjentage med deres egne Ord. Lette Opgaver til Stiiløvelser efter foregaaende Udvikling eller i det mindste Anviisning.

I Klasse. Molbechs danske Læsebog til S. 120 med Analyse. Nissens mindre Epreglære. 2de Timer om Ugen anvendte til orthographiske Øvelser efter Dictat, eller skriftlig Gjentagelse af mundtlig fortalte Smaa historier. Ogsaa ere Vers memorerede og behandlede ligesom i 2den Klasse.

L a t i n.

IV Klasse. Cicero de finibus honorum et malorum, 1 Bog, den 3die og 4de Tale mod Catilina, Cæsars Bellum Gall., 4de Bog, Horatses Oder, 4de Bog, 1ste Bog af Epistlerne og ars poetica.

3 Madvigs latinske Grammatik, som Disciplene frivilligen have anskaffet sig og som vil blive foreslaaet til Indførelse med den Kongelige Directions Approbation i det næste Skoleaar, have de gennemlæst af den syntactiske Deel det 2det Afsnit fra S. 307 til 411. Efter Schaafs Haandbog bleve de græske Antiquiteter gennemgaaede.

Mundtlig og skriftlig (ogsaa extemporal) Øvelse i at oversætte fra Dansk paa Latin er foretagen paa samme Maade som forhen; ligeledes udarbejdedes et Par Gange om Maanedens skriftlige Oversættelser fra Latin paa Dansk af Stykker, som Disciplene ikke forhen havde gennemgaaet; ogsaa bleve flige Pensa undertiden mundtlig fortolkede af dem paa egen Haand.

III Klasse. Cæsars Gallerkrig 1, 2 og 3 Bog (den 2den ikke repeteret), Ciceros Tale pro Milone, den 1ste mod Catilina, Virgils Æneide, 1 Bog. Stil 2 Gange om Ugen, af hvilke den ene blev strax nedskreven under mundtlig Hjælp og Veiledning. 1 Time om Ugen anvendtes til Grammatikens fortsatte og gjentagne Læsning.

II Klasse. Øverste Parti alene: 1 og 2 Bog af Cæsars Gallerkrig; i Cornelius Nepos Datames, Phocion, Timoleon og de regibus.

Nederste Parti alene: af Cornelius Nepos Themistocles, Aristides, Pausanias, Alcibiades, Thrasybulus, Conon og Dion.

Begge Partier i Forbindelse: Brøders Lektionen lat.

pag. 47—108, samt af Cornelius Nepos Epaminondas, Agessilaus, Miltiades, Simon og Lysander.

Til Veiledning i den latinske Stil har hele Classen benyttet Jegerslevs, Borgens og Weinschencks Stilsøvelser. Læsningen af Badens Grammatik er fortsat.

I Classe. Øverste Part: Blochs Elementarbog fra *Fabulæ poeticæ* indtil *Historia Romana*, lib. VII; Cornelius Nepos: Miltiades, Themistocles, Aristides, Pausanias og Simon. Begyndelse er stæet til Øvelse i latinsk Stil.

Nederste Part: Blochs Elementarbogs hele 1ste Cursus samt af 2det Cursus indtil „*Variæ narrationes.*“ Badens Grammatik, hele den etymologiske Deel og et Udvalg af syntactiske Regler.

G r æ k.

IV Classe. Herodots 3 Bog, Cap. 60—130; 9de Bog, Cap. 32—90. Homers Iliade 6te og 7de Bog. Platons Krito. Af Langes Grammatik er S. 34—42 repeteret.

III Classe. Herodots 5te Bog fra Cap. 62 til Enden, samt 1ste Sang af Homers Iliade.

Af Langes Grammatik er læst og repeteret Læren om Accenterne, og Belklangsbeglerne; desuden er den etymologiske Deel gjentagen saaledes, at Bemærkningerne om den episke Dialect og de Anmærkninger, som bleve oversprungne i 2den Classe, her alle ere medtagne.

II Classe. Øverste Parti: Arnesens Læsebog fra S. 35 til 62 og Herodots 1 B., Cap. 108—119. Tillige gennemgaaet Grammatikens etymologiske Deel fra *verba pura* til Enden og repeteret det foregaaende Pensum, hvoraf Adskilligt, der før var ferbigaaet, nu blev medtaget.

Nederste Parti: Arnesens Lærebog S. 1—15; den etymologiske Deel af Grammatiken.

Hebraisk.

IV Classe. Øverste Parti: Josva Bogs første 10 Capitler, Dommernes Bog, paa de tre sidste Capitler nær, Ruths Bog, Esthers Bog, Esters Bog, Jeremias Prophetie, 26, 27, 28, 35—44 og 52 Cap. Endvidere er gennemgaaet og en Gang gennemlæst de første 6 Cap. af Daniel, samt i Forbindelse hermed og med de chaldæiske Udsnit af Esra gennemgaaet et Udtog af den chaldæiske Grammatik.

Nederste Parti: hvad der mangler af 1ste Mosebog; tillige har dette Parti cursorisk læst det Samme, som det øverste paa de chaldæiske Udsnit nær.

III Classe. Øverste Parti: det, der mangler af 1ste Mosebog. Dog har 2 af dette Parti kun læst til Cap. 41.

Det nederste Parti: de 4 første Capitler af første Mosebog.

Religion.

IV Classe. Krog Meyers Lærebog fra Aestetiken til Bogens Ende, samt forfra til Pligtlæren. En kort Udsigt over Kirkehistorien indtil den franske Revolution; det nye Testaments Bibelhistorie efter Suhrs Lærebog; i det gamle Testament de 4 første Cap. af Pauli 1ste Brev til Corinthierne samt Halvparten af Johannes Evangelium.

III Classe. Krog Meyers Lærebog indtil Pligtlæren, samt en Deel af Christologien. Suhrs Bibelhistorie: hele Jesu Liv.

II Classe. De 6 første Capitler af Valles Lærebog;

hele det N. Testamentets Historie, samt det G. Testamentets indtil Moses.

I Classe. Øverste Parti: Valles Lærebog 1—3 Cap., Suhrs Bibelhistorie til Josva og Dommerne, samt nogle Psalmer.

Nederste Parti: Valles Lærebog 1ste Cap., af Bibelhistorie og Psalmer det Samme som øverste Parti.

Geographie.

IV Classe og øverste Parti af III. Efter Ingerslevs Lærebog: Italien, Tyrkiet, Grækenland, Asien, Africa, America og Australien.

II Classe og nederste Parti af III. Efter samme Lærebog den almindelige Indledning, den specielle til Europa, Sverrig, Norge, Rusland, Preussen, Lydskland, Østerrig, Danmark med Bilande, Holland, Belgien Portugal, Spanien, Frankrig og Engelland. Maanedlig er et Kort tegnet af Disciplene i disse Classer.

I Classe. Efter Kosods mindre Geographie fra Begyndelsen til Engelland inclusive, fremdeles Nederlandene, Belgien, Østerrig, Frankrig, Spanien, Schweiz, Ungarn, Italien, Lydskland, Tyrkiet og Grækenland. Den physiske Geographie er behandlet med større Udførlighed, end i selve Bogen.

Historie.

IV Classe alene (1 Time ugentlig): Sverrigs, Ruslands, Polens, Preussens, Danmarks, Ungarns, Tyrkiets, og Italiens nyere Historie (fra 1517 til vore Dage) efter Koefoed og Ball.

Med Dimittenderne (1 Time ugentlig) repeteret den

gamle og tildeels Middelalderens Historie efter Langbergs Udgave af Kosod.

Samme Klasse i Forbindelse med øverste Part af III (2 Timer ugentl.): Frankrigs, Spaniens Engellands, Tydsklands, Portugals og Nederlandenes nyere Historie efter Kosod og Ball. I det sidste Dvartal ogsaa en Deel af Middelalderens Historie.

III Klasse alene (1 Time ugentl.): Roms Historie indtil det vestlige romerske Riges Undergang (med den dertil hørende gamle Geographic) efter Langbergs Udgave af Kosods Historie.

II Klasse med nederste Parti af III (2 Timer ugentl.): den gamle Historie (med tilhørende Afsnit af den gamle Geographic) efter Langbergs Udgave af Kosods Historie (S. 1—188.)

II Klasse alene: Historiens vigtigste Begivenheder fragmentarisk fremstillede af Kosod, fra Americas Opdagelse indtil vore Dage.

I III og II Klasse have Disciplene maanedlig tegnet et historisk Kort, i III efter eget Valg, i II efter Opgave.

I Klasse har gjennemgaaet Historiens vigtigste Begivenheder forfra til Religionskrigene i Frankrig. Af det øverste Parti er tillige læst fra Reformationen til vore Dage.

Mundtlige Udviklinger og Forklaringer, indrettede efter enhver Classes Lær, have overalt ledsaget Lærebøgerne; navnlig er den danske Historie, hvor den i de anførte Pensæ behandles, udvidet ved mundtlige Tillæg.

A r i t h m e t i k.

IV Klasse. Bjørns Lærebog, alle tre Cursus.

III Klasse. De to første Coursus af samme.
 II og I Klasse. Dvelse i praktisk Regning.

Geometrie.

IV Klasse. Alle Dele af Bjørns Lærebog gennemgaaede, Plangeometrien to Gange.

III Klasse. Øverste Afdeling læst og repeteret hele Plangeometrien; anden Afdeling gjentagne Gange gennemgaaet § 1—98.

Naturhistorie.

Med IV og III Klasse er gennemgaaet Fiskene og de følgende Classer af Dyreriget, (Drejer S. 172—276). Antallet af de i denne Undervisning deltagende Disciple var 5.

II Klasse har læst Dyreriget og Mineralriget efter Sunke.

I Klasse. Dyreriget ligeledes efter Sunke.

Tysk.

IV Klasse og øverste Parti af III have læst Behrmanns Haandbog, S. 175—288, og Meyers, S. 431—588.

II Klasse og nederste Parti af III: Campes Robinson fra 16de Aften til Enden.

I Klasse. Rijses lille tyske Lærebog fra Pag. 69—78 og 94—131, samt til Udenadslæsning fra Pag. 5—8 og 105—8. Grammatik førfra til Berberne.

Fransk.

IV Klasse. Af Borrings Etudes litt., som af Dismittenderne heelt er gennemgaaet, have de øvrige læst fra Pag. 110—204, samt fra Pag. 333—379 med stadig Analyse og Dvelse i at oversætte fra Dansk til Fransk.

III Classes øverste Afdeling: Borrings Etudes litt. Pag. 111—201 og Pag. 333—367; desuden i Telemaque sammen med 2den Afdeling fra Ste til 12te Bog (excl.). I Forbindelse med IV Klasse har den øverste Afdeling læst Deichmanns Grammatik heel paa enkelte Stykker nær, som ere forbigaade. Ingerslevs Materialier ere blevne benyttede til Stiiløvelser.

II Klasse og uederste Parti af III. Borrings Læsebog for Mellemclasserne forfra til Pag. 23; til Udenadslæsning fra Pag. 1—5 samt 16—18. Deichmanns Grammatik til de uregelmæssige Verber. Ingerslevs Materialier til Pag. 10.

I Klasse. Gedikes franske Læsebog, Pag. 41—52, anvendt til Dplæsning og til S. 47 med Oversættelse.

Den Sum, hvorover Skolebibliotheket for det indværende Aar kan disponere, er foruden dets egne Indtægter et Tilskud af 150 Rbd. Deraf udredes ogsaa en Godtgjørelse af 32 Rbd. til den Adjunct, som deeltager i Bibliothekforretningerne. Det iaar foregede Tilskud har sin Grund i den Kongelige Directions Beslutning, ikke, som forhen, selv at subscribere paa adskillige Skrifter til Fordeling blandt Skolernes Bogsamlinger. Paa følgende Fortegnelse, der slutter sig til den i Programmet for 1841 meddeelte Beretning om Bibliothekets Tilvæxt, ere de af Rector anskaffede Bøger betegnede med *. Skulde noget fra den Kongelige Direction tilhillet Skrift her savnes, vil det blive anført paa næste Fortegnelse, ligesom ogsaa, hvad der videre for dette Aar anskaffes.

Barfod, S., Brage og Idun. 4 B., 2 H. Kbhv. 1841.
 Beckers Verdenshistorie, oversat af Nise. 3 B., 1—6 H.
 Kbhv. 1841.

- Blache, S. S. Nogle fragmentariske Bemærkninger
det lærde Skolevæsen angaaende. Progr. Marhuus
1841.
- Bloch, S. N. J. Fertsatte Undersøgelser om det gamle
Helleniske Sprogs rette Udtale. 2 H. Progr. Koes-
kilde 1841. 4.
- Bohr, P. G. A, Nogle Bemærkninger om Methoden
ved Indvevelsen af det latinske Sprog. B, Latinsk pro-
saisk Omfkrivning af Horats's 6 første Oder. Progr.
Nenne 1841.
- Borgen, B. Forsøg til en Fremstilling af den latinske
Declination og Kjønslære. Progr. Kbhv. 1841.
- Budget for Maret 1842. Kbhv. 1842. 4.
- *Cicero's Werke, übersetzt. Herausgegeben von Klotz. 1—2
B. Leipzig 1840—41.
- Erslev, Th. S. Almindeligt Forfatterlexicon. 1—2 H.
Kbhv. 1841—42.
- Examenslister for Ex. art. 1841.
— for en extraord. Ex. i Jan. 1842.
— over de i Maret 1840 til Universitetet Dis-
mitterede, som i Maret 1841 have bestaaet 2den Examen.
- Fenger, C. Æm. De erysipelate ambulanti. Diss.
Hauniæ 1842.
- Hlemmer, S. N. Efterretninger om Frederiksborg lærde
Skole. Progr. Kbhv. 1841.
- *Friedemann S. T. Paränesen för studierende Jünglinge.
5, 6 B. Braunschv. 1840—41.
- Grønlund, J. Om Underviisningen i Dansk i Kolding
lærde Skole. Progr. Odense 1841.
- Jónsyni, J. Skrifla um Beðfastada-Skóla fyrir Skóla-
arid 1840—41. Progr. Viddeyar Klaustri 1841.

- Kayser, C.* De eventu sectionis Cæsareæ. Diss. Haunniæ 1841.
- Bjerfegaard S. A.* Om Begrebet Ironi med stadigt Hensyn til Socrates. Diss. Kbhvn. 1841.
- Kvarup, W. B.* Om Oprettelse af Elycier eller Nysyer for formuende Folks Børn. Progr. Kbhvn. 1842.
- Krieger, A. F.* De legibus ad ordines provinciales referendis. Diss. Haunniæ 1841.
- Krøyer, S.* Naturhistorisk Tidsskrift. 3 B. 6 S. Kbhvn. 1841.
- Lange, S.* Efterretninger om Bordingborg lærde Skole. Progr. Kbhvn. 1841.
- **Langebek, J.* Scriptores rerum danicarum. T. VII et VIII. Haunniæ 1792 et 1834.
- **Mignet, S. A.* Den franske Revolutionens Historie, oversat ved Rahbek. 1—2 D. Kbhvn. 1826—27.
- Lectiøns-catalog for Vintersemestret 1841—42 ved Kbhvns Universitet.
- Samme paa Latin.
- Lectiøns-catalog for Sommersemestret 1841.
- Samme paa Latin.
- **Nadvig, J. W.* Latinisk Sprogkære til Skolebrug. Kbhvn. 1841.
- Nolbech, C.* Historiens Philosophie. 1—2 D. Kbhvn. 1840—41.
- Dansk Dialectlexicon 7 S. Kbhvn. 1841.
- Historisk Tidsskrift. 3 B. 1—2 S. Kbhvn. 1841—42.
- Nielsen, A. S.* Efterretninger om Horsens lærde Skole. Med indstreeede Bemærkninger. Progr. Kbhvn. 1841.
- Nielsen, R. C.* 1, Et Foredrag i Skolen ved den maa-

- nedlige Censur. II, Skolecisterretninger. Progr. Aarhus 1842.
- Nissen, L. W. Om den i vore Dage paatænkte Udvidelse af Underviisningen i de lærde Skoler ved en Gymnasialklasse. Progr. Kbhvn. 1841.
- Otto, C. De quibusdam Americæ meridionalis medicamentis parum cognitis. Progr. Hauniæ 1841. 4.
- Palludan-Müller, C. Om den historiske Underviisning i de lærde Skoler. Progr. Odense 1841.
- *Paully, A. Real Encyclopædie der classischen Alterthumswissenschaft, 25—30 Lieferung. Stuttgart.
- *Preller, L., et Ritter, H. Historia philosophiæ græco romanæ. Hamb. 1838.
- Rosendal, E. P. Opteguelser fra Fredericia. Progr. Nykjøbing 1841.
- Selmer, S. P. Kbhvns Universitets Aarbog for 1840. Statistisk Tabelværk. 4 og 5 H. Kbhvn. 1841—42.
- Stephani, H., Thesaurus græcæ lingvæ. Vol. III, fasc. 8, Vol. IV, fasc. 7, Vol. V. fasc. I.
- Stern, S. Statistisk-topographisk Beskrivelse af Kbhvn. 3 H. Kbhvn. 1841.
- Tauber, E. Biographiske Notitser om Regle af de fra Aalborg Cathedralsskole til Universitetet dimitterede Disciple. 2det H. Progr. Aalborg 1841.
- Velschow, S. W. Om Folkemængden i Danmark i Midten af det 13 Aarh. Kbhvn. 1841. 4.
- Wesenberg, A. S. Emendationes M. C. T. Ciceronis Tuscul. disput. P. I. Progr. Viberg 1841.
- Whitte, J. K. De scriptoribus antiquis Chiis. Progr. Hauniæ 1841.
- *Virgilii opera. Ed. Wagner. T. I—V. Lipsiæ 1833—41.
-

Discipleneses *Morselsbibliothek*, som Hr. Pastor Müller nu, efter Dr. Suhrs Forflyttelse, bestyrer i Forbindelse med Skolens Dur, har fra Januar til Aug. d. A. havt en Indtægt af 21 Rbd. 4 Mk. 3 ß.; paa Regninger er afbetalt 18 Rbd. 5 Mk. 3 ß. De Bøger, med hvilke det i samme Tid er bleven forøget, ere:

Cooper: Eva Effingham, 2 Dele.

Bræmer, J.: Nina, 2 Dele.

Folkecalender, Dansk.

Sowards Ardent Troughon, 2 Dele.

— Jack Ashore, 2 Dele.

— Ralph Ratlin, 2 Dele.

Solbergs Comedier, 1ste H.

Jungemanns Morgensange.

James's Attila, 2 Dele.

— Henrik af Guise, 3 Dele.

Marryat: den fattige Jack, 2 Dele.

— Mastermand Glinck.

Nordisk Skilling-Magazin 1 Hæft.

Pontoppidans Reise til Sydamerika.

Scribe: et Glas Vand.

Lordenstjold af P. P., 2 Dele.

Victor Ducange: Brodrene, 2 Dele.

Gehlenschlägers Tragedier, 7 B.

Fordelingen af Beneficier for det sidst forlebne Skoleaar var ved Kongelige Directions Skrivelse af 23 Oct. 1811 bestemt saaledes:

1) 3ieste Stipendium, 50 Rbd. Solv.

1, S. Lund, at udbetale 25 Rbd., at oplægge 25 Rbd.

2, S. N. Krøyer — 25 Rbd., — 25 Rbd.

3, W. L. Dynesen — 25 Rbd., — 25 Rbd.

Examen begynder d. 12te September og holdes i følgende Orden:

Mandagen den 12te Sept.	Alle Cl. (Dimittenderne indbefattede)	Form. Latinſk Stil.	Efterm. danſk Stil.
		Førſte Bærelſe.	Andet Bærelſe.
Tirsdagen — 13de —	Form. Dimittenderne	Mathematik og Tydſk.	Alle Classer Religion.
	Efterm. alle Classer	Hebraiſk.	
Onsdagen — 14de —	Form. Dimitt. og 4. Cl.	Kriſtl. Overſ. f. Latin.	
	Efterm. Dimittenderne	Religion og Franſk.	
Torsdagen — 15de —	Form. Dimittenderne	Græſk og Latin.	Alle Classer Form. Franſk.
	Efterm. Dimitt.	Hiſtorie og Geographie.	Alle Classer Efterm. Gymnaſtik.
Fredeagen — 16de —	Alle Classer	Hiſtorie og Geographie.	
Løvedagen — 17de —	Alle Classer	Græſk.	Alle Cl. Tydſk og Naturhiſtorie.
Mandagen — 19de —	— —	Latin.	
Tirsdagen — 20de —	— —	Mathematik.	
Onsdagen — 21de —	— —	Danſk.	

Examinationstiden begynder hver Formiddagen Kl. 8, Eftermiddag Kl. 2.

Den os anbefoede Ungdoms Forældre og Vaarørende, ſaaavelſom andre Skolens Belyndere, indbydes herved til at overvære Examen og den Høitidelighed, med hvilken den ſluttes Fredeagen d. 23de September, om Eftermiddagen Kl. 3.

Thorup.